

İZÜFBED

İZÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi

IZU Journal of Institute of Science and Technology

İZÜ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

*IZU Journal of Institute of Science
and Technology*

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/izufbed>

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Adına Sahibi <i>Owner on behalf of Istanbul Sabahattin Zaim University</i>	Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörü acara@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4550-2480
Yayın Kurulu <i>Editorial Board</i>	Prof. Dr. İsmail KÜÇÜK İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ismail.kucuk@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-3071-0612 Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KURNAZ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ahmet.kurnaz@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9536-870X Prof. Dr. Ahmet Korhan BİNARK İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ahmet.binark@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7504-7127 Doç. Dr. Ertan ERMİŞ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ertan.ermis@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1461-7357 Dr. Öğr. Üyesi Türkan HARMANBAŞI İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye turkan.harmanbasi@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8673-2231
Baş Editör <i>Editor-in-Chief</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KURNAZ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ahmet.kurnaz@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9536-870X
Editör Yardımcıları <i>Vice Editors</i>	Prof. Dr. Ahmet Korhan BİNARK İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ahmet.binark@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7504-7127 Doç. Dr. Ertan ERMİŞ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ertan.ermis@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1461-7357
Alan Editörleri <i>Vice Editors</i>	Alan Editörü – Mühendislik Doç. Dr. Ertan ERMİŞ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ertan.ermis@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1461-7357

	Alan Editörü – Mimarlık Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KURNAZ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ahmet.kurnaz@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9536-870X
Mizanpaj Editörü <i>Layout Editor</i>	Dr. Arş. Gör. İbrahim Agah TAŞTEMİR İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye ibrahim.tastemir@izu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0039-7453
Yönetim Yeri <i>Head Office</i>	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İnternet Adresi <i>Web Address</i>	https://dergipark.org.tr/tr/pub/izufbed
Yayın Türü <i>Publication Type</i>	Yerel Süreli / Periodical Yılda iki sayı yayımlanır: Bahar ve Güz Published two issues per year: Spring and Fall
Online Yayınlanmaktadır <i>Published Online</i>	E-ISSN: 2667-792X
Derginin Tarandığı Kaynaklar	

Bilim Danışma Kurulu <i>Science Advisory Board</i>	
Abdulcelil BUĞUTEKİN <i>Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis/Türkiye</i> Adem GÖLEÇ <i>Erciyes Üniversitesi, Kayseri/Türkiye</i> Ayşe Nefise BAHÇECİK <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Canser BİLİR <i>Havelsan AŞ</i> Emrah DENİZ <i>Karabük Üniversitesi, Karabük/Türkiye</i> Hakan GENÇOĞLU <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Hakan İMERT <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Hasan YETİM <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i>	İsmail KÜÇÜK <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Mustafa Nizamettin ERDURAN <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Mustafa YILMAZ <i>Marmara Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Necmettin MARAŞLI <i>İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Selman TÜRKER <i>Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya/Türkiye</i> Serhat ANIKTAR <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i> Zeynep KEREM ÖZTÜRK <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye</i>

Dil Editörleri
Language Editors

Dr. Öğr. Üyesi Türkan HARMANBAŞI
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi,
İstanbul/Türkiye

İZÜ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

*IZU Journal of Institute of Science
and Technology*

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/izufbed>

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Araştırma Makaleleri/Research Articles

- Afyonkarahisar Şehri Örneği Üzerinden Aksaray Şehrinin Ulaşım Kavşakları Açısından Ekonomik Potansiyelinin Değerlendirilmesi** 1
Evaluation of the Economic Potential of Aksaray City in Terms of Transportation Intersections through the Example of Afyonkarahisar Crossed City
Mustafa KARAHANCI, Zeynep KEREM ÖZTÜRK
- Millet Bahçelerinin Kamusal Açık Mekânlar Olarak Kalite Analizi: Ümraniye Millet Bahçesi Örneği** 11
Quality Analysis of National Gardens as Public Open Spaces: The Example of Umraniye National Garden
Bahar FERAH, Oğuzhan POYRAZ
- Kavramdan Mekana: Tasarım Sürecinde İmgesel Keşif** 20
From Concept to Space: The Imaginal Exploration in Design Process
Pelin KOÇKAN ÖZYILDIZ

Konferans Bildirileri/Conference Papers

- Yapay Zekâ Destekli Senaryo Görselleştirme ve Storyboard Geliştirme: İç Mimarlık Stüdyosu Örneği** 30
Artificial Intelligence Supported Scenario Visualization and Storyboard Development: Interior Design Studio Example
Zeynep MARŞOĞLU, Şahika ÖZDEMİR
- Yaratıcı Senaryo Yazımında Yapay Zekânın Rolü: İç Mimarlık Eğitiminde Yenilikçi Bir Yaklaşım** 40
The Role of Artificial Intelligence in Creative Scenario Writing: An Innovative Approach in Interior Design Education
Azra İŞBİLİR, Merve BÖLÜKBAŞI

**İklim Krizi Bağlamında Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma:
Disiplinler Arası Araçlarla Desteklenen Bir Yaklaşım**

50

*Creating A Conceptual Framework for Future Scenarios in The Context of Climate Crisis:
An Approach Supported by Interdisciplinary*

Helin ANIL, Buket Tansu DEMİRER

Afyonkarahisar Şehri Örneği Üzerinden Aksaray Şehrini Ulaşım Kavşakları Açısından Ekonomik Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Yüksek Mimar Mustafa KARAHANCI^{a1,*}, Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KEREM ÖZTÜRK^{b2}

^a TRT Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

^b İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Mimarlık Bölümü,, İstanbul, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (2025) 7 (1): 1:10

<https://doi.org/10.47769/izufbed.1565508>

¹0000-0003-0588-5998; ²0000-0001-7691-9126

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 11 Ekim 2024

Kabul tarihi:11 Aralık 2024

Anahtar kelimeler:

Aksaray,

Afyonkarahisar,

Ulaşım,

Ekonomi,

Kavşak Şehir.

ÖZET

Ulaştırma sistemleri, günümüz şehirleri ve bu şehirlerde yaşayan insanların günlük yaşamlarının vazgeçilmez bir ögesi olmanın yanı sıra, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda var olabilmelerine de olanak sağlayan bir duruma dönüşmüştür. Bu sistem içerisinde, birleştirici ve dağıtıcı işlevleri yönünden kavşak şehirler, geçiş güzergahlarındaki konumları nedeniyle, kültürel ve sosyal etkileşimin sağladığı potansiyeli ekonomik canlılığa dönüştürebilme yetenekleri açısından incelemeye değerli bulunmuştur. Trafik akımlarının bir veya birkaç düzlemde kesiştiği, birleştiği ayrıldığı alanlar olan kavşaklar ve buralarda yer alan şehirlere iki örnek seçilerek ekonomik potansiyelleri üzerinden değerlendirilmesi yapılmıştır. Örnek olarak seçilen iki kavşak şehirden birisi olan Afyonkarahisar, ülkemizin yedi coğrafi bölgesinden üçünde de yer almaktadır. Bu nedenle, Afyonkarahisar şehrinde yaşayanlar tarafından “Anadolu’nun kavşak noktası ve kilidiyiz” yorumları yapılmaktadır. Kavşak bir şehir olarak Doğu ile Batı’yı, Kuzey ile Güney’i bağlayan çok önemli bir ulaşım aksı üzerinde bulunan Afyonkarahisar, bu konumsal özelliğini ekonomik bir artı değere ulaştırabilmiştir. Değerlendirmeye alınan diğer şehir olan Aksaray, Afyonkarahisar gibi Doğu ile Batı’yı, Kuzey ile Güney’i birbirine bağlayan yine önemli bir kavşakta bulunmaktadır. Aksaray şehrinin de özelinde tespit edilen sorunlar araştırılmış, konumsal durumu ve potansiyel özellikleri ortaya konularak, buna dair geliştirilen çözüm önerileri ile ilgili değerlendirmeler karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Çalışmada, literatür inceleme sonuçlarına göre iki kavşak şehrin ekonomik potansiyelleri değerlendirilirken, konumları itibari ile kavşak noktalarında olmalarındaki farkındalık ve şehirlerin önemine değinilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak, literatür taramaları, doküman ve kayıt incelemelerinin yapılması sonucu, Afyonkarahisar ve Aksaray şehirlerindeki karayolu, havayolu ve demiryolu gibi ulaşım yatırımlarına ilişkin bilgilendirmelerde bulunulmuştur.

Evaluation of the Economic Potential of Aksaray City in Terms of Transportation Intersections through the Example of Afyonkarahisar Crossed City

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 11 October 2024

Accepted:11 December 2024

Key words:

Aksaray,

Afyonkarahisar,

Transportation,

Economy,

Crossroad Cities.

ABSTRACT

Transportation systems have become an indispensable element of modern cities and the daily lives of their inhabitants, providing opportunities for social, economic, and cultural existence. Within this system, junction cities have been found worthy of examination due to their integrative and distributive functions, as well as their positions along transit routes, which enable them to transform the potential for cultural and social interaction into economic vitality. This study evaluates two selected crossroad cities based on their economic potentials, focusing on junctions where traffic flows intersect, merge, and diverge. One of the selected crossroad cities, Afyonkarahisar, is located in three of Turkey's seven geographical regions. Consequently, residents of Afyonkarahisar often comment, "We are the junction point and key of Anatolia." As a crossroad city, Afyonkarahisar is situated on a crucial transportation axis connecting the East to the West and the North to the South, successfully leveraging this positional characteristic into an economic advantage. The other city evaluated, Aksaray, is also located at an important junction connecting the East to the West and the North to the South, similar to Afyonkarahisar. Specific problems identified in Aksaray have been researched, and its positional status and potential features have been delineated, leading to comparative assessments of proposed solutions.

*Sorumlu yazar.

E-mail adresi: mustafakarahaneci@yahoo.com. (Mustafa KARAHANCI)

** “Sanayi Dönüşüm Projelerinde Yerel Yönetimlerin Rolü: Aksaray Yeni Küçük Sanayi Sitesi Örneği” başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

The study highlights the awareness of the significance of both crossroad cities regarding their economic potentials, based on literature review findings. As a data collection method, literature reviews and document and record examinations were conducted, providing information on transportation investments such as road, air, and rail in Afyonkarahisar and Aksaray.

1. Giriş

Ulaştırma; insan yaşamında vazgeçilmezlerden biri olmakla birlikte, sosyal ve maddi olarak var olabilmelerini de sağlayan, ihtiyaçlarının karşılanmasında farklı vasıtaları bir arada bulunduran sisteme denilmektedir. İlk çağlardan günümüze değin, bu sistemdeki gelişmeler, toplumsal alanla birlikte ticaret ve sanayi alanındaki değişimlerle benzerlikler göstermiştir (TMMOB, 2011). Ulaştırma denilince, ilk yaşamın başladığı günden bugüne kadar, zaman içinde teknolojik gelişme ve sınırı olmayan taleplerin karşılanma isteği arasında büyüyerek devam eden bir ikame sektör olarak akıllara gelmektedir (Özay,2019:16). Türk Dil Kurumu'nun (TDK) Genel Türkçe Sözlüğünde “ulaşım; ulaşma işi, bir şeyi bir yerden başka bir yere aktarma”, ulaştırma; “insanların, malların, haberlerin ulaşmasını sağlayan işlerin ve araçların tümü” olarak tanımlanmıştır. Ulaşım, şehrsel mekanların üzerinde taşıtların geçtiği alanlardır (Çetiner, 1979). Keskin ise, insan ve eşyanın belirli gaye ile yer değiştirmesi olarak tanımlamaktadır (Keskin, 1975). Diğer hizmet sektörlerine, bulunduğu bölgenin ekonomi ve gelişmişlik durumuna, doğrudan ve dolaylı olarak mekânsal yapılanmaya, istihdama, çevreye ve GSYİH'ya etkileri bulunmaktadır. Ekonomik, politik, yönetsel, sosyal ve çevre boyutları ile bir sorun olarak değerlendirilebilecek ulaşım ayrıca, nüfus dağılımı, toplumsal hareketlilik, barınma talepleri, insan ve doğa yaşamının gereksinimleri ve çalışma koşullarını da etkileyici bir özelliğe sahiptir. Ulaşım türleri olarak değerlendirildiğinde; karayolu, demiryolu, deniz yolu, hava yolu taşımacılığında en büyük payı özellikle ülkemizde karayolu taşımacılığı almaktadır. Coğrafi konum, ulaşım şekillerinin de değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizin ayrıca stratejik öneme haiz boğazlara da sahip olması, denizyolu ulaşımında da söz sahibi olmasının önünü açmıştır (Yurdakul, 2022:669). Toplumsal faktörler ve buna bağlı değişkenlikler de dikkate alındığında, kentsel alanda tüm arazinin %30'unun ulaşım sistemi tarafından kullanıldığı görülmektedir (Kılınçaslan, 2012). Kentsel ulaşım bir şehrin şeklini ve ekolojik ayak izini belirler. Kentsel ulaşım ana planlarında, arazi kullanım tercihlerinin birbiri ile bağlantısını da gösteren bir faktör olarak her türlü mekânsal planların tasarımı en önemli öğedir. Ancak ülkemizde, çoğunlukla imar planlarından sonra ulaşım planlarının hazırlanması sonucunda, planlamanın en önemli faktörlerinden biri olan ulaşım stratejisinin değişmesine ve öngörülemez problemlere neden olmaktadır (Tunçer, 2014:22). Bu doğrultuda yapılan yatırımlar, erişim kolaylığı sağlanması nedeniyle cazip yerleşme bölgeleri oluştururken, kentin şekillendirilmesini ve istenen yönde büyüüp gelişmesini de sağlamaktadır (Eryılmaz, 2013). Mekânsal etkileri bakımından çeşitliliklerin oluşmasında, ulaşım ile ilgili yatırımlar etkin rol üstlenmektedir. Örnek olarak, bir demiryolu yatırımı çevresel koşulları değiştirmekte, istasyon çevrelerinde ekonomik faaliyetleri oluşturmada, mevcut yerleşimleri geliştirmekte, yeni yerleşimlere konu olabilmekte ve yeni ekonomik süreçleri de ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda şehirlerin fiziksel ve morfolojik oluşumlarında da baskın bir role sahiptir. Topoğrafik, doğal, iklimsel koşullara göre farklı gelişim gösterebilen ulaşım sistemleri kentlerin karakterinin oluşmasında önemli bir etkidir. Ekonomik coğrafya

denilen, bölgeler arasındaki etkileşimin artma aşamalarında, ulaştırma ile coğrafi yerleşim arasında önemli ilişkiler bulunmaktadır (Gonzales, 2021: 16-17). Ekonomik fonksiyon olarak da ele alındığında ekonomide üretim sonrası oluşan mal ve hizmet ile üretim fonksiyonları arasında bağlantı, bu sayede sağlanmaktadır (Meçik,2012). Erişimi kolay olan bir bölgenin, ticaretini geliştirmesinin de daha kolay olduğunun en iyi örneğini İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi önemli yolların çevresinde kurulan şehirlere bakarak söylemek mümkündür. Bir bölgenin etrafında gerçekleşen ekonomik faaliyetler, o bölgenin gelişmesinde en önemli etkenlerden biri olmaktadır (URL-3). Ulaşım sistemi içinde planlamada en önemli yere sahip olan kavşaklar doğru planlama ile karayollarında trafik akımlarının yönlendirilmesinde büyük rol oynamaktadır.

Son dönemde, uzun dönem ekonomik büyümelerde belirleyici bir unsur olarak, ulaşım altyapıları da kabul görmektedir. Zaman tasarrufu sağlaması, erişim kolaylığı ile taşıma maliyetlerini azaltarak ekonomik performansı artırması, ek taşıma kapasitesi üretmesi yönüyle piyasaların da genişlemesini sağlayan ulaşım yatırımları, şehirlerin kendi kabuklarını çatlatma süreçlerinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Günümüzde başlayan veya gelecekte yapılması planlanan Trans Avrupa Ulaşım Ağı (TEN-T), Bir Kuşak Bir Yol Projesi (One Road One Belt), Trans-Avrasya Kemer Projesi (Trans-Eurasian Belt Development), Avrupa – Kafkasya - Asya Ulaşım Koridoru Projesi (Europe - Caucasus - Asia International Transport Corridor - TRACECA), Asya - Pasifik Bilgi Süperyolu Projesi (The Asia - Pasific Information Superhighway), Uluslararası Kuzey - Güney Ulaşım Koridoru Projesi (International North - South Transport Corridor – INSTC), Bölgesel Kablo Ağı Projesi (Regional Cable Network - RCN), Trans-Asya Demiryolu Projesi (Trans - Asian Railway - TAR), Trans-Avrasya Bilgi Süperyolu Projesi (The Trans - Eurasian Information Super Highway - TASIM), Hazar Denizi - Basra Körfezi Kanal Projesi (The Caspian - Persian Gulf Navigation Canal) projeleri, çevrelerine etkileri bakımından dikkate alınacak projelere örnek olarak verilebilir. (Eren, 2019: 38-53)

Kentsel ulaşım planlaması, sürekliliği olan ve değişen koşullara göre yenilenen bir süreç olarak, kentlerin büyümesi ile yenilenmektedir. Bunun sonucunda yeni yollar ve ulaşım yüzeyini oluşturan diğer bileşenler devreye girmektedir. Bu bileşenlerden en önemlisi olan kavşaklar; çeşitli yönlerde doğru planlanan yolların bir noktada kesişmesidir. Kavşak şehirler ise önemli yollar ve kavşaklar üzerinde bulunan şehirleri tanımlamaktadır. Bu makalede kavşak şehir olarak seçilmiş olan Aksaray ve Afyonkarahisar şehirleri üzerinden, ulaşımın ekonomiye katkısı incelenmiş ve iki farklı şehrin potansiyellerini ne kadar kullanabildikleri ve bu potansiyellerin ekonomiye sağladığı katma değer anlatılmıştır. Yolların kesişmesi olan kavşak kelimesi, İngilizce'de 'crossroad', junction, intersection olarak geçmektedir. Bu çalışmada kullanılan crossroad kelimesinin, yabancı literatür taramalarında aynı zamanda mecazi olarak 'dönüm noktası' ve 'yol ayrımı' anlamında kullanıldığı da görülmektedir, ayrıca bu doğrultudaki bazı makaleler de incelenmiştir. (Harper ve Milbrandt, 2016), (Juan David Echeverry Tamayo, 2020) (Kazepov, Ahn, Cucca, 2023) nın çalışmaları buna örnek olarak verilebilir. Harper ve Milbrant, Kanada'nın soğuk iklim

koşullarında yer alan Edmonton şehri ile ilgili çalışmalarında, kuzey rotalarında petrol sahasında çalışan işçilerin kesişme noktası olduğunu ve bu şehrin işçilerin geçiş yeri olarak kullanıldığını belirtmektedir (Harper, Milbrandt, 2016: 165). Tamayo ise, Medellin şehrinden sefalet, kentsel model ve yeşil kuşak projesinin sosyal değişimi ile dönüm noktasında bir kent olduğundan bahsetmektedir. (Tamayo, 2020: 8) Kazepov, Ahn ve Cucca, dönüm noktasındaki Avrupa Kentlerinin ortak ve ayırt edici özelliklerini anlamak için 4 analitik unsurun kullanımını araştırmıştır. (Kazepov, Ahn, Cucca, 2023:275-276) Sosyolojik, ekonomik ve analitik bileşenlerin yer aldığı çalışmalardan yararlanılmış ve sonucunda bu çalışma, fiziksel bağlamda yolların kesiştiği kavşak alanlarında yer alan iki şehrin karşılaştırmalı ekonomisi doğrultusunda sürdürülmüştür.

2. Materyal ve Yöntem

Kavşak veya köprü şehir olarak isimlendirilen, karayollarının kesişim noktasında bulunan şehirlerin, konumsal avantajlarını ekonomik avantaja çevirip çevirmedikleri hususunda yapılan incelemede, şehirlerin kendi özelliklerinde değerlendirmeler yapılmasına rağmen, birbirleri ile kıyaslama olarak değerlendirmelerde bulunulmadığı görülmektedir. Literatür taramaları yapılırken, Karadal ve Gündoğdu'nun "Kültürel Turizmin Kümelenme Potansiyeli: Aksaray Örneği" isimli çalışmasında şehrin potansiyeli hakkında bilgilendirmede bulunduğu, ancak konumsal avantajının turizm açısından değerlendirilmesine dair bir hususa değinilmediği saptanmıştır. Kervankıran ve Özdemir'e ait "Turizm Yönüyle Gelişmekte Olan Afyonkarahisar İlinde Turist Algısı Üzerine Bir Araştırma" isimli çalışmada da kavşak kent konumunda olan bir şehre dair bulgular yer almamaktadır. Ayrıca Kavşak Şehirler bağlamında yabancı literatür taramaları da yapılmıştır. Literatür inceleme sonuçlarından hareketle, bu makalede kavşak şehirler fiziksel bağlamda ele alınmış Afyonkarahisar ve Aksaray kavşak şehirlerinin ekonomik potansiyelleri ve konumları itibari ile kavşak noktalarında yer almalarındaki farkındalık araştırılmıştır. Bu nedenle kavşak şehirlerin öneminin ortaya konulması için iki şehir örneği üzerinden bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Örnek olarak seçilen Afyonkarahisar ve Aksaray şehirlerinin durum tespiti ve birbiri ile kıyaslaması, her iki şehre ait elde edilen bulgular üzerinden değerlendirilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak, doküman ve kayıt incelemeleri, literatür taramaları yapılmıştır.

3. İki Kavşak Şehrin Mevcut Durum Analizi

Makale kapsamında, bölgesel ekonomik gelişmeye etkisi bakımından, kavşak iki şehir incelemeye konu edilmiştir. Örnek olarak seçilen Aksaray ve Afyonkarahisar'ı incelemeye önce ulaşımın öneminden pay alan bazı şehirlere bakıldığında görülen özellikler aşağıda belirtilmektedir.

Konya: Lokasyon itibariyle ülke ulaşımında önemli bir konumda olması nedeniyle, kuzey-güney ve doğu-batı istikametlerinde geçiş güzergahlarında yer almaktadır. Konya'nın bu durumu, şehri ulaşım imkanları yönünden stratejik bir geçiş konumuna yükseltmiş, bu durum da ulaşım yatırımlarında ön gündemlerde yer almasına imkan sağlamıştır. (Gonzales, 2021: 58)

Kocaeli: Çevresine göre konumu ve ulaşım imkanlarının gelişmesi, sanayi ve transit geçiş şehri olmasını sağlamış, bu da ekonomisini ve yerleşimini etkilemiştir. Tüm ulaşım sistemlerine sahip olması, sanayileşmesini de sağlamıştır. Kara yolu, demir yolu ve liman bağlantıları, İstanbul ve Bursa gibi sanayi ve ticaret merkezlerine olan yakınlığı, yatırımlarında öncelikli şehir olmasını sağlamıştır. Şehirdeki zengin ekonomik çeşitlilik, yüksek iş gücü

talebinin nedeni sayılmaktadır. Bu durum nüfusu artırmakta ve yerleşim alanlarının büyümesine de sebep olmaktadır. (URL-3) Çanakkale: İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi ticaret ve sanayi şehirlerine yakın olmasına rağmen, ulaşım imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle ekonomik faaliyetleri az ve nüfus açısından yetersiz bir durumdur. Uluslararası transit geçiş güzergahında önemli bir boğaza sahiptir, fakat ulaşım yollarına uzak kalması nedeniyle, bu avantajını kullanamamaktadır. İnşası yeni tamamlanan 1915 Çanakkale Köprüsü, şehrin ekonomik gelişimine katkısını ileriki zamanlarda daha net ortaya çıkacaktır. (URL-3)

3.1. Afyonkarahisar

Tarihi geçmişli M.Ö 3000'li yılları bulan şehir, konumunun getirdiği özellik ile, ticaret yolları ve ulaşım yönünden şehirleri birbirine bağlayan köprü ve kilit bir şehir olmuştur (Yaşar, 2007: XI). "Afyonkarahisar, matematik konum olarak 38 C 45' kuzey enlemi ile 30 C 32' doğu boylamının birleştiği yerde bulunmaktadır. İlin yüzölçümü 14.295 km2 olup, Türkiye topraklarının % 1.8'ini oluşturmaktadır" (Kervankıran, 2011:8). Ülkemizin yedi coğrafi bölgesinin üçünde birden bulunan Afyonkarahisar şehri (Şekil 1), Afyon şehrinde yaşayanlar tarafından "Biz Anadolu'nun kavşak noktası ya da kilidiyiz" yorumlarını yapmalarını da sağlamıştır.

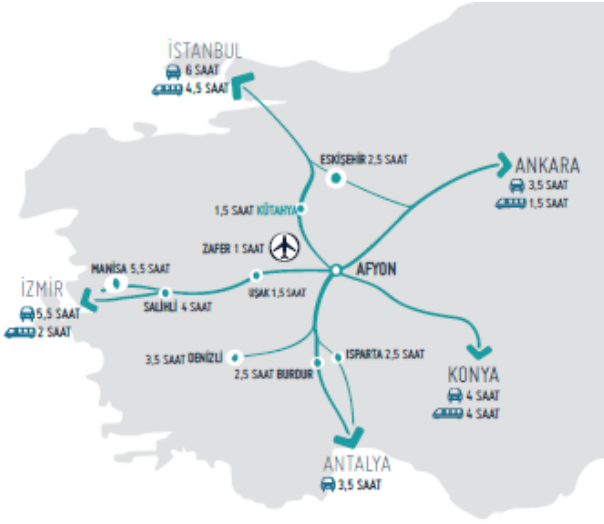

Şekil 1. Türkiye coğrafi bölgeler haritası
(<https://www.efc.name.tr/turkiyenin-cografi-bolgeleri/>)

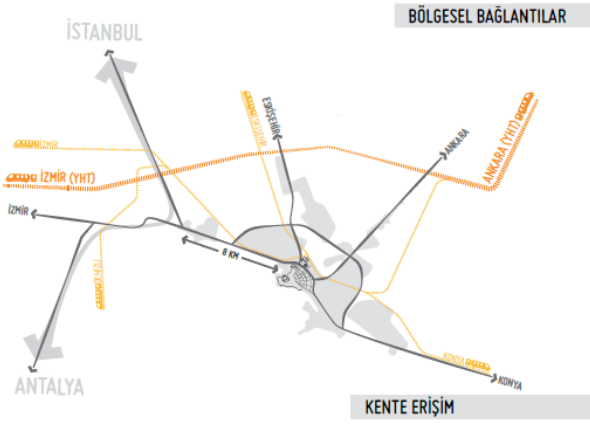
Afyonkarahisar, ülkedeki konumu itibariyle, doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda kavşak bir konumda olması nedeniyle, farklı tiplerde araç geçişlerine konu bir şehir vasfındadır. Yaklaşık 700 bin kişilik il nüfusuna oranla düşünüldüğünde, 150 binlerde seyreden araç yoğunluğu ile dikkat çekmektedir. İstanbul ve Ankara gibi en kalabalık şehirlerin tatil yörelerine ulaşımında, gidiş ve dönüş güzergahı üzerinde yer almaktadır (Gülenç, 2011:48). Kurtuluş savaşının bir kısmının da geçtiği bu bölge, büyük zaferlere tanıklık etmiş olmakla birlikte, Frig Vadisi gibi antik yerleşimlerin bulunduğu alan, jeotermal turizminin getirmiş olduğu potansiyel ile kaymak, sucuk vb. bazı gıda türlerindeki çeşitlilik ve ulaşım yollarının kavşak noktasında olmasının ayrıcalığını, özellikle iç turizm anlamında katma değere dönüştürebilmiş ender kentlerden birisidir.

3.1.1 Ulaşım Alternatifleri

Afyonkarahisar, hareketli bir trafik güzergahı üzerinde bulunmaktadır. (Şekil 2) (Şekil 3)

Şekil 2. Afyonkarahisar şehrinin civar iller ile ulaşım ilişkisi
(https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/03_Afyon_vizyonplani_small.pdf)

Şekil 3. Afyonkarahisar şehrinin civar iller ile ulaşım ilişkisi
(https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/03_Afyon_vizyonplani_small.pdf)

Dört bir taraftan gelen demiryollarının kesiştiği kavşak bir noktada bulunan Afyonkarahisar şehri, ulaşım ağları açısından merkez bir konuma sahiptir. (Şekil 4)

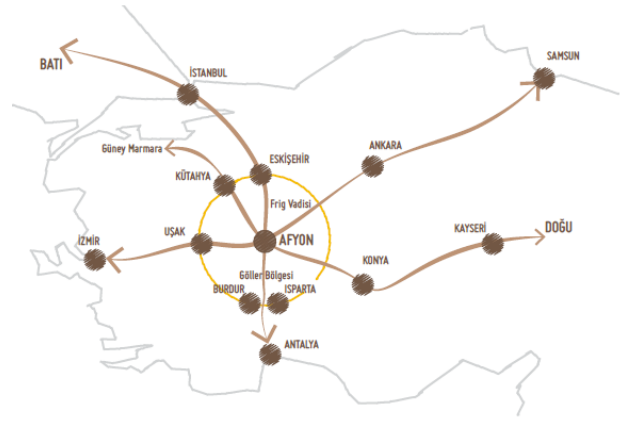
Şekil 4. Şehrin demiryolu bağlantıları
(<https://rayhaber.com/2019/07/tcdd-demiryollari-haritasi-2019-yuksek-cozunurluk/>)

Toplamda demiryolu uzunluğu 395 km, il merkezi içerisinde ise demiryolu hat uzunluğu ise 35 km'dir.

Uşak, Afyonkarahisar ve Kütahya illeri için yapımına başlanan, büyüklük itibariyle 4.sırada bulunan ve Türkiye'nin ilk bölgesel havalimanı olma özelliği ile 2012 yılında hizmete açılan Zafer Havalimanı, Afyonkarahisar il merkezine 60 km mesafede bulunmaktadır. İlde bulunan termal tesislere yabancı turist çekmesi, Avrupa'da bulunan gurbetçi hemşehrilere rahat ulaşım imkanı sağlaması ve özellikle hac dönemlerinde İstanbul'da oluşan yoğunluğu hafifletmek amaçlarıyla yapımı tamamlanan havalimanı, Afyonkarahisar il merkezine olan uzaklığı sebebiyle, istenilen verime ulaşamamıştır.

3.1.2 Taşıdığı Potansiyelin Şehir Ekonomisine Etkileri

Afyonkarahisar, coğrafi özellik bakımından dağlık bir alanda olması ve bu yüzden ulaşım engellerine rağmen, Türkiye'nin 7 bölgesinin 3'üne ve 7 ile komşu sınırları ile, kuzeyden güneye, batıdan doğuya köprü olma özelliğine sahip olmuştur. (Şekil 5) Dikey istikamette İstanbul-Antalya aksı, yatay istikamette İzmir-Konya ve Ankara aksı, kapalı bir coğrafyanın olumsuz imkânlarını konum açısından önemli bir avantaja çevirmiştir.

Şekil 5. Köprü şehir Afyon (https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/03_Afyon_vizyonplani_small.pdf)

Çevre yolunu kullanan sürücülerin tesislerde konaklayarak, şehrin ürettiği Afyon sucuğu, lokumunu ve kaymağını satın alarak kent ekonomisine önemli katkılar sağlaması, şehrin ulaşım kavşağı konumunu fırsata çevirebildiğine gösterilebilecek önemli bir örneklerden birisidir.

Afyonkarahisar, kavşak ve köprü kent olma özellikleri ile, çevresindeki iller ile turizm ve ticaret yönünden önemli iş birlikleri içerisine girmiştir.

Hititler dönemindeki Boğazkale yol ağı, Persler dönemindeki Kral yolu güzergahı, Roma- Bizans- Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki yol ağları, tarih boyu ticaret yolları üzerinde olduğunun göstergesidirler. Kavşak şehir olma özelliği nedeniyle, Hititler Arzava seferinde Afyon'dan geçmiş, Büyük İskender'in komutanları burada savaşmış Anadolu'yu paylaşmışlardır. Miryakefalon Zaferi bu topraklarda kazanılmış, Araplar ve Yunanlılar Anadolu'nun alınmasının buradan geçtiğini düşünerek şehri almaya çalışmışlardır. (Yaşar, 2007: 279-280)

Başkomutanlık Meydan Muharebesi gibi, Kurtuluş Savaşı'nın en önemli zaferinin şehri hüviyetinde bulunan Afyonkarahisar (Şekil 6), aynı zamanda tarihi açıdan Frig Vadisi gibi turizm potansiyeli

iletişim, ulaşım olanakları, v.b.) ve üstyapı (turistik tesisler, aktivite, alışveriş olanakları v.b) yatırımların planlanması, bölgedeki turizmin geleceği açısından gereklidir” (Özdemir, Kervankıran, 2012: 18).

3.2.Aksaray

On bin yıllık insan yaşamı ve iskanına konu Aksaray şehri, Anadolu’nun da en önemi arkeolojik merkezlerinden biri olma hüviyeti taşımaktadır. (Karahancı, 2013: 28)

Aksaray, Ulırmak (Melendiz) nehrinin oluşturmuş olduğu Büyük Aksaray Birikinti Konisi üzerine kurulmuştur. Ulırmak nehrinin bol su barındırması, tarıma uygun toprak yapısı ve uygun topografya, şehrin antropo coğrafya yani insanın yaşam alanı olarak uygun bir zeminde kurulup gelişmesine katkı sağlamıştır. (Arıbaş, 2015:12)

“Orta Anadolu’nun ortasında kuzey-güney, doğu-batı doğrultusundaki karayollarının kesişme noktasında yer alan, 1989 yılında yeniden il olan Aksaray yurt içi ve yurt dışına mal ve hizmet üreten ve üretmeye devam eden, Türkiye’nin Anadolu’daki sanayi kentlerinden birisidir. Aksaray, 1998 yılı içerisinde kalkınmada 1. derece de öncelikli iller arasında yer alarak bu önceliklerin vermiş olduğu avantajlardan teşvik tedbirleri gibi desteklerle daha da gelişen, göç alan cazibe merkezi bir il olarak sanayi ve ekonomisiyle gelişen bir ildi” (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2006: 65).

1987 yılında, DPT tarafından kuruluşu kabul edilen, 1991 yılında da Bölge Müdürlüğü oluşturulan Aksaray Organize Sanayi Bölgesi, 12.04.2000 tarihinde tüzel kişiliğine kavuşmuştur. (Karahancı, 2023: 35)

Kolay ulaşılması bakımından E-90 karayolu üzerinde, toplam 800 Ha üzeri bir alanda kurulu ve 11.000 kişilik istihdama sahip Organize Sanayi bölgesi, doluluk oranı ve yatırıma olan taleplerin çoğalması sebebiyle, ilave 550 Ha bir alanın, OSB genişleme bölgesi olarak ayrılması kararı alınmıştır. Yine Aksaray şehrinde istihdam sağlamakta olan, Süttaş, Brisa, Doğuş Çay, Mercedes gibi yerli ve yabancı büyük yatırımlara ev sahipliği yapmaktadır. (Aksaray Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi, 2017: 6)

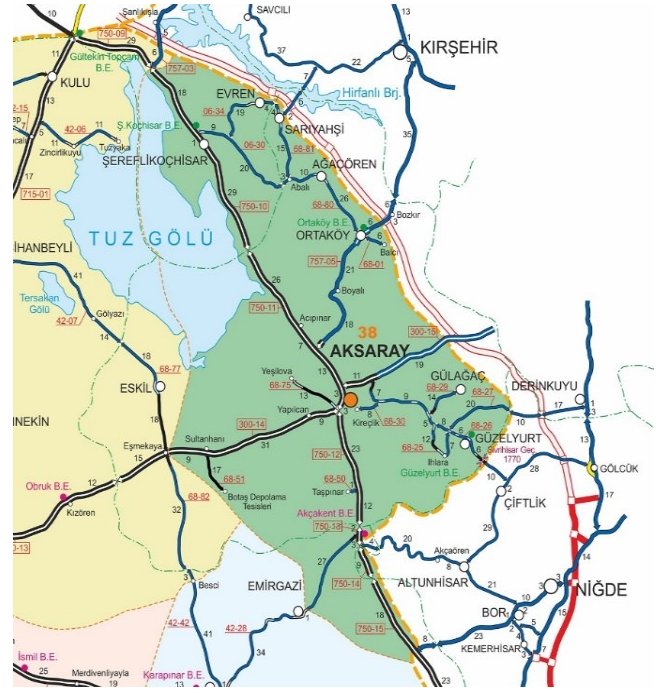
Aksaray OSB alan büyüklüğü, Türkiye sıralamasında 12. Sıradadır. Talep fazlalığı nedeniyle, Sultanhanı ve Yenikent sınırlarında 2.OSB kurulması hazırlıkları devam etmektedir. (Karahancı, 2023: 35)

3.2.1. Ulaşım Alternatifleri

Doğu’dan Batı’ya, Kuzey’den Güney’e kavşak konumunda bir il olan Aksaray, çevresinde bulunan sanayi ve ticaret kentlerine kolay ulaşılabilir bir mesafede bulunmaktadır (Sayılarla Aksaray, 2014: 12).

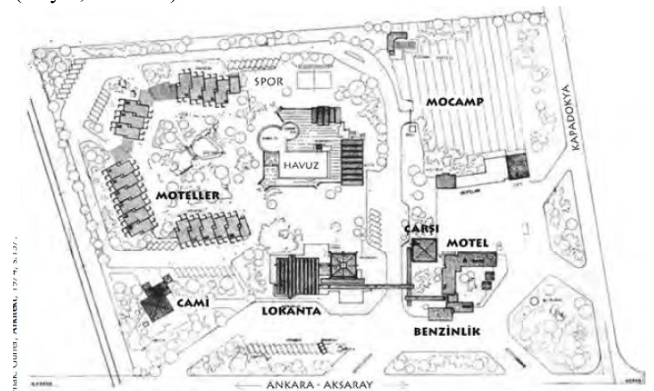
2015 yılı Mart ayı itibariyle Aksaray, 248 km devlet yolu, 249 km il yolu olmak üzere 497 km bir yol ağına sahiptir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2016: 46).

Aksaray kent merkezi, ülkemizdeki diğer bölge ve çevre illere 4 devlet yolu ile bağlantı kurmaktadır. Aksaray kentinin gelişim sağlaması, odak bir konumda olma özelliğini kısmen kullanabilmesi nedeniyle (Şekil 11).

Şekil 11. Dört yolun kesişiminde Aksaray
(<http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/3Bolge/Subeler/SbAksaray.aspx>)

Avrupa’da oldukça yaygın olan yol üstü turistik tesislerinin Türkiye’deki en önemli örneklerinden biri olan ve yerli girişimci Orhan Ağaçlı tarafından hayata geçirilen Ağaçlı Tesisleri (Şekil 12), Aksaray’da kavşak yolların birleşim noktasında yer almaktadır. 1964 yılında kurulan Ağaçlı Tesislerinin, Güneydoğu ve Doğu Akdeniz illerini, Konya, Kayseri, Ankara ve İstanbul’a bağlayan önemli bir yol güzergahında olması ile birlikte, Kapadokya’nın güzelliklerine yakın olması, tesisin lokasyon seçiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Günümüzde hala etkin bir şekilde kullanılması, bilinirlik noktasında tesisin isminin şehrin ismi ile yarışır halde olması, tesisin konumlandırılması ve iyi bir marka olarak işletilmesinin ne denli öneme sahip olduğunun bir göstergesidir. (Naycı, 2019:62)

Şekil 12. Orhan Ağaçlı Tesisleri Vaziyet Planı (Nihat Güner tarafından tasarlanmıştır) (Naycı (2019))

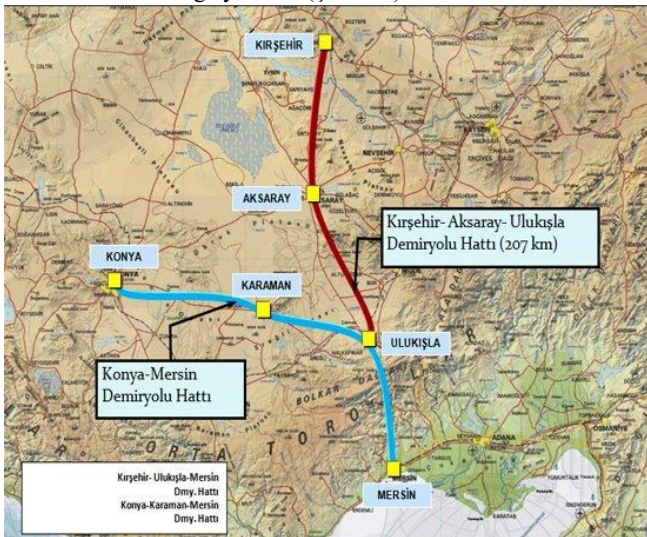
Antalya-Kayseri arasında Yap-İşlet-Devret modeli ile yapılması planlanan 640 km’lik hızlı tren hattı ve Kırşehir-Aksaray-Ulukışla Demiryolu Projesi ile, Aksaray’ın yıllardır beklediği demiryolu yatırımlarının gelmesini ve şehir ekonomisinin gelişimi, turizm potansiyelinin değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır (Şekil 13).

Şekil 13. Antalya-Konya Aksaray-Nevşehir-Kayseri hızlı tren güzergahı (<https://beyazgazete.com/haber/2015/5/12/antalya-hizli-trenle-ankara-ve-istanbul-a-baglanacak-2680574.html>)

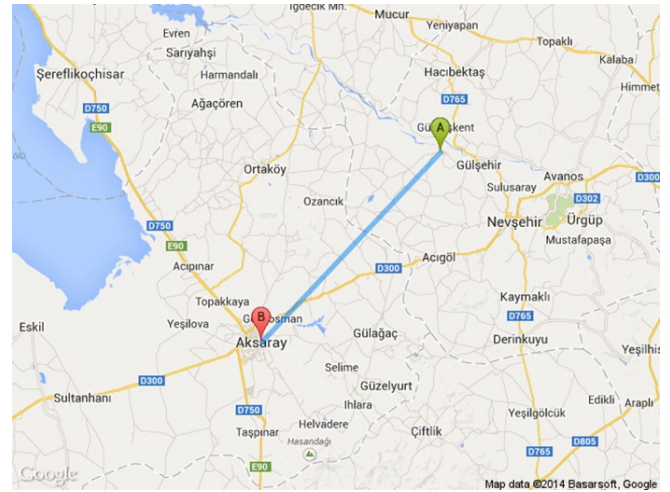
Antalya'ya gelen turistlerin, hızlı tren hattı ile Anadolu içlerine taşınacak olması, Mevlana Türbesi, İhlara ve Göreme Vadisi, Kapadokya güzellikleri ve Erciyes'te kayak imkânlarının bölgenin alternatif turizm potansiyeli açısından ekonominin gelişiminde önemli katkılar sağlanmış olacaktır.

Hat güzergâhının, planlanma aşamasında olan diğer hat projeleriyle birleşimi sağlandığında ise, artacak insan ve mal aktarımlarında, kara taşımacılığında stratejik önem oluşturmasını sağlayacaktır. Özellikle Kırşehir-Aksaray-Ulukışla demiryolu projesi ile, bölge sanayisinde üretilen mallar Mersin Limanı'na aktarılarak, zaman israfını önleyip, ulaşım maliyetlerini düşürecek, Pazar imkanının artmasına olanak sağlayacaktır (Şekil 14).

Şekil 14. Kırşehir-Aksaray-Ulukişla Demiryolu Hattı Güzergahı
(<https://www.investinkirsehir.com/assets/upload/dosyalar/kirsehir-ustaltirma-raporu.pdf>)

Aksaray Havalimanı projesi, önceki dönemlerde kamulaştırma problemleri çözülmüş olmakla birlikte, yeni dönem yatırım programlarına girememiş ve inşaat aşamasında yarım bırakılmıştır. Aksaray Nevşehir Kapadokya Havalimanı'na 82 km uzaklıkta olup, Acıgöl üzerinden yapılan bağlantı yolu ile, ulaşım süresi 45 dakikaya kadar indirilmiştir. (Şekil 15)

Şekil 15. Aksaray Nevşehir Kapadokya havalimanı kuşuçuşu mesafe (maps.google)

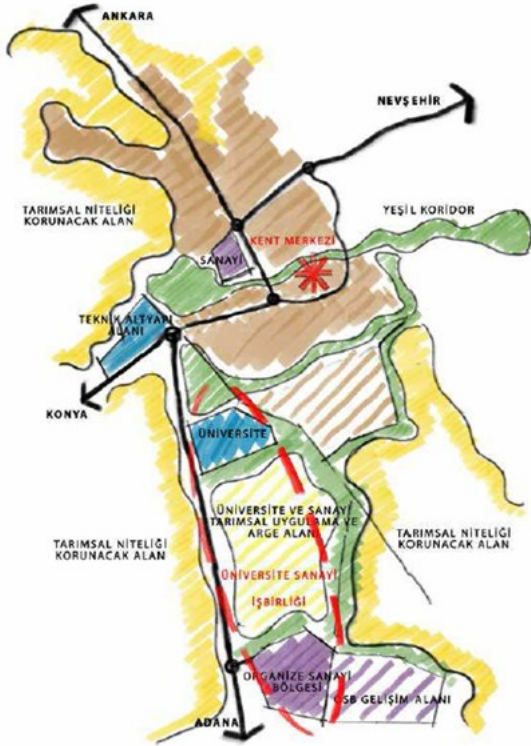
3.2.2 Taşıdığı Potansiyelin Şehir Ekonomisine Etkileri

Aksaray, yatırım yapmak isteyenler için, ulaşım kolaylığı açısından cazibe merkezi bir konumda bulunmaktadır. (Şekil 16)

**Şekil 16. Aksaray'ın komşu şehirler ile kuracağı ilişki şekilleri
(Kentsel Strateji- Aksaray Vizyon Planı)**

Lojistik üs potansiyeli yüksek olan şehir, Çukurova ile Ankara-İstanbul hattı açısından değerlendirmeye müsait bir konumda bulunmaktadır (Şekil 17)

Şekil 17. Aksaray ekonomisindeki motor güçlerin kümelenmesi (Kentsel Strateji- Aksaray vizyon planı)

Tarım dışı ekonominin en önemli parçası durumunda olan, şehirdeki hayvancılık potansiyeli, süt ve süt ürünlerinde bölgenin lideri olma yönünde gelişim seyri göstermektedir. Sütas yatırımı, istihdam oluşturmaya ve bölge ekonomisine sağladığı katma değer açısından özellikle dikkate alınmalıdır.

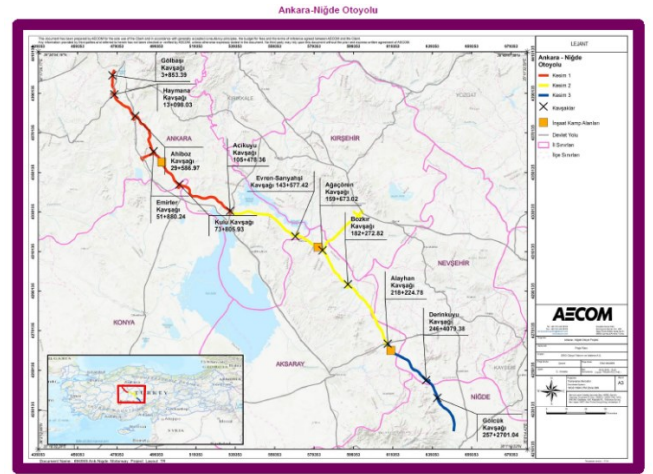
Aksaray, Kapadokya (Güzel Atlar Diyarı) olarak isimlendirilen bir bölge içerisinde bulunması nedeniyle, bu bölgeye gelen turlar için önemli bir ziyaret noktasıdır. Selime Peri Bacaları ve yerleşim alanları, Güzelyurt bölgesi tarih dokusu, Hristiyanlık için önemli bir merkez konumunda bulunan ve vadi yamaçlarında oluşan tüflerin oyularak kiliselere çevrildiği bir alanı barındıran doğa ve kültür rotası konumundaki İhlara ve Manastır Vadileri, şehre gelen turistlerin uğrak noktaları arasında örnek verilebilir (Karadal, Gündoğdu, 2012:6).

Kapadokya'nın en önemli parçası konumunda olan, yer yer 100-120 m derinliğine ulaşan 14 km uzunluğundaki İhlara Vadisi'ne, ulaşım kolaylığının sağlanması için, Nevşehir Havalimanı ulaşım imkânlarının artırılması yanında, bu bölgeye olan ulaşım demiryolu ağı ile de desteklenmelidir.

Yine kent merkezinde bulunan Selçuklu döneminden kalma tarihi eserler, turizm açısından katma değer üretebilecek farklı alternatif rotalar olarak değerlendirilmektedir.

Karayolu üzerine konulan yönlendirme levhaları ile kentten gelip geçen araç sürücülerine, inanç turizmi bağlamında önemli bir uğrak noktası olan Somuncu Baba Türbesi ve yanında yapılan Külliye Projesini ziyaret etmeleri sağlanmıştır.

Ankara-Niğde otoyolunun (Şekil 18) ile projelendirme çalışmaları bitirilen Yeni Aksaray Çevre Yolu Projesinin (Şekil 19), E-90 Karayolu kenarındaki dinlenme tesisleri ile araç tamir bakım işleriyle uğraşan sanayi esnafının, dolayısıyla da Aksaray ekonomisine olumsuz tesirleri olacağı düşünülmektedir.

Şekil 18. Aksaray dışından geçen Ankara-Niğde Otoyolu (Ankara-Niğde Otoyolu Projesi, 2018)

Şekil 19. Aksaray Çevre Yolu projesi (<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=176806&start=0>)

4. Sonuç

Kentsel yerleşimlerde gün geçtikçe daha fazla insan yaşamakta olup, bunun sonucu gıda, su ve enerji talepleri artmaktadır. Hızlı kentleşme o bölgede yaşayan insanların başta zorunlu günlük ihtiyaçları olmak üzere, alt yapı, ulaşım gibi pek çok zorluğu beraberinde getirmektedir. Kentsel ulaşım sistemi, bir şehrin şeklini belirlemektedir. Ulaşım, bir ülkenin sosyal ve ekonomik durumu açısından günlük aktivitelerinde çok önemli kabul edilen bir işlemdir. Daha iyi ulaşım hizmetlerine yönelik talep arttıkça, etkili önlemlerin sağlanması ile yeni ulaşım sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Karayolu, havayolu, demiryolu, denizyolu gibi önemli ulaşım sistemleri sayesinde ülke içindeki ve ülkeler arasındaki kentler birbirine bağlanmaktadır. Karşılaşılan en önemli zorluklardan biri ulaşım ile bağlantılı enerji tüketimindeki artış ve bunun olumsuz ekonomik, çevresel ve sosyal sonuçlarıdır. Şehirler ve kasabalar, ulaşım sistemleri tarafından desteklenen karmaşık mekansal yapılarıdır ve ulaşım sistemlerinden biri olan karayolu birçok kentsel planlama kararında ülkemizde birinci sıradadır. Karayollarında yer alan kavşaklar ise trafik yoğunluğunun ve sürecin azaltılması, kazaların önlenmesi, uzaktan algılanıp görülebilmesi gibi stratejilerle planlamada önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada,

kentleri birbirine bağlayan önemli ulaşım aksları üzerinde bulunan iki kavşak şehrin çeşitli kriterlere göre araştırılması sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. İki kavşak şehrin coğrafi ve topoğrafik konumlarının yanında ekonomik, kültürel, sosyo-ekonomik ve mevcut potansiyellerinin gelişimine bakıldığında farklılıklar olduğu görülmektedir. Kuzey-güney istikamette İstanbul-Antalya aksı, doğu-batı istikamette İzmir-Konya ve Ankara aksında bulunan Afyonkarahisar'ın potansiyellerini özellikle ekonomik katma değere çevirme açısından yapılan bu değerlendirme sonrasında başarabildiği sonucuna varılmıştır. Kavşak şehir olma özelliğini son 20 yılda yapmış olduğu kentsel gelişimdeki çabalarla, jeotermal kaynaklarla sağlanan kaplıca turizmindeki konaklama tesislerindeki nicel ve nitel artışlarla avantaja çevirmiştir. Çevre yolunu kullanan sürücülerin tesislerde konaklayarak, şehrin ürettiği meşhur Afyon sucuğu, lokumunu ve kaymağını satın alarak kent ekonomisine önemli katkılar sağlaması, şehrin ulaşım kavşağı konumunu fırsata çevirebildiğine gösterilebilecek önemli bir örneklerden birisidir. Kavşak şehir olma farkındalığı sayesinde, kapalı bir coğrafyada olmasına rağmen Afyonkarahisar, şehrin tanıtımı ve ekonomik canlılığı yönünden, benzer yönlelere sahip Aksaray şehrine göre çok ileri seviyelere ulaşabilmiştir.

İki kavşak şehirden diğeri olan Aksaray, kuzey-kuzeybatı istikametindeki İstanbul-Ankara aksından gelenleri güney-güneydoğu aksına, doğu ve kuzeydoğu aksından gelenleri ise güney-güneybatı aksına bağlantısını sağlamaktadır. Bu avantajlı konum ve ekonomik potansiyelini, Afyon şehri kadar katma değere çevirememiştir. Kavşak şehir olma özelliğini avantaja çevirememiş Aksaray, Ankara-Niğde otoyolu ve oldukça uzak bir bölgede konumlanacak Yeni Çevre Yolu nedeniyle, bu avantaj ve potansiyelini ileriki dönemde daha da kaybedeceği düşünülmektedir. Aksaray, önemli yolların kavşak noktasında olması nedeniyle E-90 ve diğer karayolları üzerinde eksikliği hissedilen bir diğer husus yönlendirme tabelalarıdır. Hasandağı kayak merkezi ve uluslararası yarışmalara konu olmuş yamaç paraşütü alanı, Ziga Kaplıcaları, İhlara Vadisi, Somuncu Baba gibi inanç ve kültür turizmi açısından önemli bir destinasyonda bulunan şehir, karayoluna konulacak yönlendirme tabelaları ile şehir içlerine yol üzerinde seyahat edenleri şehir merkezine çekip, ekonomik potansiyelini katma değere dönüştürmelidir. Aksaray şehir merkezinde bulunan Tuzlusu Termal Bölgesine yapılacak yatırımlarla, bölge içinde Ankara'ya en yakın şehir olması açısından, önemli bir kongre merkezi haline dönüştürebilecek potansiyeli barındırmaktadır. Mübadele sonrasında çevre ülkelere göç edenlerin her yılın yaz aylarında buluşma noktası olarak kabul ettikleri Güzeyurt ilçesi, ulaşım imkânlarının artırılması sonrasında, cazibesini daha da artırabilecek bir konuma yükseltebilecektir. Yine Aksaray Gülağaç sınırları içerisinde bulunan ve dünyada ilk beyin ameliyatının yapıldığı yer olarak kayıtlara geçen Orta Anadolu'nun en eski neolitik dönem yerleşkesi Aşıklıhöyük'teki kazıların hızlıca bitirilmesi, bu bölgenin Çatalhöyük gibi önemli bir uğrak noktası olmasını sağlayacaktır. Konya-Kayseri hattında bulunan Selçuklu dönemine ait 12 kervansarayın restorasyonlarının bitirilip turizme kazandırılması, bölgedeki ekonomik canlılığa ivme kazandıracaktır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Atatürk'ün önderliğinde başlatılan kalkınma hamlesine destek vermek amacıyla kurulan ve Millet'in Azmi anlamına gelen Tarihi Azmi Milli Un Fabrikası binası, restore edilmiş olup (Özer, 2017:79), fabrika içine yapılması düşünülen Sanayi Müzesi fonksiyonu sonrasında, bu alanı kente ziyaret veya turizm amaçlı gelenler için önemli bir uğrak noktası haline dönüştürülebilecektir.

Bu çalışma, karayollarının kesişim ve kavşak noktasındaki Afyonkarahisar ve Aksaray şehirlerinin konum avantajlarını ekonomiye olumlu veya olumsuz çevirebilmeleri konusunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Süreç içinde ise, iki şehrin potansiyelleri gözlemlenmiş olacaktır.

Kaynaklar

- Ahiler Kalkınma Ajansı, (2014). *Sayılarla Aksaray (Yatırımcılar için anahtar veriler)*. Nevşehir
- Aksaray Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi, (2017). Aksaray Yatırım Destek Ofisi, Ahiler Kalkınma Ajansı, Nevşehir.
- Arıbaş, K., (2015). Aksaray kentinin mekânsal değişim ve dönüşüm süreçleri. 16 Eylül 2024 tarihinde http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp5_25.pdf adresinden erişilmiştir
- Çetiner, A. (1979). Şehir planlamasında çalışma yöntemleri ve ifade teknikleri. İstanbul: İTÜ Yayınları.
- Echeverry Tamayo, J. D. (2020). Medellín: City of crossroads. Poverty, urban model and social change of the green belt project. *Eco Cities*, 1(1): 9-16.
- Eren, F., (2019). Uluslararası mega projeler ve İstanbul'a olası etkileri. İçinde H.F. Alkan Meşhur, K. Ertuğay, F. Eren & C. Korkmaz (Ed.). *İstanbul'da Büyük Ölçekli Kentsel Projeler ve Planlama Süreçleri* (ss. 35-62). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık. 978-605-7895-74-5
- ERG Otoyol Yatırım ve İşletme A.Ş., (2018). Ankara-Niğde otoyolu projesi, çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi (ÇSED) çalışması teknik olmayan özeti (TOÖ). ERG Otoyol Yatırım ve İşletme A.Ş..
- Eryılmaz, Y., (2013). *Ulaşım altyapılarının arazi değer artışına etkileri-Tem otoyolu İstanbul Anadolu kesimi örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gonzales, J.A. (2021). *Bölgesel ekonomi üzerine ulaşım yatırımlarının etkileri: Konya hızlı tren yatırımı örneğinde bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Gülenç, K., (2011). *Afyonkarahisar şehir için mevcut ulaşım altyapısının incelenmesi ve çözüm önerileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon
- Harper, D., & Milbrandt, T. (2016). Seen and imagined: A Northwestern crossroads city. *Imaginations: Journal of Cross-Cultural Image Studies*, 7(1): 160-175. <https://doi.org/10.17742/IMAGE.NBW.7-1.13>
- Karadal, H., & Gündoğdu, G., (2012). Kültürel turizmin kümelenme potansiyeli: Aksaray örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22): 155-162.
- Karahancı, M., (2023). *Sanayi dönüşüm projelerinde yerel yönetimlerin rolü: Aksaray yeni küçük sanayi sitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul
- Kazepov, Y., Ahn, B., & Cucca, R. (2024). The 'European city' at the crossroads: Four analytical elements for understanding convergence and differentiation. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 115(2), 267-280. <https://doi.org/10.1111/tesg.12605>
- Kentsel Vizyon İle Kurgulanan Kentler, (2016a). *03 Afyonkarahisar vizyon planı (Anadolu'nun kilidi, kentsel vizyon platformu)*. İstanbul.
- Kentsel Vizyon İle Kurgulanan Kentler, (2016b). *68 Aksaray vizyon planı (Dönerek akan suyun kenti), Kentsel vizyon platformu*.

URL-1. <https://www.aimsaddergisi.com/anadolunun-kilidi-zaferin-adi-afyonkarahisar/> - Erişim Tarihi: 10.10.2024

URL-2. <http://www.hurriyet.com.tr/anadolunun-kilidi-afyon-40208718> - Erişim Tarihi: 05.03.2024

URL-3. <https://www.dilimiz.net/ulasim-sistemlerinin-yerlesme-ve-ekonomik-faaliyetlere-etkisi-nedir/> - Erişim Tarihi: 10.10.2024

URL-4. <https://www.efe.name.tr/turkiyenin-cografi-bolgeleri/> -

- URL-5. https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/03_Afyon_vizyonplan_i_small.pdf - Erişim Tarihi: 06.09.2021
- URL-6. <https://rayhaber.com/2019/07/tcdd-demiryollari-haritasi-2019-yuksek-cozunurluk/> - Erişim Tarihi: 04.05.2024
- URL-7. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/30agustoszaferbayrami> - Erişim Tarihi: 08.07.2023
- URL-8. <https://cultureroutesinturkey.com/tr/frig-yolu/> - Erişim Tarihi: 10.10.2024
- URL-9. <http://afyonkarahisar.gov.tr/kurumlar/afyonkarahisar.gov.tr/Dosyalar/termal.pdf> - Erişim Tarihi: 10.10.2024
- URL-10. <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/3Bolge/Subeler/SbAksaray.aspx> - Erişim Tarihi: 01.12.2023
- URL-11. <https://beyazgazete.com/haber/2015/5/12/antalya-hizli-trenle-ankara-ve-istanbul-a-baglanacak-2680574.html> - Erişim Tarihi: 10.10.2024
- URL-12. <https://www.investinkirsehir.com/assets/upload/dosyalar/kirsehir-ulasirma-raporu.pdf> - Erişim Tarihi: 17.11.2023
- URL-13. [maps.google](https://maps.google.com) - Erişim Tarihi: 10.10.2024
- URL-14. https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/68_Aksaray_vizyonplan_i_small.pdf - Erişim Tarihi: 06.09.2021
- URL-15. <http://www.mapsharita.com/ayrintili-harita/aksaray-ayrintili-haritasi> - Erişim Tarihi: 06.09.2021
- URL-16. <https://www.demiryoluhaber.com/30/07/2017/kurumlar/disisleri-bakanligi/mevlut-cavusoglu-antalya-burdur-isparta-yuksek-hizli-tren-projesini-acikladi/attachment/antalya-burdur-isparta-antalya-manavgat-aksaray-nevsehir-kayseri-yht-yuksek-hizli-tren/> - Erişim Tarihi: 09.11.2022
- URL-17. <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=176806&start=0> - Erişim Tarihi: 11.02.2022

Millet Bahçelerinin Kamusal Açık Mekânlar Olarak Kalite Analizi: Ümraniye Millet Bahçesi Örneği

Bahar Ferah^{a1,*}, Oğuzhan Poyraz^{b2}

^a Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye

^b Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Doktora Programı, İstanbul, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (2025) 7 (1): 11:19

<https://doi.org/10.47769/izufbed.1575366>

¹0000-0001-7951-9734; ²0000-0003-2472-7311

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 29 Ekim 2024

Kabul tarihi: 15 Aralık 2024

Anahtar kelimeler:

Kamusal Mekân,

Mekân Kalitesi,

Millet Bahçesi,

Ümraniye,

İstanbul.

ÖZET

Kamusal mekân, bir ülkede yaşayan herkesin ortak kullandığı alanlardır ve şehir yaşamında bireylerin bir araya geldiği başlıca yerlerdir. Bu alanlar, kullanıcıların kültürel deneyimlerini paylaşarak yeniden keşfettiği mekânlardır. Kaliteli mekânlar, iyi deneyimler ve iletişim fırsatları sunarak önem kazanır. Mekân kalitesi geçmişten günümüze önemini korumuş, bu konuda çeşitli parametreler geliştirilmiştir. Türkiye’de son dönemde sıkça gündeme gelen millet bahçeleri, şehir sakinlerinin kullandığı önemli kamusal açık alanlardır. Osmanlı dönemindeki modernleşme hareketleriyle ortaya çıkan millet bahçesi kavramı, günümüzde ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden canlanmıştır. Bu kapsamda tamamlanan ve inşası süren birçok millet bahçesi bulunmaktadır. Bunlardan biri, İstanbul Ümraniye’deki Ümraniye Millet Bahçesi’dir. Ümraniye’nin son yıllarda hızlanan gelişimi, yapı sayısını artırırken yeşil alan miktarını azaltmış ve sosyokültürel çeşitliliği artırmıştır. Bu durum, Ümraniye Millet Bahçesi’nin önemini daha da artırmaktadır. Bu çalışmada, Ümraniye Millet Bahçesi’nin mekân kalitesi değerlendirilmektedir. Fiziksel ve duyuşal parametreler incelenmiş; fiziksel değerlendirme infografik haritalar ve saha görselleriyle, duyuşal değerlendirme ise kullanıcı anketleriyle yapılmıştır. Elde edilen bulgular grafikler ve analizlerle sunulmuş olup, çalışmanın diğer millet bahçeleri ve benzeri kamusal alanlar için yol gösterici olması amaçlanmıştır.

Quality Analysis of National Gardens as Public Open Spaces: The Example of Ümraniye National Garden

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 29 October 2024

Accepted: 15 December 2024

Key words:

Public space,

Space Quality,

National Garden,

Ümraniye,

İstanbul

ABSTRACT

Public spaces are areas shared by everyone in a country and play a vital role in city life, bringing individuals together. These spaces enable the exchange and rediscovery of cultural experiences. High-quality public spaces provide better experiences, discoveries, and communication opportunities, making the concept of spatial quality increasingly important. Although there is no universally accepted approach, researchers have identified common parameters to assess space quality. Public gardens, a type of public space, have gained attention in Turkey due to urban needs. Originating during the modernization efforts of the Ottoman period, they are now re-emerging, with many being completed or under construction. One such example is the Ümraniye Public Garden in Istanbul's Ümraniye district. Rapid development in the area has led to more buildings, less green space, and greater socio-cultural diversity, increasing the garden's significance. This study evaluates the spatial quality of Ümraniye Public Garden by examining physical and sensory parameters. Physical aspects were assessed using infographic maps and field studies, while sensory criteria were evaluated through user surveys. Findings, presented through graphics and analyses, aim to guide the design and improvement of other national gardens and similar public spaces.

1. Giriş

İnsan hayatının merkezinde yer alan kentler, tarih boyunca sürekli değişen ve dönüşen dinamik alanlar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kentlerde meydana gelen değişim ve dönüşümler dolaylı olarak insanları da değiştirip dönüştürmektedir (Uzgoren, 2016). Bu dinamizm içinde farklı kullanıcılar, mekanlar ve donatılar barındıran kentlerde, tüm

çeşitliliklerin bulunduğu alanlar kamusal mekânlar olmuştur. Kamusal mekân farklı meslek gruplarında giderek artan bir araştırma alanı haline gelmektedir (Carmona, De Magalhaes ve Hammond, 2008; de Souza e Silva ve Frith, 2012; Hou, 2010; Low ve Smith, 2005; Orum, Neal ve Editors, 2010; Parkinson, 2012; Sadeh, 2010; Watson, 2013). Doğa insanoğlunun varoluşundan bu yana mekân planlamasında önemli bir etken olmuştur (İmert, 2021). Kentlilerin temel

*Sorumlu yazar.

E-mail adresi: baharak.fareghi@izu.edu.tr (Bahar Ferah)

bütünleşme aracı olarak kabul edilen kamusal mekânlar, kent sakinlerinin kültürel birikimlerini paylaştığı, aktardığı ve yeniden öğrendiği alanlar olarak görülmektedir (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009). Madanipour (2015) ve Jacobs (1961) kamusal mekânları kentlilerin ücretsiz olarak kullanabildiği alanlar olarak tanımlamışlardır.

Günümüzde sosyal değişimler, kent ölçeğindeki dönüşümün artmasına neden olup kamusal mekânın değişik işlevleri, çok sayıda kullanıcısı, manzaraları ve temiz havasıyla toplumsal olarak ilgi odağı haline gelmektedir (Gehl ve Gemzoe, 2004). Kamusal açık alanlar, farklı şekillerde karşımıza çıkar ve her biri koruma, rekreasyon, doğayla etkileşim, zihinsel ve sosyal sağlığı destekleme gibi önemli işlevler taşır (Lynch, 1981). Özellikle İstanbul gibi metropollerde doğayla etkileşim, zihinsel ve sosyal hayatın desteklenmesi genellikle yeşil alanlarla sağlanmaktadır. Yeşil alanlar, insanın ruh ve beden sağlığı üzerinde önemli ve göz ardı edilemeyecek olumlu etkiler sağlar (Sanesi, Laforzezza ve Bonnes, 2006). Yeşil alanlar doğanın benzerinin kentsel hayata uyarlanmasını sağlayıp, kültürel aktivitelerle birleştirilmesidir (Ozdemir ve Ozdemir, 2019). Bununla birlikte toplumsal iletişimin meydana geldiği kültürel odak noktaları olarak da açıklanabilmektedir (Kerem Öztürk, Ferah ve Tunca, 2022). Araştırmalar, yeşil alanlarda yaşayan mahalle sakinlerinin, betonlaşmış bölgelerde yaşayanlara kıyasla daha güçlü sosyal bağlara sahip olduğunu ortaya koymuştur (Sherer, 2003). Son yıllarda Türkiye’de yeşil alan kullanımı ihtiyacı millet bahçeleri ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Osmanlı döneminde Tanzimat Fermanı ile ortaya çıkan millet bahçeleri kavramı günümüzde halkın ihtiyaçlarına istinaden tekrar gündeme gelmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından millet bahçeleri; halkın doğa ile buluşmasına vesile olan, rekreatif gereksinimleri karşılayan, afet zamanlarında şehirde yaşayanların toplanma alanları olarak kullanılabilen yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Gelişen İstanbul’un sanayi, üretim ve ihracat ihtiyacını karşılayan en önemli ilçelerinden biri de Ümraniye’dir. Bu sebeple son yıllarda hızla gelişen ve İstanbul’un en çok göç alan ilçelerindendir. Dolayısıyla sosyokültürel ve gelir sınıfı bakımından en çok insan çeşitliliğine sahip ilçeleri arasındadır. Hızla artan nüfus ilçede betonlaşmayı artırmış ve yeşil alan ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İlçedeki bu ihtiyaca binaen daha önce Hekimbaşı Mesire Alanı olarak kullanılan 2019 yılından itibaren ise millet bahçesi olarak kullanılmaya başlayan Ümraniye Millet Bahçesi’nin varlığı önem kazanmaktadır. Şehirlerde meydana gelen dönüşümler yaşam standartlarını ve farkındalığı artırmış, dolayısıyla kamusal mekân bilinci artmıştır. Artan bilinç kamusal mekânda mekân kalitesini talep etmektedir. Mekân kalitesi hakkında literatürde çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu alanda literatürde en çok karşılaşılan araştırmacılar Kevin Lynch, Jack Nasar, William Whyte, Jan Gehl, Matthew Carmona’dır. Bu araştırmacılar mekân kalitesi hakkında çeşitli parametreler ortaya koymuşlardır. Parametreler genel olarak fiziksel ve duysal olarak sınıflandırılabilir.

Makale kapsamında öncelikle kamusal mekân, mekân kalitesi, millet bahçesi, Ümraniye ilçesi ve Ümraniye Millet Bahçesi hakkında literatür taraması yapılmıştır. Mekân kalitesi literatür taraması sırasında en çok karşılaşılan beş ismin ortaya koyduğu parametreler fiziksel ve duysal olarak ayrılmıştır. Fiziksel parametreler infografik harita ve fotoğraflar

üzerinden, duysal parametreler ise anket yapılarak değerlendirilmiştir. Fiziksel ve duysal parametreler doğrultusunda örneklem olarak seçilen Ümraniye Millet Bahçesi’nin mekân kalitesinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Makalenin mekân kalitesi üzerinde yapılacak olan çalışmalar için yardımcı bir kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

2. Kamusal Mekân ve Mekân Kalitesi

Sözlükte kamu kavramı, ülkede yaşayan vatandaşların tümünü ifade ederken kamusal mekân kavramı kamuya ait alanları ifade etmektedir (TDK, 2024). En eski şehir kalıntılarının da gösterdiği üzere, insan yerleşimleri her zaman sokaklar, pazarlar ve tapınaklar gibi ortak alanlarla birbirine bağlanan ev bölgelerinin birikiminden oluşmuştur (Benevolo, 1980; Morris, 2013). Bu alanlar, tüm kent sakinlerinin kullanımına açık ve kapsayıcı alanlardır. 1960’lardan itibaren, kamusal mekân kavramı literatürde farklı yaklaşımlarla sıkça tartışılmaya başlamış ve ilk olarak Jürgen Habermas tarafından tanımlanmıştır. Habermas (2018) kamusal mekânı, kişilerin toplumu ilgilendiren bir konu hakkında düşündükleri, tartıştıkları ve ortak bir görüş oluşturdıkları mekanlar olarak tanımlanmaktadır. Arendt’e (2021) göre ise kamusal mekân için kişilerin kendilerini gösterdiği ve herkes tarafından algılanabildiği yerdir. Madanipour (2015) ve Jacobs (1961)’e göre kamusal mekânlar kentlilerin ücretsiz olarak ulaşabildiği alanlardır. Türkiye’de kamusal mekân tanımları 1980’li yıllardan itibaren görülmeye başlamıştır. Tekeli (1999), herkesin görüşebildiği alanlar olarak tanımlarken Tanyeli (2011) şehirde yaşayan tüm insanların dolaylı olarak kullandığı ve herkesi ilgilendiren alanlar olarak tanımlamıştır. Açık alanlar ve parklar sadece doğal ve hoş bir çevre sunmakla kalmaz, bununla birlikte şehirdeki yaşam kalitesini de artırır (Bolund ve Hunhammar, 1999; Chen ve Jim, 2008; Jensen, Persson, Guldager, Reeh ve Nilsson, 2000).

Yaşam kalitesinin artması ise mekânın kalitesi ile doğrudan ilişkilidir. Kalitenin sözlük anlamı herhangi bir bakımdan üstünlük olarak verilmektedir (TDK, 2024). Yaşam kalitesinin kentsel alanlardaki boyutu, fiziksel, sosyal ve ekonomik çevreler dahil olmak üzere daha geniş bir perspektifte çevresel faktörlerle bağlantılı olarak incelenmiştir (Das, 2008). Yapılacak fiziksel mekânlarla şehirlerde karakter oluşturulması, şehirde refah ve mutluluğun artırılması kalite açısından önem arz etmektedir (İnceoğlu, 2007). Şehirlerde kamusal mekân kalitesi, kişisel sınırlarının dışına çıkan tüm insanları etkilemektedir. Kamusal mekânların kişisel mekânlardan daha fazla kişi tarafından kullanılması, talebi ve rekabeti artırarak bu mekânları daha önemli hale getirmektedir.

Mekân kalitesi hakkında çok sayıda araştırma yapılmıştır. Araştırmacılar mekâna kendi yaklaşımlarına göre çeşitli parametreler ortaya koymuşlardır. Mekân kalitesi hakkında literatür araştırması yapıldığında bu alanda en çok karşılaşılan isimlerin Kevin Lynch, Jack Nasar, William Whyte, Jan Gehl ve Matthew Carmona olduğu görülmektedir. Kevin Lynch (1981) kaliteyi ölçebilmek için duygu, canlılık, erişim, uygunluk ve kontrol olmak üzere beş adet parametre belirlemiştir. Jack Nasar (1998) doğallık, bakım, açıklık ve tanımlanmış mekân, tarihsel önem ve düzen olmak üzere beş adet; William Whyte (2000) ise; aktivite çeşitliliği, ulaşılabilirlik, imaj, konfor ve sosyal faaliyetlerin desteklenmesi olmak üzere dört; Jan Gehl (Hayter, 2006) zevk, koruma ve konfor olmak üzere üç; Matthew Carmona

(2010) düzen, temizlik, çekicilik, erişilebilirlik, kapsayıcılık, rahatlık ve yaşanabilirlik olmak üzere yedi adet parametre belirlemiştir. Çizelge 1 bahsi geçen kuramcıların mekân kalitesi üzerindeki ortaya koydukları kriterleri özetlemektedir.

Çizelge 1. Kamusal mekân kalitesi hakkında çalışma yapmış olan önde gelen araştırmacıların mekân kalite parametreleri

Lynch (1981)	Canlılık, duygu, uygunluk, erişim, kontrol
Nasar (1998)	Doğallık, bakım, açıklık, tanımlanmış mekân, tarihsel önem, düzen
Whyte (2000)	Ulaşılabilirlik, aktivite çeşitliliği, konfor, imaj, sosyal faaliyetlerin desteklenmesi
Gehl (2006)	Koruma, konfor, eğlence
Carmona (2010)	Temizlik, düzen, erişilebilirlik, çekicilik, rahatlık, kapsayıcılık, yaşanabilirlik

Bu parametreler detaylı bir şekilde incelendiğinde mekân kalitesi parametrelerinin iki ana kategoride sınıflandırılması mümkündür: Fiziksel ve duyuşal kriterler. Çizelge 2, bu bağlamda mekân kalitesi üzerinde yapılan literatür taraması sonucundan elde edilen verileri fiziksel ve duyuşal parametreler olarak ortaya koymaktadır.

Çizelge 2. Mekân kalitesi bağlamında literatür taraması sonucunda öne çıkan fiziksel ve duyuşal parametrelerin sınıflandırılması

Fiziksel Parametreler	Uygunluk, erişim, kontrol, bakım, açıklık ve tanımlanmış mekân, tarihsel önem, düzen, aktivite çeşitliliği, sosyal faaliyetlerin desteklenmesi, koruma, temizlik, kapsayıcılık
Duyuşal Parametreler	Canlılık, duygu, doğallık, konfor, imaj, eğlence, çekicilik, rahatlık, yaşanabilirlik

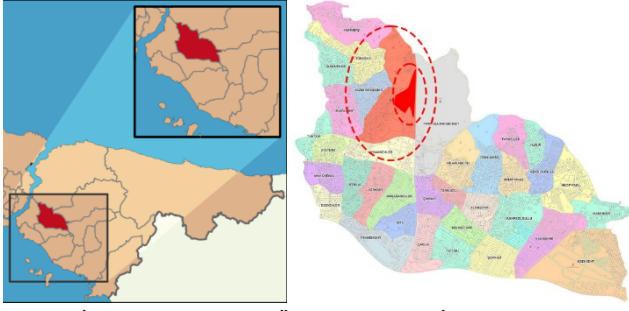
3. Kamusal Mekân Olarak Millet Bahçeleri

Tarihi süreçte kültür, sanat eserlerinin en önemli belirleyicilerinden biri olmuştur. Mimari tasarımda Türk bahçeleri de Türk kültürünü yansıtan önemli unsurlardan biridir (Tazebay ve Akpınar, 2010). Bahçeler kültür mirasının toplumdaki yansımalarından biridir. Aynı zamanda, ideal bir dünyanın tasarlandığı mekân olarak da tanımlanır (E. Gültekin, 1991). Geleneksel Osmanlı düşüncesinde, yeşil alan kavramı genellikle açık veya tasarlanmamış doğal yeşil alanları ifade etmektedir. 16. yüzyılın sonlarına kadar İstanbul'daki park olarak nitelendirilebilecek tüm yeşil alanlar padişahın av bahçeleri ve görevlilerin konakladığı köşklere olmaktadır (Çelik, 2019; Gürkaş, 2003). 18. yüzyılın başından itibaren Lale Devri ile Osmanlı sosyal yapısında modernleşme hareketleri görülmektedir. Modernleşme hareketleriyle birlikte İstanbul başta olmak üzere kamusal mekânlarda dönüşümler başlamış ve yeşil alanlar da bu dönüşümlerden etkilenmiştir. Bu dönemde toplumun elit

kesiminin batıya özgü yaşam tarzını benimsemesiyle birlikte sarayların iç avluları, boğazdaki bahçeler ve konut bahçeleri gibi özel alanlar dışında, mesire yerleri olarak bilinen doğal yeşil alanlar ve bahçeler halkın kullanımına açık hale getirilmiştir. Dolayısıyla kentlerde müdahale ve rekabet hırsı artmış ve kamusal mekân güç savaşlarının yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Yerli ve yabancı elitlerin desteklediği yeni kentsel açık yeşil alanlar, halkın geleneksel yaşam tarzlarıyla çatışma içine girdiği bir mücadele sahasına dönüşmüştür (N. Gültekin, 2015). Yaşanan kaos Osmanlı halkını tanımlayan kavramların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermiştir. Ümmet ve millet kavramlarının birleştirilerek, tüm halka millet adı verilmiştir. Böylece millet olarak anılan gayrimüslim halkın ümmet olarak anılan Müslüman halktan ayrılmaması amaçlanmıştır (Çelik, 2019; Memlük, 2017). Millet Bahçeleri kavramı böyle bir ortamda ortaya çıkıp toplumdaki bütünlüğü ifade eden bir kavram olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde yayımlanan Tanzimat Fermanı, toplumun yaşama şeklini değiştirmeyi ve sosyalleşme gibi kavramları gündeme getirmiştir (Memlük, 2017). Bu dönemde Sultan Abdülaziz halkın kullanımına açık yeşil alanların yapılmasına karar vermiş ve bu parkların adı "Millet Bahçesi" olarak belirlenmiştir. Toplumun sosyalleşmesini hedefleyen Millet Bahçeleri, Fransa'da yapılmış olan halk bahçeleri örnek alınarak yapılmıştır. Bu bahçelerin ilki 1866 yılında açılan Taksim Millet Bahçesi'dir (Memlük, 2009). Daha sonra Sakarya, Sultanahmet, Kısıklı ve Tepebaşı Millet Bahçeleri halka açılmıştır (Gürbüz, 2009). Osmanlı Dönemi'nde Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra ortaya çıkan millet bahçeleri kavramı günümüzde tekrar kullanılmaya başlamış Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde şu şekilde tanımlanmıştır: "Halkı doğa ile buluşturan, rekreasyonel ihtiyaçları karşılayan, afet anlarında kentin toplanma alanları olarak da kullanılabilen, yer seçimi, alan büyüklüğü, fonksiyonları ve tasarımı gibi konuların Bakanlıkça hazırlanacak Millet Bahçeleri Rehberi'nde belirlendiği büyük yeşil alanlar." (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2018 yılında Yeşil Şehir Vizyonu projesi ile millet bahçeleri yaygınlaştırarak şehirlerin yeşil ve doğa dostu olması amaçlanmıştır. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020), millet bahçelerinin yapıma amacını şehre estetik, ekolojik ve rekreasyon değeri yüksek açık alanların kazandırılarak şehirleşmenin ortaya çıkardığı çevre sorunlarına karşı yaşam kalitesi yüksek yeşil alanlar üretmek ve bulunduğu şehre özgü peyzaj elemanları kullanılarak şehir kimliğini temsil edecek mekanlar kazandırmak olarak tanımlamıştır. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nca yapılan açıklamada 2023 yılı itibarıyla ülkemizde 151 adet millet bahçesinin yapımı tamamlanmış, 138 adet millet bahçesinin yapımına devam edilmektedir (URL-1, t.y.). İstanbul'un Ümraniye ilçesinde bulunan Ümraniye Millet Bahçesi'nde yapımı tamamlanmış olan millet bahçelerindendir.

4. Ümraniye İlçe Tarihçesi

Ümraniye, İstanbul'un Anadolu yakasında yer almaktadır. İstanbul'un beşinci, Anadolu yakasının en kalabalık ikinci ilçesidir. 35 mahalleden meydana gelmektedir. Üsküdar, Ataşehir, Sancaktepe, Çekmeköy ve Beykoz ilçeleriyle komşudur.

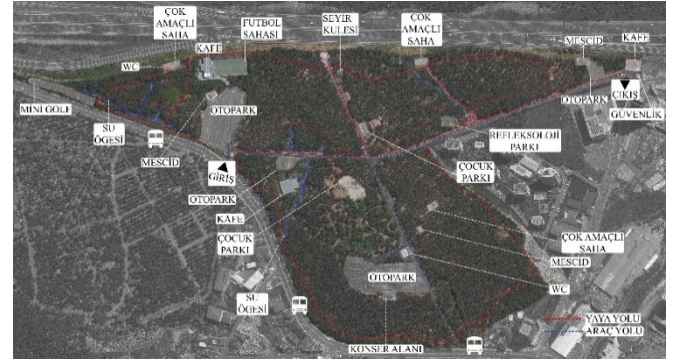

Şekil 1. İstanbul haritasında Ümraniye ilçesi, İnkılap Mahallesi ve Ümraniye Millet Bahçesi (Wikipedia ve Ümraniye Belediyesi)

Ümraniye ilçesi 19. yüzyılda Yalnızservi ve Muhacirköy isimleriyle anılmaktadır (Yüksel ve Erkan, 2018). 1935 yılında Üsküdar-Kısıklı'ya bağlı 570 kişilik bir köydür. 1946 yılında İstanbul-Şile yolunun açılması ve 1950'li yıllarda göçmen nüfusun semte yerleştirilmesi hızlı bir nüfus artışına neden olmuştur. Bu sebepler neticesinde Ümraniye 1960'lı yıllarda köyden kasabaya dönüşmeye başlamıştır (Aslaner, 2021). 1940'ta 501, 1955'te 1.781 ve 1960'ta 7.224'e yükselen nüfus ve istihdam artışı Ümraniye'nin belediyeleşme sürecini başlatmıştır. 1960'ta Ümraniye'nin belediye olması referanduma sunulmuş ve oy birliği ile kabul edilmiştir. 1963 yılında ise ilk belediye seçimi olmuştur. Ümraniye 1966 yılında organize sanayi bölgesi ilan edilmiş ve bölgeye bu dönemde çok sayıda fabrika kurulmuştur. Artan fabrika sayısı inşaat faaliyetlerini de canlandırmış çok sayıda işçi ve ailesi yerleşimini teşvik etmiştir. Artan konut ihtiyacı ise kaçak yapılaşmayı artırmıştır (Aslaner, 2021; Erder, 2021). 1980 yılında askeri yönetimle belediye vasfını kaybeden Ümraniye 1989 yılında tekrar belediye olmuştur ve 1990 yılında 301bin nüfusa ev sahipliği yapmıştır (Gökburun, 2017). Elde edilen bilgiler ışığında Ümraniye'nin 1970'li yıllardan itibaren İstanbul'un nüfusu en hızlı yükselen ilçelerinden biri tespit edilmiştir (Erder, 2021). 1990 senesinde 301.257 olan Ümraniye'nin nüfusu, yıllar içinde hızlı artışına devam etmiştir. 2000 yılı itibarıyla, 605.855 kişilik nüfusuyla Ümraniye, Gaziosmanpaşa ve Kadıköy'den sonra İstanbul'un en kalabalık üçüncü ilçesi, Anadolu Yakası'nın ise en kalabalık ikinci ilçesi olmuştur (Gökburun, 2017). 2007 yılında Ümraniye'de bir nüfus patlaması yaşanmıştır. 897.260 kişilik nüfusuyla Kadıköy'ü geçerek İstanbul'un en kalabalık ikinci, Anadolu Yakası'nın ise en kalabalık birinci ilçesi olmuştur. Ancak, veriler incelendiğinde, 2008 yılında Ümraniye nüfusunun 553.935'e düştüğü görülmüştür (TÜİK, 2021). Bunun nedeni, 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile Ümraniye'nin üçe bölünerek Çekmeköy, Sancaktepe ve Ataşehir belediyelerinin kurulmasıdır. 2008 sonrası dönemde, eski yapıların yenilenmeye başladığı ve binaların 10-15 kata kadar yükseldiği bir evreye geçilmiştir. Yavaş yavaş fabrikalar yerlerini prestijli konut projelerine, alışveriş ve iş merkezlerine bırakmış, böylece Ümraniye'nin kent dokusu değişerek bugünkü görünümüne dönüşümü başlamıştır (Aslaner, 2021). Artan inşaat ve nüfus dolaylı olarak yeşil alanın azalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Ümraniye Millet Bahçesi'nin varlığı önem kazanmaktadır.

5. Ümraniye Millet Bahçesi

Daha önce Hekimbaşı Mesire Alanı olarak kullanılan 2019 yılından itibaren ise millet bahçesi olarak kullanılmaya başlayan Ümraniye Millet Bahçesi İstanbul'un Ümraniye ilçesi, İnkılap Mahallesi, Küçüksu Caddesi'nde bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 323.000 m² yüzölçümüne sahiptir (Şekil 2). Ümraniye Millet Bahçesi'nde futbol, basketbol ve voleybol sahaları, spor tesisi, oyun parkları, spor alanları, macera parkı, gözlem kulesi, mini golf, refleksoloji parkı, seyir terasları, yapay su ögeleri, restoran ve kafeteryalar, büfeler, meyve bahçesi, bisiklet istasyonları, bay ve bayan mescitleri, cami, tuvaletler, çeşmeler, yaklaşık 2.700 metrelik yürüyüş ve bisiklet yolu, 1.000 araç kapasiteli otopark, konser alanı bulunmaktadır (Ümraniye Belediyesi, t.y.). Şekil 2 Ümraniye Millet Bahçesinin halihazır vaziyet planı ve mevcut fonksiyonların yerleşimini infografik harita üzerinde göstermektedir.

Şekil 2. Ümraniye Millet Bahçesi İnfografik Haritası (Yazarlar)

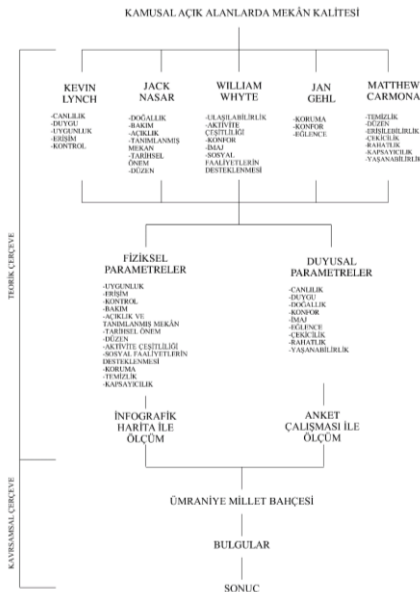
6. Materyal ve Metod

Çalışma kamusal açık alanda mekânsal kaliteyi ölçmeyi amaçlayıp örneklem olarak Ümraniye Millet Bahçesi üzerinde mekân kalitesini irdelemektedir. Alan çalışmasının Ümraniye Millet Bahçesi seçilmesinin birkaç nedeni olarak: son yıllarda hızla artan ilçe nüfusunun Ümraniye'yi olumlu ve olumsuz yönde dönüştürmesi, nüfus artışıyla birlikte ilçenin yapı ve çevre profilinin değişmesi, yüksek katlı binaların, siteleşmenin ve betonlaşmanın artması ile yeşil alanların azalmasıdır. Bu nedenle Ümraniye Millet Bahçesi'nin varlığı daha da önemli hale gelmiştir. Ayrıca, gelişen sanayi ve ticaret faaliyetleri ilçedeki yaşam kalitesini artırmış, sosyokültürel ve gelir sınıfı farklılıkları çoğaltmıştır. Bu durum, Ümraniye Millet Bahçesi'nin kullanıcı profilinin çeşitlenmesine ve kalite ölçümü için daha sağlıklı sonuçların elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak Ümraniye Millet Bahçesi kullanıcı profilleri özelinde kamusal mekânlardaki mekân kalitesine nasıl bir etkisi vardır sorusuna cevap aranmıştır. Sonuç olarak Ümraniye Millet Bahçesinin değeri ve kalite ölçümü için yeterli özelliklere sahip olması örneklem seçilmesine neden olmaktadır.

Araştırmada ilk olarak kamusal mekân, mekân kalitesi, millet bahçeleri, Ümraniye ilçe tarihçesi ve Ümraniye Millet Bahçesi hakkında literatür araştırması yapılmıştır. Mekân kalitesi hakkında yapılan literatür araştırması sırasında mekân kalitesi alanında öncü kuramcılar Kevin Lynch, Jack Nasar, William Whyte, Jan Gehl ve Matthew Carmona teorilerine başvurulmuştur. Bu kuramcılar mekân kalitesi hakkında çeşitli parametreler ortaya koymuşlardır. Kuramcılar ortaya koyduğu parametreler canlılık, duygu, doğallık, konfor, imaj, eğlence, çekicilik, rahatlık ve yaşanabilirlik, uygunluk, erişim, kontrol, bakım, açıklık ve tanımlanmış mekân, tarihsel önem,

düzen, aktivite çeşitliliği, sosyal faaliyetlerin desteklenmesi, koruma, temizlik ve kapsayıcılıktır. Toplamda 20 adet parametre tespit edilmiş olup bahsi geçen parametreler duyuşal ve fiziksel kriterler olarak sınıflandırılmıştır. Fiziksel parametreler 11 adet olup; uygunluk, erişim, kontrol, bakım, açıklık ve tanımlanmış mekân, tarihsel önem, düzen, aktivite çeşitliliği, sosyal faaliyetlerin desteklenmesi, koruma, temizlik ve kapsayıcılıktır. Duyusal parametreler ise 9 kriteri kapsayıp; canlılık, duygu, doğallık, konfor, imaj, eğlence, çekicilik, rahatlık ve yaşanabilirlikten oluşmaktadır. Araştırma kapsamında, objektif yaklaşımların incelenmesi için fiziksel parametrelere, sübjektif yaklaşımların tespit edilmesi için duyuşal parametrelere başvurulmuştur. Fiziksel parametreler; saha incelemesi ve Şekil 2’de uydu fotoğraflarının birleştirilmesi ile oluşturulan harita üzerine Ümraniye Millet Bahçesi’ndeki verilerin işlenmesi (infografik harita) üzerinden değerlendirilmiştir. Duyusal parametreler ise mekân kalitesi kriterlerinden oluşan anket soruları ve kullanıcı profiline yanıtı neticesinde grafikler ile incelenmiştir.

Anket çalışmasında duyuşal parametreler bağlamında evet-hayır soruları hazırlanmıştır. Farklı gün ve saatlerde toplam 90 katılımcıdan oluşan bir anket yapılmıştır. Ankete katılan katılımcıların yaş grupları Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan yaş sınıflaması esas alınarak belirtilmiştir. Bu sınıflama da 0-17 yaş arası ergen, 18-65 yaş arası genç, 66-79 yaş arası orta yaş ve 80-99 yaş arası yaşlı olarak belirlenmiştir (Dünya Sağlık Örgütü). Katılımcılardan 19 kişi (10 kız 9 erkek çocuk) 0-17 yaş aralığında, 51 kişi (26 kadın 25 erkek) 18-65 yaş aralığında, 13 kişi (7 erkek 6 kadın) 66-79 yaş aralığında 7 kişi ise 80-99 yaş aralığındadır. Anket çalışmasında kullanıcılara Ümraniye Millet Bahçesi’nde nasıl hissettikleri, Ümraniye Millet Bahçesi’ni hangi amaçla ziyaret ettikleri, konforlu hissedip hissetmedikleri, mevcut aktiviteleri yeterli bulup bulmadıkları, imaj ve çekiciliğin yeterli olup olmadığı ve alanı yaşanabilir bulup bulmadıkları olmak üzere toplamda 6 Evet-Hayır ile yanıtlanacak sorusu sorulmuştur. Böylece mekân kalitesindeki fiziksel ve duyuşal parametreler nelerdir, millet bahçesi özelinde nasıl ölçülür ve tasarım sürecindeki etkileri nelerdir sorusuna cevap aranmaktadır. Şekil 3 çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesini açıklamaktadır.

Şekil 3. Kavram Haritası (Yazarlar)

7. Bulgular ve Tartışma

7.1 İnfografik Harita ve Saha Görselleri ile Fiziksel Parametrelerin Değerlendirilmesi

7.1.1 Uygunluk

Uygunluk başlığı millet bahçeleri tanımında belirtilen estetik, ekolojik ve rekreasyon değeri yüksek yeşil alan tanımına denilmektedir. Uygunluk olarak değerlendirildiğinde Ümraniye Millet Bahçesi’nde bulunan banklar, kafeler, koşu ve yürüme alanları, otoparklar, bisiklet yolları, su ögesi bulunan yapay şelaleler alanı rekreasyon olma açısından uygun hale getirmektedir. Ekoloji ve sürdürülebilirliğe uygunluk olarak düşünüldüğünde genel olarak alan içindeki yapıların ahşap malzemeden yapılması, mevcut topografyaya müdahale edilmeden tasarlanması ve doğalgazlı mangal alanları uygunluk olarak düşünülebilir. Fakat şehre özgü peyzaj elemanı ve şehir kimliğini temsil eden mekanlar genel anlamda görülmemektedir. Kullanılan kent mobilyaları millet bahçesi kimliğini yansıtmamaktadır. Farklı hava koşulları için uygun değildir. Yağmurlu ve karlı havada yürüyüş ve koşu yapılabilecek kapalı alan bulunmamaktadır. Ayrıca özel gereksinimli kullanıcılar için yürüyüş yolu, sesli, dokunsal bilgilendirme tabelaları bulunmamaktadır.

Şekil 4. Ümraniye Millet Bahçesi Yürüyüş Yolları, Otopark, Mangal, Kafe ve WC Birimleri (Yazarlar)

7.1.2 Erişim

E-80 çevreyolunun ve Küçüksu Caddesi’nin birleşiminde bulunması erişim açısından kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca Ümraniye Millet Bahçesi’nin giriş ve çıkışlarında yer alan otobüs durakları, geç saatlere kadar çalışan dolmuş hattı erişimi kolaylaştırmaktadır (Şekil 2-İnfografik Harita). Ümraniye Millet Bahçesi içerisinde birimler arası patikalar ve araç yolları bulunmaktadır.

Şekil 5. Ümraniye Millet Bahçesi Araç ve Yaya Yolu (Yazarlar)

7.1.3 Kontrol ve Bakım

Ümraniye Belediyesi tasarrufunda olan millet bahçesinin bakım, onarım, kontrol ve revizyonları ihale ve belediyenin kendi olanakları olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Alanda bulunan yapı çevrenin bakımlı olduğu gözlenmektedir.

Şekil 6. Ümraniye Millet Bahçesi Yeşil Alanlar (Yazarlar)

7.1.4 Açıklık ve Tanımlanmış Mekân

Ümraniye Millet Bahçesi'nin çevresinde bulunan demir parmaklıklar, yeşil bir alan olması, girişte bulunan tabelalar alanı açık ve tanımlanmış bir mekân haline getirmektedir. Ayrıca millet bahçesi içerisindeki yönlendirici tabelalar mekânın açıklığı ve tanımlanmış olmasını artırmaktadır. Fakat özel gereksinimli kullanıcılar için sesli veya dokunsal herhangi bir bilgilendirici cihaz bulunmamaktadır ve yönlendirici yürüyüş yolları bulunmamaktadır.

Şekil 7. Ümraniye Millet Bahçesi Yönlendirme Tabelaları (Yazarlar)

7.1.5 Tarihsel Önem

2019 yılında kullanılmaya başlayan Ümraniye Millet Bahçesi'ne tarihsel olarak herhangi bir önem atfedilememektedir.

7.1.6 Düzen

Ümraniye Millet Bahçesi daha önce mesire alanı olarak kullanıldığı, var olan bir sistemin üzerine inşa edildiği için plan anlamında düzenli değildir. Tasarım ilkeleri topografyaya uygunluk üzerine bina edildiği için genel anlamda bir düzenden söz edilememektedir (Şekil 2-İnfografik Harita).

7.1.7 Aktivite Çeşitliliği

Ümraniye Millet Bahçesi'nde bulunan mini golf sahası, macera parkı, refleksoloji parkı, çok amaçlı futbol sahaları ve çocuk oyun parkları toplumun her yaşta bireyine hitap eden aktiviteler olarak gösterilebilir.

Şekil 8. Ümraniye Millet Bahçesi Futbol Sahası, Çocuk Parkı ve Seyir Kulesi (Yazarlar)

7.1.8 Sosyal Faaliyetlerin Desteklenmesi

Ümraniye Millet Bahçesi'nde bulunan konser alanında yılın çeşitli zamanlarında konser, tiyatro gösterisi ve çocuklara yönelik çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Futbol sahasında Ümraniye Belediyesi Spor Akademisi tarafından kullanılmaktadır. 18 yaş altı futbol turnuvaları düzenlenmektedir.

Şekil 9. Ümraniye Millet Bahçesi Konser Alanı ve Futbol Akademisi (Yazarlar)

7.1.9 Koruma

Ümraniye Millet Bahçesi'nin güvenlik ve koruma işleri Ümraniye Belediyesi tarafından taşeron firmalara ihale edilerek sağlanmaktadır. Girişte ve çıkışta güvenlik kulübeleri bulunmaktadır. Alan gezici güvenlik araçları ile devamlı olarak kontrol edilmektedir. Ayrıca yol tarafında bulunan ses bariyeri alanı gürültü kirliliğinden de korumaktadır.

Şekil 10. Ümraniye Millet Bahçesi Ses Bariyeri ve Güvenlik Kulübesi (Yazarlar)

7.1.10 Temizlik

Ümraniye Millet Bahçesi'nin temizlik işleri Ümraniye Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Sahada görevlilerle yapılan görüşmelerde temizlik işlerinin çift vardiya olarak sürdürüldüğü öğrenilmiştir. Ortak kullanım alanlarının yanı sıra aktivite alanlarının temiz olduğu da gözlemlenmiştir.

Şekil 11. Ümraniye Millet Bahçesi Genel Görseller (Yazarlar)

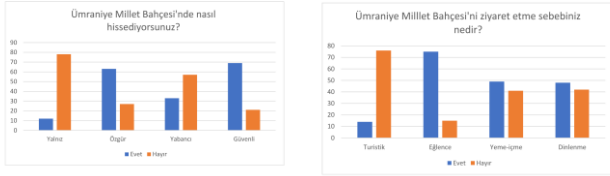
7.1.11 Kapsayıcılık

Ümraniye son yıllarda artan nüfus kullanıcıları arasında her yaşta, her türlü sosyal sınıftan ve gelir grubundan insan bulunmaktadır. Fakat özel gereksinimli kullanıcılar için gereksinimleri karşılayamadığı için tercih edilmediği gözlemlenmiştir.

7.2 Anket Çalışması ile Duyusal Parametrelerin Değerlendirilmesi

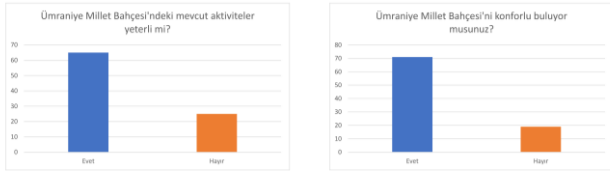
Anket çalışmasında duyuşal parametrelerin ölçümü bağlamında kullanıcılara Ümraniye Millet Bahçesi'nde nasıl hissettikleri, alanı hangi amaçla ziyaret ettikleri, konforlu hissedip hissetmedikleri, mevcut aktiviteleri yeterli bulup bulmadıkları, imaj ve çekiciliği yeterli bulup bulmadıkları ve alanı yaşanabilir bulup bulmadıkları olmak üzere toplam 6 soru sorulmuştur. Birinci soru: Ümraniye Millet Bahçesi'nde yalnız hissetmeye 12 kişi evet 78 kişi hayır cevabını, özgür hissetmeye 62 kişi evet 28 kişi hayır, yabancı hissetmeye 32 kişi evet 58 kişi hayır, güvenli hissetmeye 69 kişi evet 21 kişi hayır cevabını vermiştir (Şekil 12). Yanıtlar alanın kullanıcılar tarafından güvenilir olduğu, kullanıcıların özgürce alanda dolaşmalarını, yönlendirme elemanları sayesinde yabancılaşma çekmeden ve yalnızlık hissetmeden destinasyonlara

ulaşmalarını ortaya koymaktadır. Ziyaret sebebi sorusunda turistik amaçlı ziyarete 14 kişi evet 76 kişi hayır, eğlence amaçlı ziyarete 75 kişi evet 15 kişi hayır, yeme ve içme amaçlı ziyarete 49 kişi evet 41 kişi hayır, dinlenme amaçlı ziyarete 48 kişi evet 42 kişi hayır cevabını vermiştir (Şekil 12). Bu soru neticesinde alanın daha çok yerli vatandaşlar tarafından kullanımı tespit edilip, kullanım sıklığının eğlence amaçlı olduğunu ön plana çıkarmaktadır.

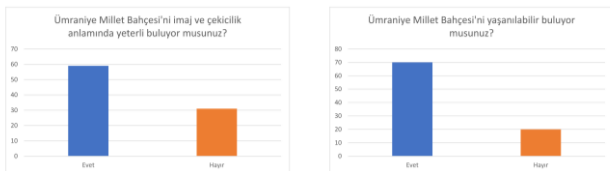
Şekil 12. Ümraniye Millet Bahçesi Anket Grafikleri (Yazarlar)

Ümraniye Millet Bahçesi'nde Aktivitelerin yeterli olup olmadığı sorusuna 65 kişi evet 25 kişi hayır cevabını vermiştir. Konforlu hissetme sorusuna 71 kişi evet 19 kişi hayır cevabını vermiştir. Kullanıcıların geneli bulunan aktiviteleri yeterli görüp alanı konforlu buluyorlardır (Şekil 13).

Şekil 13. Ümraniye Millet Bahçesi Anket Grafikleri (Yazarlar)

Ümraniye Millet Bahçesi'ni imaj ve çekicilik anlamında yeterli bulma sorusuna 59 kişi evet 31 kişi hayır cevabını vermiştir. Son olarak Ümraniye Millet Bahçesi'ni yaşanabilir bulma sorusuna 70 kişi evet 20 kişi hayır cevabını vermiştir. Kullanıcıların çoğunluğu mekânı park kavramındaki tanımlanan yeşil alan imajına uygun bulup, Millet Bahçesini çekici bulmaktadırlar. Yaşanabilir mekân kavramı geniş kapsamlı olup, sosyo-ekonomik değerler, çevresel faktörler, sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik kavramlarını içermektedir. Bu bağlamda anket sorusunun Kullanıcılar tarafından çoğunlukla sosyallik ve çevreye duyarlılık faktörünü dikkate alarak Ümraniye millet Bahçesini yaşanabilir alan olarak nitelendirmektedirler (Şekil 14).

Şekil 14. Ümraniye Millet Bahçesi Anket Grafikleri (Yazarlar)

8. Sonuç ve Öneriler

Kamusal açık mekânlar, şehirdeki tüm kullanıcılar tarafından paylaşılan ortak alan deneyimi olarak nitelendirilip mekân kalitesi bu deneyimlerin niteliğini belirler. Millet bahçeleri, Tanzimat Fermanı döneminden beri var olmakla birlikte, günümüzde artan yapılaşma ve yeşil alan ihtiyacı nedeniyle yeniden önem kazanmıştır. Bu bağlamda Ümraniye'deki millet bahçesi Ümraniye ilçesinin yeşil alan ihtiyacını önemli

bir ölçüde temin ettiğinden önem arz etmektedir. Ümraniye Millet Bahçesi mekân kalitesi değerlendirmesinde: fiziksel parametrelerinin infografik harita ve saha görselleri analizi ve duyuşsal parametrelerinin anket çalışması sonucunda elde edilen bulgulara dayanarak aşağıdaki listelenen maddeler tespit edilmiştir;

- Uygunluk açısından millet bahçeleri rehberinde belirtilen estetik, ekolojik ve rekreasyon başlıkları özelinde fiziki olarak rekreasyon alanı gereksinimlerine uygun olduğu gözlenmektedir. Anket sonuçlarından estetik değerin yeterli olduğu, ekolojik açıdan yapıyı çevrede ahşap kullanılması, doğalgazlı mangalların kullanılması ve topografyanın müdahale edilmeden kullanılması bakımından ekolojik olduğu tespit edilmiştir. Fakat herhangi bir kapalı ya da yarı kapalı alan bulunmadığı için farklı hava koşullarında da kullanım için uygun değildir. Ayrıca şehir kimliğini temsil eden elemanların kullanılmadığı gözlenmektedir.
- Millet bahçesine dışardan erişimde sorun görülmesi de millet bahçesi içindeki birimler arası erişim alanının büyüklüğü göz önüne alındığında problemlidir. Ayrıca topografyaya müdahale edilmeden tasarlama yaklaşımı sebebiyle birimler arasındaki patika veya yolların olmaması ulaşımı zorlaştırıp plan bağlamında düzensizliğe neden olmaktadır.
- Anket çalışması ve görsellerden elde edilen bulgular: kullanıcıların mekânı bakımlı, konforlu, özgür, tanımlanmış, temiz, aktivite çeşitliliği açısından yeterli, güvenli bulunduğu görülmektedir. Ayrıca çevresiyle vakit geçirebildiği, sosyal faaliyetleri desteklemesi açısından uygun, rahat, günlük kullanıma uygun, yaşanabilir ve eğlenceli bulunduğu görülmektedir.
- Carmona'nın yaşanabilirlik ve erişebilirlik parametreleri incelendiğinde, yaşanabilirlikten bahsedince, sosyallik, çevreye duyarlı olması, motorsuz ve yaya erişime olanak verecek destinasyonlar arasındaki ulaşım bağlantılarının güçlü olması, engelli, çocuklar ve yaşlıların aktivitelerle kolay erişebilmeleri amaçlanmaktadır. Bu koşulları sağlayan mekanlar ayrıca kapsayıcılık terimini de sağlamaktadır. Kapsayıcılık bağlamında değerlendirildiğinde özel gereksinimli vatandaşlara yönelik yönlendirme ve erişim elemanlarında eksiklikler tespit edilmiştir. Özel gereksinimi olan kullanıcılar engelli bireyler, çocuklar ve yaşlılar olarak sınıflandırılabilir. Yaşlıların kullanımı için alanın büyüklüğü göz önüne alındığında yeterli servis imkanlarının bulunmaması ve topografyada kullanıma uygun erişim yollarının olmaması söz konusu kesimin kullanımını zorlaştırmaktadır. Aktivite alanları ve birimler arasında çeşitli durakların yapılması, elektrikli taşıma araçları ile kullanıcıların ulaşımının sağlanması önerilmektedir. Yaşlılar için uygun aralıklarla yapılmış gölgelik dinlenme noktaları, uygun genişlikte düz yürüyüş yolları, kaymaz zemin malzemeleri ve düşük efor gerektiren, erişime uygun tuvaletlerin yapılması önem arz etmektedir.
- Engelli bireyler için uygun eğim açısına sahip rampalar, yer döşemelerinde yön gösteren dokunsal yüzeyler, Braille alfabeli bilgilendirme tabelaları, sesli yönlendirme sistemleri ve tekerlekli sandalye kullanıcılarına uygun

oturma alanları önerilmektedir.

- Çocuklar için düşmeyi önleyici kauçuk zemin kaplamaları, özel durumu olan çocuklar için (Örn. Otizm çocuklar) tasarlanmış oyun üniteleri, oyun alanları çevresinde güvenlik bariyerleri ve ebeveynler için gölgelikli yarı-açık oturma alanlarının tasarımı alanın daha kullanışlı hale gelmesini sağlayacaktır.
- Alanın farklı hava koşullarında da kullanılabilmesi için kapalı ya da yarı kapalı alanların yapılması gerekmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı ile bu alanlar desteklenip kendi enerjisini de bu sayede temin edebilir. Yağmur ve kötü hava koşullarına karşı, millet bahçesindeki bazı açık alanların üzeri çeşitli açılarda tasarlanmış sabit veya hareketli çatılarla örtülebilir. Bu çatılar, suyun tahliye edilmesini sağlayacak eğimlere sahip olmalı, aynı zamanda güneş ışığını engellemeyecek şekilde geçirgen malzemelerle tasarlanmalıdır. Ayrıca, alanın bazı bölgelerinde yağmur suyunun birikmesini engelleyecek drenaj sistemleri uygulanarak, suyun etkin bir şekilde tahliye edilmesi sağlanmalıdır.
- Jan Gehl'in konforlu mekân tanımına göre, güneşten korunma için geniş ve gölgelik kent mobilyaları, pergolalar veya tente sistemleri kullanılabilir. Bu yapılar, kullanıcıların güneş ışınlarından korunmasını sağlarken, aynı zamanda alanın estetik bütünlüğünü bozmadan doğal ışığın içeri girmesine olanak tanıyabilir. Tüm bu önlemler, açık alanların her türlü hava koşulunda kullanılabilirliğini artırarak, yıl boyu fonksiyonel ve konforlu bir deneyim sunacaktır.
- Şehrin simgesi olabilecek yapılar ve çeşitli tasarımlar ile şehrin özünü yansıtacak elemanların bulunması da Millet Bahçesinin imajını olumlu açıdan etkileyip, önem arz etmektedir.

Ümraniye Millet Bahçesi'nin fiziksel ve duyuşal parametreleri ele alınarak incelenmesi, kamusal alan tasarımında mekân kalitesi kriterlerinin etkilerini çözümlemek için yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kamusal alanların etkili biçimde tasarlanabilmesi için tasarım süreçlerinde mekân kalitesi unsurlarının kullanımı, kullanıcıların yaşam kalitesini artırmak adına önemli rol oynamaktadır. Bahçelerde kullanılan doğal materyaller, bitki örtüsü, su unsurları ve peyzaj tasarımının insanın fiziksel ve duyuşal durumunu iyileştiren olumlu etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, doğal ışık, gölgelik alanlar, yürüyüş yolları, dinlenme alanları ve su öğeleri, insanların stres seviyelerini düşürür, dinlenmelerine yardımcı olur ve genel refahlarını artırır. Ayrıca, tasarımda ekolojik unsurların ön plana çıkarılması, biyolojik çeşitliliği koruyarak, çevresel sürdürülebilirliğe de katkı sağlamaktadır. Bu unsurlar, doğanın dengeli bir şekilde entegre edildiği ve kullanıcıların çeşitli duyuşal deneyimler yaşadığı alanlar yaratmak için kritik bir rol oynamaktadır. Ümraniye Millet Bahçesi tasarımında kullanılan unsurların kullanıcılar üzerindeki fiziksel ve duyuşal etkilerini anlamak, gelecekteki millet bahçesi projelerinin daha insan odaklı, ekolojik ve estetik olmasını sağlamak açısından önem taşımaktadır. Bu tür projeler, sadece çevresel sürdürülebilirlik amacı gütmekle kısıtlı kalmayıp, aynı zamanda bireylerin doğa ile etkileşimlerini, ruhsal ve bedensel sağlıklarını da göz önünde

bulundurmalıdır. Bu çalışma gelecekteki millet bahçeleri projelerinde, kullanıcıların fiziksel ihtiyaçları dışında, onların duyuşal ve estetik zevklerine hitap ederek, daha sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanları yaratılmasını öngörmektedir.

Kaynaklar

- Arendt, H. (2021). *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslaner, S. (2021). Ümraniye'nin İdari Gelişimi: Bir Mahalli Tarihçe (ss. 46-83). İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları.
- Benevolo, L. (1980). *The History of the City*. London: Scolar Press.
- Bolund, P. ve Hunhammar, S. (1999). Ecosystem services in urban areas. *Ecological Economics*, 29(2), 293-301. doi:https://doi.org/10.1016/S0921-8009(99)00013-0
- Carmona, M. (2010). Contemporary Public Space, Part Two: Classification. *Journal of Urban Design*, 15(2), 157-173. doi:10.1080/13574801003638111
- Carmona, M., De Magalhães, C. ve Hammond, L. (2008). Public Space: The Management Dimension. *Public Space: The Management Dimension*, 1-232. doi:10.4324/9780203927229
- Chen, W. Y. ve Jim, C. Y. (2008). Cost-benefit analysis of the leisure value of urban greening in the new Chinese city of Zhuhai. *Cities*, 25(5), 298-309. doi:https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.06.002
- Çelik, F. (2019). Geç Osmanlı Dönemi Kentsel Mekanda Batılılaşma Etkileri: Konya Millet Bahçesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 331-350. doi:10.21563/sutad.511681
- Das, D. (2008). Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati. *Social Indicators Research*, 88, 297-310. doi:10.1007/s11205-007-9191-6
- de Souza e Silva, A. ve Frith, J. (2012). *Mobile Interfaces in Public Spaces: Locational Privacy, Control, and Urban Sociability. Mobile Interfaces in Public Spaces: Locational Privacy, Control, and Urban Sociability*. London: Routledge. doi:10.4324/9780203123966
- Erder, S. (2021). *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gehl, J. ve Gemzöe, L. (2004). *Public spaces - public life*. Arkitektens Forlag.
- Gökburun, İ. (2017). *1950-2015 Yılları Arasında İstanbul'da Nüfus Hareketleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, E. (1991). *Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi*. Adana: Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ofset ve Teksir Atölyesi.
- Gültekin, N. (2015). *Batılılaşmanın Uzantısında Kent Bahçeleri Giresun Memleket Millet Bahçesi*. Türkiye.
- Gürbüz, E. (2009). *Tarih İçerisinde İstanbul'daki Mesire Olgusu ve Mesire Alanlarının Geçirdikleri Değişimin Kağıthane Mesiresi Örneği Üzerinden İrdelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gürkaş, T. (2003). *Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Kamusal Yeşil Alanın Doğuşu*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi İstanbul.
- Habermas, J. (2018). *Kamusal alanın yapısal dönüşümü. İletişim yayınları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hayter, J. A. (2006). *Places for People 2004 - Melbourne, Australia by Gehl Architects and the City of Melbourne. Places*, 18(3).
- Hou, J. (2010). *Insurgent Public Space: Guerrilla Urbanism and the Remaking of Contemporary Cities*.
- İmert, H. (2021). Ecological Configuration At Glampings In The Context of Sustainability - Review And Proposal Of

- A Design Model. *Research & Reviews in Architecture, Planning and Design*, 1(August), 49-66.
- İnceoğlu, M. (2007). *Kentsel açık mekânların kalite açısından değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım: İstanbul meydanlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora,tezi). FenBilimleriEnstitüsü, İstanbul.
- İnceoğlu, M. ve Aytuğ, A. (2009). The Concept of Urban Space Quality. *Megaron / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal*, 4(3), 131-146. <https://dx.doi.org/> adresinden erişildi.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Jensen, M. B., Persson, B., Guldager, S., Reeh, U. ve Nilsson, K. (2000). Green structure and sustainability — developing a tool for local planning. *Landscape and Urban Planning*, 52(2), 117-133. doi:[https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(00\)00127-4](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(00)00127-4)
- Kerem Öztürk, Z., Ferah, B. ve Tunca, C. (2022). Tarihi yarımada semt parkları örneklerinde mekânsal kalite farklılıklarının PPS Mekân Diyagramı Üzerinden Değerlendirilmesi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 4(1), 54-65.
- Low, S. ve Smith, N. (2005). *The Politics of Public Space*.
- Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form*. MIT Press (MA).
- Madanipour, A. (2015). Urban Design and Public Space. J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)* içinde (ss. 789-794). Oxford: Elsevier. doi:<https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.74049-9>
- Memlük, Y. (2009). Bulvarın Yeşil Parçaları. *Cumhuriyet Devriminin Yolu Atatürk Bulvarı* içinde. Ankara: Koleksiyoncular Derneği.
- Memlük, Y. (2017). Osmanlı Modernleşmesi ile Ortaya Çıkan Bir Kentsel Mekân Olarak Millet Bahçeleri. 19 Ekim 2024 tarihinde <https://www.skb.gov.tr/osmanli-modernlesmesi-ile-ortaya-cikan-bir-kentsel-mekan-olarak-millet-bahceleri/> adresinden erişildi.
- Morris, A. E. J. (2013). *History of Urban Form Before the Industrial Revolution*. Routledge. doi:10.4324/9781315841199
- Nasar, J. L. (1998). *The Evaluative Image of the City*. SAGE Publications.
- Orum, A., Neal, Z. ve Editors. (2010). Common Ground? Readings and Reflections on Public Space. doi:10.4324/9780203873960
- Ozdemir, Y. ve Ozdemir, S. (2019). Parkların Erişilebilirlikleri Üzerine Bir Araştırma: Fındıkzade Çukurbostan Yaşam Parkı Örneği. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 53-57.
- Parkinson, J. (2012). *Democracy and Public Space: The Physical Sites of Democratic Performance*. doi:10.1093/acprof:osobl/9780199214563.001.0001
- Sadeh, E. (2010). *The Politics of Space*. Routledge. doi:10.4324/9780203839386
- Sanesi, G., Laforteza, R. ve Bonnes, M. (2006). Comparison of two different approaches for assessing the psychological and social dimensions of green spaces. *Urban Forestry & Urban Greening*, 5, 121-129. doi:10.1016/j.ufug.2006.06.001
- Sherer, P. (2003). The Benefits of Parks: Why America Needs More City Parks and Open Space. *trust public land*.
- Tanyeli, U. (2011). Mimarlık gündelik yaşamla ilişkisini nasıl keser? . *Mimarlık ve Gündelik Yaşam* içinde (C. Dosya 27). Ankara.
- Tazebay, İ. ve Akpınar, N. (2010). Türk Kültüründe Bahçe. *Bilgi Dergisi*, 54, 243-253.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Sayı: 30701*. Ankara.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020). *Millet Bahçeleri Rehberi*. Ankara.
- TDK. (2024). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 19 Ekim 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Tekeli, İ. ve Kahraman, H. B. (1999). Katılımcı demokrasi, kamusal alan ve yerel yönetim. *Demokrasi Kitaplığı Arayışlar, Tartışmalar, Deneyimler Dizisi*; 2. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- URL-1. (t.y.). T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. 19 Ekim 2024 tarihinde <https://www.csb.gov.tr/bakan-ozhaseki-81-ilimize-100-milyon-metre-kare-millet-bahcesi-kazandirmak-icin-calismalarimizi-araliksiz-surduruyoruz-bakanlik-faaliyetleri-38709> adresinden erişildi.
- Uzgoren, G. (2016). A comparative study on the relationship between quality of space and urban space activities in the public open spaces. *MEGARON / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal*. doi:10.5505/megaron.2016.42650
- Ümraniye Belediyesi. (t.y.). Ümraniye Millet Bahçesi. 19 Ekim 2024 tarihinde <https://www.umraniye.bel.tr/tesis/umraniye-millet-bahcesi> adresinden erişildi.
- Watson, S. (2013). *City Publics*. London: Routledge. doi:10.4324/9780203962954
- Whyte, W. (2000). *The social life of small urban spaces*. Washington, D.C. : Conservation Foundation, [1980] ©1980. <https://search.library.wisc.edu/catalog/999547142202121> adresinden erişildi.
- Yüksel, A. ve Erkan, D. (2018). *Kuruluştan Cumhuriyete Ümraniye Tarihi I*. İstanbul: Ümraniye Belediyesi Yayınları.

Kavramdan Mekana: Tasarım Sürecinde İmgesel Keşif

Pelin Koçkan Özyıldız^{a1*}

^a Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Ankara, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (2025) 7 (1): 20:29

<https://doi.org/10.47769/izufbed.1609166>

10000-0001-8598-9425

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 29 Aralık 2024

Kabul tarihi: 14 Şubat 2025

Anahtar kelimeler:

Tasarım Eğitimi,

Düşünce Üretme,

Kavram Geliştirme,

Kavram – İmge ilişkisi.

ÖZET

Her yaratıcı eylem gibi tasarlama da başlangıçta bulanık, tanımsız gibi görünür; sayısız alternatiflere açık bir düşünce üretimidir. Tasarım eğitiminin erken yıllarında; daha önce soyut bir bilgiyi somut bir biçimle ifade etmeyi deneyimlememiş öğrenciler için; mekansal düşünceyi oluşturmak ve/veya düşünceyi mekana dönüştürmek oldukça sancılı bir süreçtir.

Tasarlama öncesi elde edilen her veri; tasarıma ilişkin kavramları ve imgeleri de beraberinde getirir. Ancak kavramlar ya da imgeler her zaman tek başlarına düşüncenin kendisini karşılayacak kadar kapsamlı açılımlar sağlamaz. Özellikle tasarımın başlangıç aşamalarında fikri salt kavramlara indirgemek, çoğu kez kavramı tasarımın ana hedefi haline getirir. Biçime ulaşma hevesiyle hızlıca yaşanan bu durum, kavramların arkasındaki nedenselliği göz ardı eder ve tasarımcının gücünü zayıflatır. Benzer şekilde kavramlara ilişkin zihindeki ilk imgeler, tasarlayanın deneyimlediği tanıdık alanlardan gelir ve birçok mekansal olasılığı devre dışı bırakır. Oysaki yaratıcı zihnin birçok farklı bilgiyi sentezleyerek yeni bir bilgi üretme potansiyeli vardır.

Tasarımcılar fikir oluşturma sırasında, kendilerine esin kaynağı olabilecek çok çeşitli uyaranla karşılaşır. Bu araştırma kavram geliştirme sürecindeki uyaranlar arasından özellikle görsel esin kaynaklarına dikkat çekmektedir. Yaratıcılığı kısıtlama veya aynısını yapma tehlikesiyle göz ardı edildiği durumların aksine, görsel esin kaynaklarının fikir üretimine bilinçli şekilde nasıl dahil edilebileceğine ilişkin yöntemler aramaktadır. Bu bağlamda örneklenen çalışmalarda hazır görseller, potansiyel kavram ve imge üreten kaynaklar olarak tasarım sürecine dahil edilmektedir. Sonuç olarak stüdyo eğitiminde yaygın olan kavramdan imgeye, imgeden mekana doğru ilerleyen tasarım süreci tersine çevrilmekte kavram-imge ilişkisi yeniden tasarlanmaktadır. Bu yönüyle yapılan çalışma ile birlikte öncelikle tasarım eğitimindeki kavram geliştirme süreçlerinin desteklenmesi hedeflenirken, sonraki çalışmalar için de bir tartışma alanı yaratılabileceği öngörülmektedir.

From Concept to Space: The Imaginal Exploration in Design Process

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 29 December 2024

Accepted: 14 February 2025

Key words:

Design Education,

Ideation,

Concept Development,

Concept-Image Relationship.

ABSTRACT

Like any creative endeavor, the design process often begins as ambiguous, undefined, and open to many alternatives. For students in the early stages of their design education, developing spatial thinking and translating concepts into spatial forms can be particularly challenging, especially if they have not had previous experience expressing abstract knowledge through tangible forms.

Every piece of information acquired before designing brings along concepts and images related to the design. However, concepts or images alone do not always provide comprehensive insights sufficient to encapsulate the essence of the thought. Particularly in the initial stages of design, reducing an idea to mere concepts often turns the concept itself into the primary objective of the design. This tendency, driven by the eagerness to achieve form quickly, disregards the causality behind the concepts and undermines the designer's potential. Similarly, the initial images associated with concepts often stem from familiar domains within the designer's prior experiences, thereby excluding numerous spatial possibilities. However, a creative mind has the ability to combine diverse pieces of information and create new knowledge.

During the ideation, designers encounter a wide variety of stimuli that can inspire them. This

* Sorumlu yazar.

E-mail adresi: pelinkockan@hacettepe.edu.tr (Pelin Koçkan Özyıldız)

research focuses on visual stimuli as sources of inspiration in the concept development process. Contrary to the risk of limiting creativity or replicating existing ideas, which often leads to the neglect of visual inspiration, the study seeks methods to consciously integrate visual sources into the process of idea generation. In this context, the case studies exemplify how pre-existing visuals can be incorporated into the design process as sources that generate potential concepts and images.

As a result, the design process, commonly observed in studio education as progressing from concept to image and from image to space, is reversed, and the relationship between concept and image is redefined. Through this approach, the study primarily aims to support the concept development processes in design education while also creating a platform for further discussions in subsequent research.

1. Giriş

Tasarım, başlangıçta tanımsız, bulanık ancak bir o kadar potansiyelli bir tartışma alanı var eder. Tasarım problemi çerçevesinde belirli bilgiler ve kısıtlar mevcut olsa da bu kısıtlar arasında şekillenen fikirler ve çözümler neredeyse sonsuz alternatifte sahiptir. Bu durum, özellikle tasarım eğitiminin erken yıllarındaki öğrenciler için önemli bir zorluk yaratır. Henüz soyut bir bilgiyi somut bir mekana dönüştürme deneyimini yeterince yaşamamış olan öğrenciler, bu süreci genellikle oldukça bilinmez, belirsiz ve kontrol edilmesi zor bir görev olarak algırlar.

Tüm bu belirsizlikle baş etme sırasında, tasarım eğitimi boyunca kazanılan tüm bilgi ve edimler tasarım pratiğinin bir simülasyonu olarak tasarım stüdyolarında deneyimlenir. Özellikle tasarım eğitiminin ilk yılında tanışılan kuramlar ve ilkeler yardımıyla pratik edilen biçim bilgisi, tasarım problemlerinin çözümünde güçlü bir biçimlendirme formasyonu sağlarken; tasarımın içeriği (anlam ve işlevi) ile ilgili diğer parametreleri beslemekte eksik kalabilmektedir.

Özellikle eğitim sürecinin erken dönemlerinde gözlemlenen en temel zorluklardan biri, tasarım problemine güçlü bir mekansal fikirle çözüm üretebilmektir. Mevcut bilgiden yeni bir bilgi üretilebilmesi anlamına da gelen bu dönüşüm, sürecin bütünü boyunca deneyimlenen bir pratiktir; ancak bu zorluk, en yoğun şekilde tasarım sürecinin başlangıcındaki kavramsal çalışmalar sırasında ortaya çıkar (Özyıldız, 2018; Özturan 2020). Yapılan bu çalışma da özellikle tasarım eğitiminin başındaki tasarımcılar için, kavramsal çalışmalarda kaynak olarak kullanılabilecek görsel uyaranları fark ettirmeyi ve kendi amaçları doğrultusunda dönüştürebilmeyi hedefleyen bir stüdyo pratiğini tartışmaya sunmaktadır.

2. Tasarımda Başlangıcı Aramak

Tasarım probleminin algılanmasının ardından, belirsizliği azaltmak ve daha tutarlı bir sürece ulaşmak adına, sonraki adımların düşünsel temelini belirlediği bir başlangıç süreci yaşanır. Erken tasarım evresi olarak görülebilecek bu aşama tasarım eğitimi genellikle kavramsal çalışmalar olarak adlandırılır. Tasarlama eyleminin başında, çeşitli kavramlarla ifade edilen uygun bir çıkış noktası belirlenmesi ve bu kavramlar doğrultusunda mekansal fikirlerin oluşturulması tasarım stüdyosundaki üretime katkı sunan bir yöntem olarak süregelmiştir. Üretilen sonuç biçimin hem düşünsel hem fiziksel niteliklerine ilişkin ipuçlarının bu kavramlarda gizli olması beklenir. Dolayısıyla kavramsal çıkış noktaları, düşüncenin somut bir mekansal ifadeye dönüşmesine olanak tanır ve tasarım sürecini daha tanımlı bir çerçeveye oturtur. Ancak deneyimler ve edilen bilgilerle ilişkili uygun kavramlar belirlemek ve bunlar aracılığıyla mekansal forma ulaşmak;

oldukça soyut bir bilgi kümesiyle anlamlı ve fonksiyonel form ilişkileri kurmayı gerektirdiğinden her zaman kolay olamamaktadır. Bunun için öncelikle tasarımcının kendi ilham kaynaklarını keşfetmesi ve onları yorumlayabilmesi gerekmektedir. Bu noktada tasarımcının kendine ait algı, duygu ve düşüncesinden türeyen kavramları bulma, seçme ve yeniden üretme yoluyla sürece dahil edebilme yolları da önem kazanmaktadır.

Yeni fikirlerin üretilmesinin biliş ve bireysel bilgiye dayalı bir süreç olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla aynı tasarım problemi söz konusu olsa dahi, zihni harekete geçirecek uyaranların algılanışı tasarımcıya göre farklılaşacağından bilginin kullanımı da çeşitlenecektir. Fikir üretimi sırasında, tasarımcıların geçmiş deneyimlerinden, becerilerinden ve erişebilecekleri farklı uyaranlardan yararlandığını söyleyen Gonçalves, Cardoso vd (2014), tasarımcının ilham kaynaklarını içsel ve dışsal uyaranlar olarak ayırmıştır. İçsel uyaranlar bellekle ilgili olan zihinsel imgeler veya sözel bilgileri tanımlarken; dışsal uyaranlar tasarımcının muhatap olduğu görsel, sözel, işitsel veya dokunsal her türlü fiziki kaynağı kapsamaktadır (Gonçalves, Cardoso vd, 2014; Eastman, 2001).

Tasarımcıların bilinçli ya da bilinçsiz olarak sürece dahil ettiği ilham kaynakları daha fazla fikir üretilmesini desteklemektedir (Sarkar ve Chakrabarti, 2008). Yapılan birçok çalışma tasarımcıların fikir üretiminde genellikle görsel uyaranları tercih ettiğini göstermiştir (Henderson, 1999; Muller, 1989). Malaga (2000)'ya göre görsel uyaranlar tasarım nesnesine dönüşüm sürecinde çeviri gerektirmeyen doğrudan ve sezgisel ipuçları sağlayan ilham kaynaklarıdır. Her ne kadar yaygın olsa dahi görsel kaynakların kullanımı beraberinde kısıtlara ve saplantılara sebep olma riskini taşıdığı da tartışılmaktadır (Perttula & Liikkanen, 2006).

Görsel uyaranların yaygın kullanımına rağmen barındırdığı bu çelişkiler sebebiyle başka tür uyaranların kullanıldığı birçok farklı çalışma da yapılmıştır. Örneğin; Goldschmidt ve Sever (2010), metinlerin ilham kaynağı olarak kullanımının yaratıcı düşünme sürecini desteklediğini ortaya koymuştur. Bayazıt (2008) ise, tasarımcıların kavramsal ve biçimsel olarak doğadan, zanaattan, teknolojiye, sinemadan, sanat dallarından ve daha birçok şeyden etkilenebildiklerini belirtmiştir. Benzer şekilde Eckert, Claudia vd (2000) de tasarımcıların benzer tasarımlar, farklı tasarım türleri, görseller ve sanat eserleri, doğa ve günlük yaşamdan nesneler ve olaylar ...gibi çeşitli türde ilham kaynakları kullandığını tespit etmiştir. Ayrıca bu ilham kaynaklarının tasarımcının kendi eskizleriyle benzer bir rol oynadığını belirtmiş ancak eskizlere göre yeniden yorumlamayı tetikleyecek kadar belirsiz olmadığını vurgulamıştır.

Tasarımcı tarafından kullanılan görsel ve kavramsal verilerin

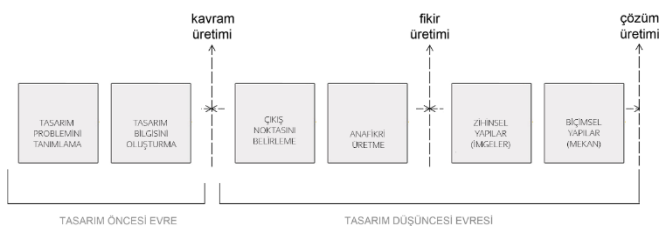
tümü tasarımcının ilham kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Gürcüm, Kartal, 2021). Tasarım düşüncesinin oluşumunda önemli rol oynayan ilham kaynakları tasarımcıların zihinsel temsillerini yapılandırmalarına yardımcı olan referans noktaları sağlamaktadır (Eckert, Claudia vd, 2000). Bu referans noktaları tasarım nesnesinin biçimsel özelliklerine ilişkin olabileceği gibi, anlamsal değerine ya da kullanımına ilişkin bilgiler de barındırabilmektedir. Eckert, Claudia vd (2000); görsellerin tasarımın fiziksel yönlerini aktarırken, metinlerin tasarımın duygusal ve kavramsal boyutlarını desteklediğini belirtmiştir.

Tasarımcının başvurduğu kaynaklar daha önce tasarım araştırmalarında konu edilmiş olsa da stüdyo eğitiminde sadece bireysel olarak deneyimlenen araştırmalarla kısıtlı kalmakta ve tasarım bilgisine nasıl dönüştürülebileceğine ilişkin yollar yeteri kadar tartışılmamaktadır. Bu çalışma kavramsal çalışmalarda keşfedilen ilham kaynaklarını, tasarım girdileri olarak kullanmayı hedefleyen bir stüdyo pratiğini ele almaktadır. Kavram oluşturma ve imge üretmeyi alışlagelenin aksine içsel olanın dışavurumundan çıkarmakta; dışsal karşılaşmaların içselleştirilmesi yoluyla ilham kaynaklarını kavramsallaştırmayı önermektedir.

2.1. Tasarım Sürecinde “Kavram”

Bilir (2013)’e göre; tasarım sürecinin başlangıç noktası olan kavram, yaratıcılığın temelini oluşturur. Tasarımcı, bu aşamada kendini ifade eder, düşüncelerini aktarır ve en önemlisi, özgün bir dil geliştirme fırsatı bulur.

Kavramlar, mekansal bir form yaratırken düşüncüyü yapılandıran ve yönlendiren temel yapı taşlarıdır. Ancak kimi zaman yeterince derinlemesine ele alınmamakta, kavramı kavram yapan nedensellik ve ortaklık geri plana itilmektedir. Bir çıkış noktası belirlemek de çoğu zaman çeşitli sözcüklerin dile getirilmesiyle sınırlı kalmaktadır. Oysaki kavramlar tek başlarına düşüncenin kendisini oluşturmak üzere yeterli değildir. Düşüncüyü oluşturan, kavramların alt kavramlarla tanımlanışı ve başka kavramlarla kurduğu ilişkisidir. Özellikle tasarıma başlangıcın hep tekil kavramlarla ifade buluyor olması, tasarım fikrini sözcüklere indirgemekte; düşünce aracı olan kavramları da tasarımın ana amacı haline getirmektedir. Kavramlar biçimlendirmenin altında yatan düşüncüyü oluşturan ve süreç boyunca yönlendiren araçlardır (Uraz, 1990; Turan, 2002). Tasarım içeriğine ilişkin her bilgi doğal olarak potansiyel birçok kavramı beraberinde getirmektedir. Bir fikrin varlığı, bu kavramlardan seçimler yapılması, tasarımcının kendisinden kaynaklı düşünce ve değerlerle kavramları çoğaltması, aralarında anlamlı ilişkiler kurması ve yorumlaması yoluyla gerçekleşebilmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde kavramsal aşamanın en önemli özelliği kavramların tespit edilmesi değil, kavramlarla bağlantılı bir tasarım fikrine ulaşılmasıdır (Şekil 1).

Şekil 1. Tasarım Düşüncesi Modeli

Tasarım her ne şekilde başlarsa başlasın sonuçta bir biçimle sonlanır. Biçim vermeye yönelik ilerleyen düşünce şekli de başlangıçta ister istemez biçim referansı oldukça belirgin birtakım kavramlara meyyleder. Bu refleksle kavramlar anlam yüklü düşünce araçları olmaktan ziyade, tarif ettikleri biçimleriyle değerlendirip tasarımın görüntüsü haline gelebilmektedir. Böylece çıkış noktasının nihai mekanla teması derinleşmemekte, salt biçimsel analogilerle sınırlı kalmaktadır.

Bu sebeple tasarım sürecinde bir kavramın çıkış noktası olarak seçilmesi için kavramın potansiyellerinin keşfedilmiş olması gerekir. Bir sözcükten fazlasını karşılaması beklenen söz konusu kavram(lar)ın tüm yönleriyle tanımlanması kaçınılmazdır.

Kavram, soyut bir düşüncenin ya da somut bir nesnenin anlamını veya biçimini tanımlayan bir olgu olarak görülür. Bu açıdan ele alındığında kavramın iki yönlü tanımı vardır; bunlardan biri kavramın gösterdiği anlama, diğeri kavramın imgesine karşılık gelir. Anlam karşılığıyla bakıldığında kavramlar tasarımın ana fikrini oluşturan sözel kaynakların ifadesidir. İmge karşılığından ise tasarıma bütüncül ve nihai formunu veren kavramların görsel bilgisidir. Tasarlama süreci ilerledikçe kavramlar ve imgeler yorumlandıkça, tasarım giderek daha belirgin ve anlaşılır bir hal alır. Kavramın işlevselliği bu noktada devreye girer; anlam ve imge birlikte bir mekansal oluşuma ilerler (Şekil 2).

Şekil 2. Kaynak Olarak “Kavram”ın İkili Anlama

2.2. Tasarım Sürecinde “İmge”

İmge, tasarımcının zihinsel dünyasında oluşturduğu görsel ya da zihinsel temsil olarak tanımlanabilir. İmgeler, kavramların somut bir form kazanmasında aracılık eden, görselleştirilmiş düşünce araçlarıdır. Kavramlara benzer şekilde imgelerin de anlamsal ikiliği söz konusudur. Bunlardan biri kavramın zihindeki görüntüsü, izlenimiyken; diğeri zihin dışındaki doğrudan görüntü yani imajı anlatır.

Tasarım sürecinde bir fikrin eskizini çizmek ya da üç boyutlu olarak modellemek zihinsel imgeyi yaratıcı süreçler yoluyla fiziksel bir imgeye dönüştürür. Fiziksel imgeler ise tersi bir süreçle, izleyicide duyguları, anıları veya yeni fikirleri tetikleyerek zihinsel imgeleri canlandırabilir veya etkileyip dönüştürebilir.

Ancak tasarım eğitiminin erken yıllarında, kavram ve imge arasındaki ilişki genellikle tam olarak anlaşılmadığında ya da eksik deneyimlendiğinde; bulunan kavramların tanıdık ve somut imgeleri tasarıma doğrudan görüntü aktarma üzerinden yansiyabilir. Bu tasarımcının varlığını bir anlamda azaltan bir dezavantaj olur. Çoğu zaman başka imgelerden ilham almak da belli bir zihinsel saplanmaya sebep olacağı korkusuyla kaçınılan bir durum gibi algılanır. Oysaki imgeler, sadece görsel bir malzeme değil, aynı zamanda kavramsal düşüncenin mekansal bir forma dönüştürülmesinde kullanılan yaratıcı bir araçtır. Zihindeki soyut imgeler, tasarımcıyı bir düşünceden bir forma taşıırken, zihin dışındaki imgeler ise dış uyaranlar aracılığıyla tasarım sürecine katkı sağlar. Tasarıma kaynak

olarak kullanılan imgelerin işleminden geçerek tasarım bilgisine dönüşümü; zihinsel imgeler için soyutun somutlanması, hazır imgeler / imajlar için somutun da kavramsallaşması yoluyla gerçekleşebilir (Şekil 3). Aksi halde ister zihinsel ister fiziksel temsiliyeti gösterebilir, imgeler sadece öykülenilen görüntüler olmaktan öteye geçemezler.

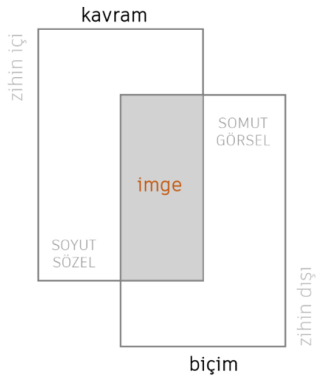
zihinsel: temsil, izlenim soyut olanın somutlanması
fiziksel: imaj, doğrudan "görüntü" somut olanın kavramsallaşması

Şekil 3. Kaynak Olarak “İmge”nin İkili Anlamı ve Tasarım

Bilgisine Aktarım Yolu

Tasarım sürecinde kavram ve imge arasında dinamik bir ilişki bulunur. Kavram, tasarımın anlam boyutunu oluştururken, imge bu anlamın görsel bir forma dönüşmesini sağlar. Ancak bu süreç, tek yönlü bir akış değildir. Kavram ve imge arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur: Tasarımcı, zihnindeki ya da dış kaynaklardan aldığı imgelerden yeni kavramlar türetebilir. Bu karşılaşmalar, düşünsel bir zenginleşmeyi ve yaratıcı bir döngüyü mümkün kılar.

Fiziksel imgelerin zihinsel imgeleri etkileme ve dönüştürme potansiyellerini kullanarak tasarım bilgisi oluşturmayı deneyen bu çalışma kapsamında, hazır imgelerin tasarım bilgisine dönüşümü ile ilgili stüdyo deneyimleri aktarılmaktadır. İmgesel keşif alanı; zihindeki soyut ve sözel kavramların, zihin dışındaki somut biçimleri arasında; “zihindeki somut” ve “zihin dışındaki soyut” yapıları gösteren bir arayüz, bir geçiş olarak kabul edilmektedir (Şekil 4). Çalışmanın başlığındaki imgesel keşif, biçimi bu arayüzün bilgisiyle araştırmayı öngörür. Böylece kavram-imge ilişkisi tekrar tekrar kurulur ve kavramdan imge üretilirken, imgelerin de kavram üretmesi için zihne yeni malzemeler sunmasına olanak sağlanır.

Şekil 4. Kavram ve Biçim Arayüzü: İmge

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tasarım stüdyosunda erken tasarım evresinde kavram-imge ilişkisi ve mekansal fikir üretme üzerindeki etkilerini inceleyen bu çalışma nitel araştırma yöntemlerini temel alır ve tasarımın erken aşamalarında karşılaşılan görsel uyaranların, kavramsal süreçlere katkı sunma potansiyellerini keşfetmeye çalışır. Özellikle erken süreçlerde kavram bulma, kavram üretme süreçlerine, “hazır imge (imaj) bulma” ve “yeni imge üretme” eylemlerini eklemleyerek; mekansal fikri oluşturmak için bir yöntem denemesi sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma uygulama odaklı araştırma (practice-led research) yaklaşımını

benimsemektedir.

Uygulama odaklı araştırma, uygulamanın yeni bilgi üretimindeki temel rolünü vurgulayan bir yöntemsel yaklaşımdır. Bu araştırma türü uygulamanın doğasıyla ilgilenir ve kendi bilgisini uygulama içinden üretir. Başka bir deyişle uygulamanın kendisi bir araştırma biçimi ve yeni bir bilgi kaynağıdır. Candy (2006), uygulama odaklı araştırmanın uygulamayı bir araştırma biçimi ve yeni bilgi kaynağı olarak gördüğünü belirtir. Bu yaratma veya uygulama eyleminin, teorik araştırmaya eşlik eden ikincil bir süreç olmaktan ziyade, başlı başına bir araştırma yöntemi olduğu anlamına gelir. Bu yaklaşım, sürecin de bir sorgulama biçimi olarak ele alınmasını ifade eder (Ozar, 2024).

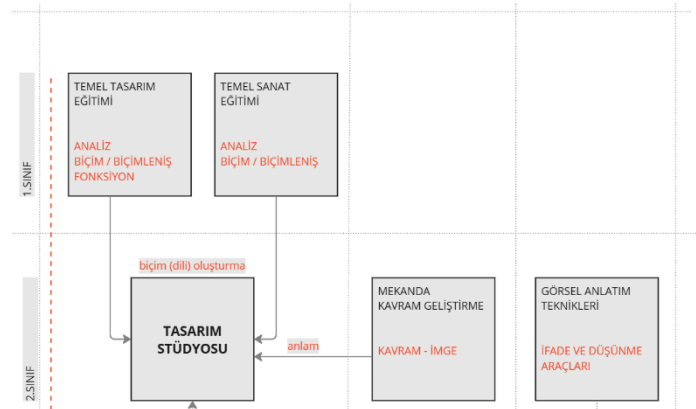
Sullivan (2009)’a göre uygulama odaklı araştırmanın “bilinmeyenden bilinene” doğru olan keşif süreci bilgiyi uygulama yoluyla ortaya çıkarır. Dolayısıyla uygulama odaklı araştırmada “veri toplama” yerine “veri oluşturma” önemlidir. Araştırmada, yazarın yürütücüsü olduğu iç mimarlık ve çere tasarımı tasarım stüdyosundaki uygulamalar bir inceleme alanı olarak ele alınmıştır. Veri oluşturma amacıyla, üç farklı döneme ait tasarım stüdyosu çalışmaları incelenmiştir. Geçmişe dönük tüm çalışmalara, haftalık olarak yapılan ödevlerin yüklendiği bir dijital iş birliği platformu üzerinden ulaşılmıştır. Yapılan her çalışmanın ilham kaynakları, eskizleri, paftaları...vb düşünce süreci ve sonucuna ilişkin her türlü çıktılarını içeren bu arayüz, tasarım stüdyosunun dijital belleğini oluşturan önemli bir arşiv görevi görmüştür.

Stüdyoda kurgulanmış olan kavramsal çalışmaların yöntemini aktarmak için; süreci en iyi tarifleyen 4 örnek çalışma seçilerek pafta sunumlarından alınan parçalarla aşamalar yeniden tanımlanmış (Resim 6-9) ve sonraki bölümde kavram-imge ilişkisi bağlamında çözümlenmiştir.

4. Stüdyo Deneyimleri ve Çözümlemeler

Önceki bölümlerde bahsedilen soyut bilgiden somut mekansal bilgiye geçişte yaşanan problemlerden hareketle, stüdyo deneyimi özetle iki temel hedef üzerine kurgulanmıştır. Bunlar; kavram geliştirme süreçlerini biraz daha tanımlı hale getirmek ve fikir üretimine ya da fikri somutlamaya yardımcı olacak görsel ilham kaynaklarını kavramsal dönüşüm sürecine dahil edebilmek olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın kapsamı olarak belirlenmiş olan ikinci sınıf tasarım stüdyosunda deneyimlenen yöntemin strüktürü, yazarın bizzat yürütücüsü olduğu Temel Sanat Eğitimi, Temel Tasarım Eğitimi ve Mekanda Kavram Geliştirme derslerinin içerik ve yöntemlerinden hareketle hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra, Görsel Anlatım Teknikleri dersi ile de ikincil bir bağlantı oluşturulması hedeflenmiştir. Daha detaylı bakılacak olursa önerilen çalışma;

- Mekanda Kavram Geliştirme dersinde deneyimlenmiş olan, dijital ve manuel araştırmalarla kavram – imge diyaloglarının kurulmasını temel alır ve bu yöntemi tasarım sürecinde kavram ve imge keşfinde kullanır.
- Birinci sınıf Temel Sanat Eğitimi ve Temel Tasarım Eğitimi derslerinin biçim bilgisi ve biçimlendirme formasyonu temel alır ve bu yöntemi kavram-imge ilişkisi çerçevesinde biçim dili oluşturmada kullanır.

Şekil 5. Kavramsal Çalışmalar İçin Uygulanan Yöntemin Oluşum Şeması

- Son olarak Görsel Anlatım

Teknikleri derslerinde deneyimlenen kolaj tekniğini tasarım sürecinde bir ifade biçiminden çok bir bilgi üretme / düşünme aracı olarak değerlendirir (Şekil 5).

Araştırmanın devamında seçilmiş bu örneklerin kavramsal süreçlerinin çözümlenmesi ve değerlendirilmesine yer verilmiştir. Tasarımın nihai biçimine etki eden süreçlere göre, çalışmalardaki kavramsal süreçler “kavram bulma, atmosfer oluşturma, imge bulma / üretme, mekansal fikre ulaşma” olarak dört aşamada toparlanmıştır. Her bir aşamada elde edilen çıktılarla, başlangıçta ortaya konan kavram kümesi genişletilirken; dışsal kaynaklardan biçime ilişkin referansların seçilmesi ya da içsel kaynaklar yoluyla oluşturulması aynı zamanda kavramsal çıkış noktasının tanımına netlik getirmiştir. Kavram oluşturma - imge üretme döngüsüne dayalı kurgulanan bu pratik detaylı incelendiğinde;

- Tasarım süreci probleme ilişkin bir başlangıç noktası olan “kavram bulma” ile başlamıştır. Tasarımcı probleme ilişkin düşünce üretmeye başladığı an itibarıyla kavram üretimi de başlamaktadır. Bu aşamada tasarım probleminin algılanışı ve yapılan ön araştırmalarla birlikte, tasarımcı adaylarının konuyla bağlantılı olarak ortaya koyduğu ilk kavramlar ve alt kavramlar belirlenmektedir. Örneklerde “oyun, güven(lik), deri, sanal gerçeklik” gibi tasarımcı tarafından belirlenmiş ilk kavramlar görülmektedir. Bu kavramların hiçbirisi tek başına bir tasarım düşüncesini oluşturmak için yeterli gelememekte ancak fikre ilişkin ipucu verecek anahtar kelimeler arasında yer almaktadır.

Tasarım stüdyosunda bu aşamayı genellikle bulunan kavramı somutlama pratikleri takip etmekte ve yoğun bir eskiz süreci başlamaktadır. Başlangıçta ortaya konan kavramlar, tasarım problemine ilişkin zihinde canlanan ilk kelimelerle sınırlı kaldığında, bu kelimelerin tasarımcıdaki görsel karşılıkları / imgeleri tasarımcının birincil ilham kaynakları haline gelmektedir. Bu durumda ortaya konan ilk kavramların bütüncül bir tasarım fikri oluşturmak üzere yeterliliği önem kazanmaktadır.

Çalışma kapsamında tartışılan stüdyo deneyiminde kavram bulma; sürecin başında olup biten bir gereklilik

gibi ele alınmamakta, her aşamada tasarımın ana

düşüncesini oluşturmak üzere bulunan kavram(lar)ı besleyecek yeni uyaranlarla karşılaşmalar araştırılmaktadır. Çünkü sürecin en başında belirlenmiş olan bir ya da birkaç kelimenin, tasarımın kavramsal içeriğini ifade edebilecek potansiyele ulaşabilmesi ve için nihai biçimleniş ve fonksiyonla da buluşabilmesi gerekmektedir. Aksi halde salt “kavramın biçimsel ifadesini yakalama gayreti”, tasarımın ana amacı olma yanılgısına yenik düşmektedir.

- İkinci aşama, tasarımcıdan beklenen mekansal atmosfere ilişkin kolaj çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışma literatürde yaygın şekilde “moodboard” olarak adlandırılmış olsa da beklenti, klasik anlamdaki mekansal değerlerle oluşturulan bir moodboard oluşumundan farklıdır. Mekansal atmosferin somutlanmasında; herhangi bir mekan imajı olamadan tamamen mekanın izleyicide bırakacağı etki ya da hislere yönelik soyut bir kolaj üretimi beklenmektedir. Tasarım stüdyolarında projenin gelişimine göre atmosfer kararları genellikle en sona kalmakta; renk, doku, malzeme kararlarıyla sağlanan bir etkiyle sınırlanmaktadır. Oysa ki mekan atmosferi oldukça güçlü bir tasarım girdisidir ve birçok kararı etkilemektedir. Moodboard denemelerinin erken evrede yapılması henüz ortada herhangi bir mekan yokken, etkisinin hayal edilmesini teşvik etmektedir. Bu aşamada öğrenciler bu hisleri yakalayabileceği hazır imajları bularak ve onları bağlamından koparıp, kolaj tekniğiyle bir araya getirerek yeni bir bilgi üretimi gerçekleştirmişlerdir. Atmosfere ilişkin kolajlarla yapılan imge üretimi beraberinde hem bir araya gelen imgelerin niteliği ve duygusu, hem de kolajın yapıma yöntemi anlamında birçok kavram üretme potansiyeli taşıdığı görülmüştür.

Örneğin; Şekil 6’daki çalışmada, ilk kavram olan “oyun” kendi başına katmanlaşma, kabuk, hafiflik gibi başka kavramları üretemezken; atmosfer denemelerine ilişkin oluşturulan imgeyle birlikte bu kavramlara ulaşılmış ve böylece biçim ve biçimlendirmeye ilişkin ipucu olabilecek önemli açılımlar sağlanmıştır. Şekil 8’deki örnekte ise, bir deri atölyesinin mekansal atmosferine ilişkin imge oluşturma denemesi, çalışmanın neredeyse en önemli tasarım kararını var etmeyi sağlamıştır. *Kolajdaki sarma, sarınma, örtünme duygusu ile geçiren, esnek, hafif olan görsel nitelikler; başlangıçta bulunan “deri” kavramının tanımına tasarımcıya özgü bir boyut*

eklemiştir. Dolayısıyla bu aşamada beliren kavramlar; çıkış noktası ve nihai mekan arasında duysal ve duygusal bağlantıları kuracak önemli ilmekleri atmaya sağlamaktadır. Üçüncü aşama olan imge bulma / imge oluşturmada, sürecin başlangıcında ortaya konan kavramlar ile atmosfer araştırması sonucu elde edilen diğer kavramlar bir araya gelerek düşünce sistemine dahil olurlar. Bu aşama kavramlara yönelik zihinde canlanan ilk imgelerin zihin dışında somutlanması ya da kavramlara karşılık gelen imgelerin hazır görsel materyallerde araştırılıp belli bir biçimleniş ortaklığına sahip olanların bir dizgeyle birleştirilmesi adımıdır. ile. Dolayısıyla “imgesel keşif” bu aşamada gerçekleşir.

Fiziksel anlamıyla ele alınan imgeler; belli bir ortak noktaya göre seçilen ve bir araya getirilen imajları işaret eder. Dolayısıyla imgesel keşif örnek araştırmaktan çok farklı bir edimi gerektirir. Bu aşamada imge serileri bir dizge olarak sunulabileceği gibi (Şekil 9), bir kolajla da temsil edilebilmektedir (Şekil 6,7,8). Kolaj kullanımı var olan imgelerin yeniden üretilmesini gerektirdiği için, ortaya çıkan bilgi onu oluşturan tek tek her imgenin ötesinde, imgeler arası bağlantıları da içeren daha total bir bilgi bütününe kapsadığı için yeni bilgi üretimini desteklemiştir. Örneğin Şekil 7’de salt güvenlik kavramının somutlanması yoluyla kurulamayacak farklı bir bağlantı, kolajı oluşturma mantığı ile mekansal biçimleniş arasında kurulabilmiştir. Benzer şekilde Şekil 6’da oyun kavramı ile mekanı buluşturacak bir çok analogik yaklaşım söz konusu olabilecekken, mekanı çeşitli geçişlerle oyunlaştırma fikri, tasarımcının ilham aldığı benzer tipolojideki mekanlardan ileri gelmiştir. Bu noktada kolajların kavramsal çalışmalara en önemli katkısı, düşünceyi temsil etmeleri değil, düşünceyi bizzat oluşturan ve kavramlar üreten imgeler yaratmaları olmuştur.

Bu noktada bulunan ve üretilen imgelerin sadece görüntü olarak tasarıma kaynaklık etmediğine özellikle dikkat etmek gerekmektedir. Görsel uyaranların ve ilham kaynaklarının en büyük riski tasarımcıda bir tür saplanmaya sebep olmalarıdır. Dolayısıyla imgelerin görüntüsünün yerine “örüntüsünün” yani biçimlenişine sebep olan ortaklığın algılanarak yorumlanmasını kavramsal çalışmaların en kritik aşaması olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan imgeleri görüntünün kopyalanacağı tekil nesneler olmaktan çıkarmak, bunun için kolajları kullanmak avantajlı bir imge üretimi olmaktadır. Bunun yanı sıra yakalanan ortaklıkla birlikte, biçimleniş karakterinin sürmesini sağlayan bir çeşit biçimsel referans oluşmuş olsa dahi, bunu takip eden en önemli adım bu ortaklığı sürdürecektir, yorumlayacak ve geliştirecek 2 ve 3 boyutlu eskiz sürecidir. Eskiz süreciyle keşfedilen ortaklık, üretilen yeni mekanın form dilini oluşturacak biçim bilgisine dönüşmektedir.

Örneğin Şekil 9’da olduğu gibi kolaj yerine imge dizgeleri kullanan örneklerde kolaj yöntemiyle yeni bir imge üretimi söz konusu olmamış; onun yerine bir yönüyle tasarıma kaynaklık edecek bilgiye sahip olan çeşitli imajlar dizgede yer almıştır. Bu yaklaşımda görsel uyaranlar olduğu gibi kullanıldığı için herhangi bir saplanma riski olmaması adına, tasarımcının eskiz süreci ile biçimleniş temasını yorumlaması biraz daha önem

kazanmıştır. Nitekim başarılı çalışmalardan biri olan örnekte diğer çalışmalara göre oldukça fazla soyut – somut dönüşüm denemeleri yapılarak biçimleniş teması tasarlanmıştır.

- İmge arama / imge bulma aşamasının sonucunda ortaklıktan türeyen kavramlar da tıpkı diğer basamaklar gibi kavram kümesinde yerini aldıktan sonra; artık son basamağı oluşturmak üzere hem düşünsel hem fiziksel yapılar belirmiştir ve buradan mekansal bir fikrin / bilginin oluşumu kendiliğinden gerçekleşebilmektedir. Örneğin oyun, mekanı oyunlaştırmaya; güvenlik, güvenli çevrelenmeye, deri, hafifleyen geçişlere, sanal gerçeklik ise sınırların birleşmesine dönüşmüştür. Örneklerden görüleceği üzere; mekansal fikirlerin sözel olarak ifadeleri çıkış noktasındaki tek bir kavramın tanımının ötesine geçmektedir. Bu aşamada mekanı oluşturacak ya da mekanın kullanımına yönelik kavramların katkılarını belirginleştirecek tamlamalar devreye girmektedir. Önceki bölümlerde vurgulandığı gibi, kavramlar ve imgeler tek başlarına bir fikri karşılamak için yeterli gelmemekte; kavramların başka kavramlarla kurduğu anlamlı ilişkiler mekansal düşünceyi oluştururken, imgelerin işaret ettiği ortaklıklar ise mekansal biçimleniş oluşturmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

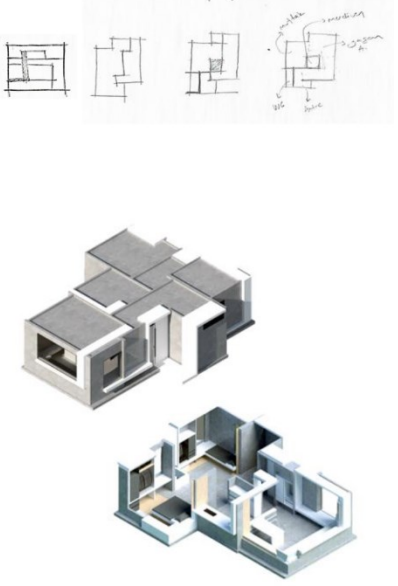
Tasarım süreci, yalnızca fiziksel bir ürün yaratmayı değil, aynı zamanda düşüncenin, anlamın ve formun bir araya geldiği karmaşık ve çok katmanlı bir yaratım sürecini içerir. Bu bağlamda kavram ve imge, tasarımın hem düşünsel hem de biçimsel temellerini oluşturan iki temel bileşendir. Tasarımda kavramsal süreçlerin varlığı, bu iki bileşenin tasarıma yön vermesi anlamında oldukça değerlidir ancak yanlış anlaşıldığı ya da eksik deneyimlendiğinde çok içselleşmemiş, yüzeysel ya da zorlama sayılabilecek bir pratiğe dönüşebilmektedir.

Çalışmada özellikle tasarım eğitiminin erken yıllarında, biçimi oluşturan düşüncenin oluşumunu kolaylaştırılabilmesi ve daha tanımlı hale getirebilmek amacıyla kavram-imge ilişkisini merkeze koyarak, tasarım düşüncesini sözel ve görsel olarak yapılandırmayı öneren bir sistematik tariflenmiştir. Kavramlar ve imgeler düşünce üreten araçlardır; mekansal bir düşünce kavramlar ve imgelerin toplamından fazlasını içermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kaynaklık eden malzemenin ne olduğu değil nasıl ilişkilendirildiği ve nasıl anlamlandırıldığı önem kazanmaktadır. Bu bağlamda çalışma kaynağı algılama, süzme ve dönüştürmeye dayalı bir düşünce formasyonu önermektedir.

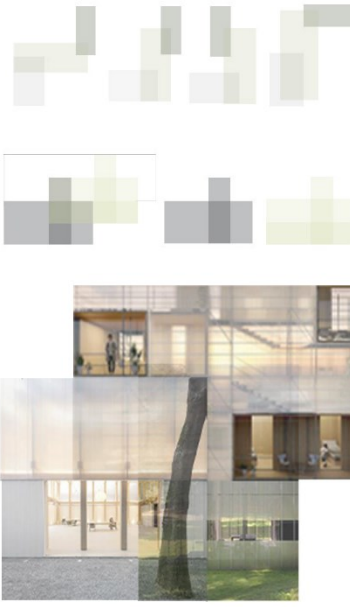
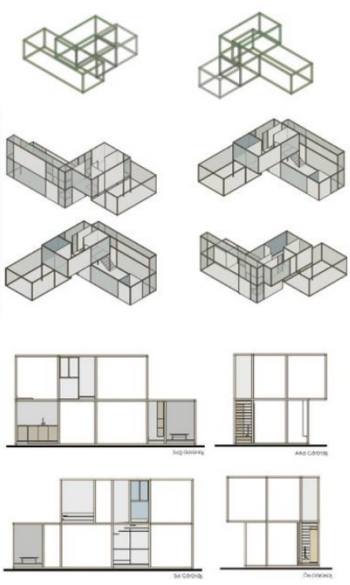
Çalışma iki temel soru üzerine kurulmuştur. Bunlar;

- İmgesel keşfin kavramsal aşamalara katkısı ne yönde gerçekleşir?
- Görsel ilham kaynakları kavram-imge diyalogunda tasarım bilgisi olarak kullanılabilir mi?

Bu kapsamda ikinci sınıf içmimarlık tasarım stüdyosunda farklı dönemlerde farklı tasarım problemleri üzerinde çeşitli hazır imajların fikir kaynakları olarak tasarım sürecinde yer almasına ilişkin denemeler yapılmıştır. Tasarıma başlangıç

kavram bulma	atmosfer oluşturma	imge arama / imge üretme	mekansal fikre ulaşma
oyun			
ilişki iletişim hareket	katmanlaşma kabuk, hafiflik	iç ve dışı bağlamak yırtma, sızdırma, boşaltma	“mekanı oyunlaştırmak” “oyun küpü”

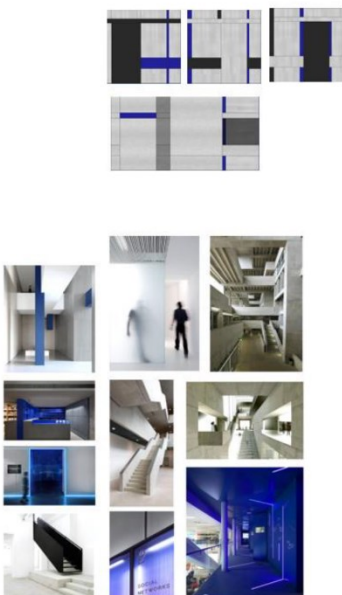
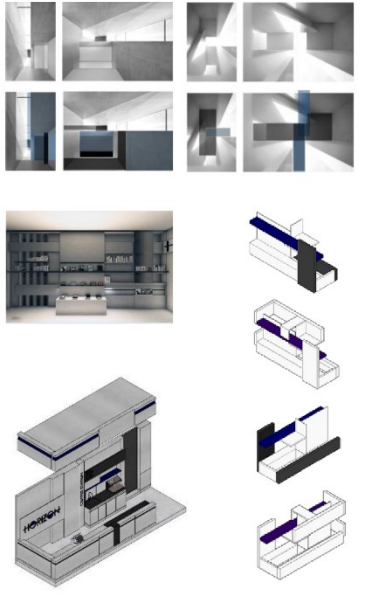
Şekil 6. Tasarım Stüdyosundan Örnek: Anne-Çocuk Yaşam Birimi

kavram bulma	atmosfer oluşturma	imge arama / imge üretme	mekansal fikre ulaşma
güven(lik)			
görülebilir duyulabilir anlaşılabilir	şeffaflık, açıklık, sınır etkileşim destek	paylaşılabilir kabuk geçirgen sınırlar bütünleyici açıklık	“güvenli çevrenleme”

Şekil 7. Tasarım Stüdyosundan Örnek: Şiddet Mağduru Anne-Çocuk Yaşam Birimi

kavram bulma	atmosfer oluşturma	imge arama / imge üretme	mekansal fikre ulaşma
deri			
katman nefes alan örtü	sarmak, sarınmak, örtmek geçirgen, ince, esnek hafif	saydam sınır çakışma, iz katman	“hafifleyen geçişler”

Şekil 8. Tasarım Stüdyosundan Örnek: Deri Atölyesi

kavram bulma	atmosfer oluşturma	imge arama / imge üretme	mekansal fikre ulaşma
sanal gerçeklik			
gerçek kurgu	katmanlaşma sınır geçit	katmanlı derinleşme boyutluluk	“sınırların birleşmesi”

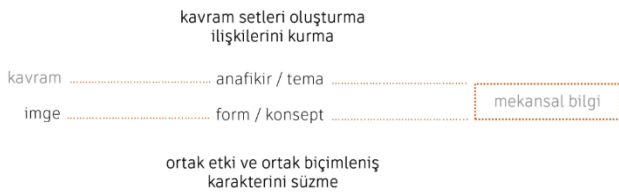
Şekil 9. Tasarım Stüdyosundan Örnek: VR Kitabevi

niteliğinde deneyimlenen kavramsal çalışmalar arşivlenmiş olan haftalık ödev teslimleri üzerinden; kavram bulma, atmosfer oluşturma, imge bulma / imge üretme ve mekansal fikre ulaşma olarak dört aşamada bir araya getirilmiştir. Çalışmada vurgulanan imgesel keşif; kavramsal süreçlerdeki imge bulma / imge üretme pratiklerini kapsamaktadır. İmge bulma tasarımcının önerdiği kavramların görsel karşılıklarının hazır imajlar aracılığıyla tanımlanması anlamında kullanılmıştır. İmge üretme ise; hem zihindeki soyut bilginin eskizlerle dışsallaşarak somutlanmasını, hem de hazır imajlardan oluşturulan somut bilginin kavramsallaşarak yeni imgeleri oluşturmalarını ifade etmektedir.

Buna göre imgesel keşif hazır imajlar üzerinden gerçekleştiğinde; kavramları tasarımcının algısıyla karşılayan imgelerin bulunması ve tıpkı kavramlarda olduğu gibi belli bir ortaklığa göre elenerek ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Fiziksel imgeler zihinsel imgeleri etkileyerek tasarım bilgisine katkı sunmakta ve biçime ulaşmada görsel kaynakları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra imgesel keşif süreci sadece biçime değil kavramlara da etki etmekte, keşfedilen ortak değerler yeni kavramların üretimine de katkı sunmaktadır.

Çalışmada sunulan örneklerde aşamaların her birinde tasarımın ana fikrini besleyen yeni önemli kavramlara ulaşılmış, böylece başlangıçta belirlenen tekil kavramların kullanımından, çeşitli kavram setlerinin oluşumu desteklenmiştir. Bunun yanı sıra atmosfer araştırması ve kavrama ilişkin imgesel keşifler hem yeni kavramlar üretmiş hem de ortak etki ve biçimlenişine göre bir araya getirilmesi sonucu, aynı ortaklığın sürdüğü form araştırmalarının temelini oluşturmuştur. Bu anlamda imgesel keşifler kavram geliştirme aşaması için başvurulacak düşünsel ve biçimsel referansları oluşturmayı sağlamıştır.

Mekansal bir fikre ulaşmada kavram ve kavram setleri tasarım düşüncesini sözel olarak yapılandırırken, imgeler ve imgelerdeki ortaklıklar, tasarım düşüncesini biçimsel olarak ortaya çıkarmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. Mekansal fikrin / bilginin oluşumunda kavram ve imge

Bunun yanı sıra, tasarım sürecinin sonunda üretilecek olan nesne ya da mekanın bir biçimle vücut buluyor olmasına karşın, tasarımın başlangıç aşamasında herhangi bir biçimsel referansın olmayışı süreci oldukça zorlayan bir belirsizliğe sebep olmaktadır. Tasarımcılar tarafından araştırma aşamalarında sadece örnek bakmayla sınırlı kalan görseller, belli bir ortaklık çerçevesinde seçilerek ve yorumlanarak kullanıldığında, kavramsal süreçlerle ilişki kurabilecek tasarım bilgileri haline gelebilmektedirler. Bu noktada görsel ilham kaynaklarının mekan görüntüleri olup olmayışı önemli değildir, önemli olan görsellerin görüntüsünün değil, onu oluşturan ortak değerlerin kavramsal tasarım bilgisi olarak yorumlanmasıdır. Aksi halde görüntüler tasarımcıyı kısıtlayacak ve öykünmeye sebep olabilecek görseller olarak dezavantaj sağlayacaktır.

Stüdyoda kullanılan bu yöntem, tasarım sürecinin başında

belirsiz olarak algılanan başlangıç adımları için, öğrencilerin kendi tasarım çerçevesini belirleyebileceği ve hem düşünsel hem biçimsel referanslarını oluşturabileceği bir bilgi üretimini desteklemektedir. Böylece soyut olanı daha tanıdık somut bir tartışma alanına taşıma hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, deneyimlenen kavramsal pratiğin en önemli özelliği kavramdan imgeye geçiş gibi imgeden kavrama çıkarımların da bu alana dahil edilebilmesidir. Geleneksel eskiz sürecinde başlangıçta kavramlar belirgindir ancak onların imgeleri henüz tanımlanmamıştır, eskiz süreciyle somutlaşır ve netleşir; tasarım stüdyosu bağlamında deneyimlenen bu eskiz sürecinde ise başlangıçta belirsiz kavramlar ve çeşitli imgeler vardır. İmgeler süreçteki her aşamada yeni karşılaşmalarla yeni imge ve kavram oluşturma potansiyeline sahiptir.

Gözlemler ve geçmişe dönük ders çıktılarından seçilen örneklerin çalışmada aktarılan bilgiler doğrultusunda değerlendirilmesiyle, yöntemin pragmatik olarak kullanılabilirliği, güçlü ve zayıf yönleri tartışmaya açıktır. Böylece yapay zeka destekli üretimler de dahil olmak üzere ileride yapılacak çalışmalara metodolojik bir zemin hazırlanması öngörülmektedir.

Kaynaklar

- Bayazıt, Nigan (2008). *Tasarımı Anlamak*. İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgiç, D. E., Parsa, A. R., & Özturan, Ö. (2020). *Kavramdan Biçime Yolculuk*. Efe Akademik.
- Bilir, S. (2013). *Mekan tasarımında kavram geliştirme sürecine analitik bir yaklaşım* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Sanat Dalı, Ankara.
- Candy, L. (2006). Practice-based research: A guide. *CCS Report*, 1(2), 1–19.
- Eastman, C. (2001). New directions in design cognition: studies of representation and recall. In C. Eastman (Ed.), *Knowing and learning to design: Cognition in design education*, Atlanta, USA: Elsevier, 1-46.
- Eckert, Claudia and Stacey, Martin (2000). Sources of Inspiration: A Language of Design, *Design Studies*, S. 21(5), 523-538.
- Goldschmidt, G. (1989). Sketching in design past, present, future. *Proceedings of the Environmental Research Design Association*, North Carolina State University, USA, 132–138.
- Goldschmidt, G. (1991). The dialectics of sketching. *Creativity Research Journal*, 4(2), 123–143.
- Goldschmidt, G., & Sever, A. L. (2010). Inspiring design ideas with texts, *Design Studies*, 32(2), 139-155.
- Gonçalves, M. G. (2016). *Decoding designers' inspiration process* (Doctoral dissertation). Delft University of Technology, Delft, Netherlands.
- Gonçalves, M., Cardoso, C., & Badke-Schaub, P. (2014). What inspires designers? Preferences on inspirational approaches during idea generation. *Design Studies*, 35(1), 29–53.
- Gürcüm, Banu H. ve Kartal, Semiha (2018). Tekstil Tasarımında Esinlenme ve Bir Örnek Uygulama: Johannes Itten. *İdil*, 7(45), 611-618.
- Henderson, K. (1999). On line and on paper: Visual representations, visual culture, and computer graphics in design engineering. Cambridge, MA: Cambridge MIT Press 1-14.
- Kömürcüoğlu, N. (2002). *Tasarım sürecinde bilişsel yeti olarak imgelem ve kavram* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Malaga, R. A. (2000). The effect of stimulus modes and associative distance in individual creativity support systems, *Decision*

- Support Systems*, 29(2), 125-141.
- Muller, W. (1989). Design discipline and the significance of visuo-spatial thinking, *Design Studies*, 10(1), 12-23.
- Özar, B., & Koca, D. (2024). Bir diyalog ortamı olarak üretken yapay zekâ: Tasarımda anlamsal arayış sürecinin temsili. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 17(33), 111-138.
- Özyıldız, P. K. (2018). *Tasarım stüdyosu eğitiminde bilişsel yetkinlik ve yaratıcılık süreçleri* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Özyıldız, P. K., & Yıldız, P. (2020). The Infographic model of design thinking process. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 8(1), 282-310.
- Perttula, M., & Liikkanen, L. (2006). Exposure effects in design idea generation: unconscious conformity or a product of sampling probability?, *In NordDesign*, 1-14, Reykjavik: Iceland.
- Sarkar, P., & Chakrabarti, A. (2008). The effect of representation of triggers on design outcomes. *Artificial Intelligence for Engineering Design, Analysis and Manufacturing*, 22(2), 101-116.
- Sullivan, G. (2009). *Art practice as research: Inquiry in the visual arts*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Turan, N. K. (2002). *Tasarım sürecinde bilişsel yeti olarak imgelem ve kavram* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, N. K., & Altaş, N. E. (2003). Tasarım sürecinde kavram. *İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama Tasarım*, 2(1), 15-26.
- Uraz, T. U. (1990). Mimari tasarımda concept. *Yapı Dergisi*, 107, 37-42.
- Uraz, T. U. (1993). *Tasarlama düşünme biçimlendirme*. İstanbul: İTÜ Baskı Atölyesi.

Yapay Zekâ Destekli Senaryo Görselleştirme ve Storyboard Geliştirme: İç Mimarlık Stüdyosu Örneği

Zeynep Marşoğlu^{a1}, Şahika Özdemir^{a2*}

^a Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, İstanbul, Türkiye

^b Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, İstanbul, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (2025) 7 (1): 30:39

<https://doi.org/10.47769/izufbed.1633621>

¹0009-0004-3217-984X; ²0000-0002-5762-1962

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 05 Şubat 2025

Kabul tarihi: 10 Mart 2025

Anahtar kelimeler:

Senaryo Görselleştirme,

Storyboard Geliştirme,

Yapay Zekâ,

Midjourney,

Mekânsal Detay,

İç Mimarlık Eğitimi,

Tasarım Süreci.

ÖZET

Bu çalışma, iç mimarlık stüdyosu eğitim süreçlerinde proje senaryolarının görselleştirilmesi ve storyboard geliştirme süreçlerinin tasarım sürecine olan katkılarını ele almayı ve bu süreçler kapsamında yapay zekâ (YZ) araçlarının söz konusu bağlamdaki rolünü incelemeyi hedeflemektedir. Gerçekleştirilen stüdyo çalışmasında, öğrencilerin iklim krizi bağlamında ütopya ve distopya temalarını temel alarak geliştirdikleri senaryoların görselleştirme ve storyboard üretim süreçlerinde Midjourney, DALL-E gibi görsel YZ araçlarının tasarım ve sunum süreçlerindeki katkıları değerlendirilmiştir. Bu süreçte, söz konusu YZ araçlarının soyut kavramların somut görsel temsillere dönüştürülmesi üzerindeki desteği gözlemlenmiştir. Sürecin, öğrencilerin tasarım fikirlerini daha etkili bir şekilde ifade etmelerine katkısı ve bu yapay zekâ araçlarının stüdyo eğitiminde yenilikçi bir yaklaşım olarak ele alınma potansiyeli incelenmiştir.

Senaryo görselleştirme, tasarım süreçlerinin kavramsal düşünceden somut tasarım ifadelerine geçişinde önemli bir araçtır. Bu çalışmada öğrenciler, ütopya ve distopya senaryolarını geliştirirken çevresel krizlerin mekânsal yansımalarını ve toplumsal etkilerini görselleştirmiştir. YZ tabanlı araçlar, öğrencilerin karmaşık fikirlerini anlaşılır mekânsal temsillere dönüştürmesine olanak sağlamak amacıyla sürece dahil edilmiş; söz konusu araçların sunduğu görsel desteğin, tasarım süreçlerini daha yaratıcı ve detaylı bir hale getirme potansiyeli değerlendirilmiştir. Bu araçlar, öğrencilerin soyut kavramlarını daha net bir şekilde ifade etmelerine olanak tanıyarak, yaratıcı düşüncelerine somut bir boyut kazandırmıştır.

Storyboard geliştirme süreci, senaryo görselleştirmenin ötesine geçerek, öğrencilerin tasarımlarını zaman, mekân ve toplumsal bağlam içinde detaylandırmalarını mümkün kılmayı hedeflemektedir. Storyboardların, öğrencilerin senaryolarını yalnızca görsel düzeyde değil, aynı zamanda fiziksel çevre kurguları açısından da yapılandırılmalarına yardımcı olması beklenmektedir. Bu süreçte, çevresel sürdürülebilirlik, teknolojik yenilikler ve kültürel dönüşümler gibi temaların derinlemesine ele alınarak öğrencilerin disiplinler arası bir yaklaşımla tasarımlarını geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca, storyboardların öğrencilerin senaryolarını daha kapsamlı bir çerçevede ele almasını sağlayarak tasarım süreçlerinde bir köprü işlevi görmesi öngörülmektedir.

Çalışmanın hedefleri arasında, görsel YZ araçlarının ve storyboard tekniklerinin iç mimarlık eğitiminde tasarım süreçlerini dönüştürücü bir araç olarak kullanılma potansiyelinin ortaya konması yer almaktadır. Bu süreçlerin, öğrencilerin düşüncelerini daha somut ve anlaşılır temsillere dönüştürmesine olanak tanırken, tasarımlarını kavramsal bağlamlarla ilişkilendirme becerilerini geliştirmesi amaçlanmaktadır. YZ destekli görselleştirme süreçlerinin, öğrencilerin yalnızca teknik detaylara değil, aynı zamanda analitik ve yaratıcı düşünme becerilerine odaklanmalarını desteklemesi hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada, görsel YZ araçlarının ve storyboard geliştirme süreçlerinin stüdyo eğitiminde tasarım süreçlerini daha derinlikli ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele almak için güçlü bir çerçeve sunabileceği varsayılmaktadır. YZ'nin yalnızca teknik bir araç değil, aynı zamanda yaratıcı düşüncüyü destekleyen bir tasarım aracı olarak ele alınması planlanmaktadır.

Artificial Intelligence Supported Scenario Visualization and Storyboard Development: Interior Design Studio Example

* Sorumlu yazar.

E-mail adresi: sahika.ozdemir@izu.edu.tr (Şahika Özdemir)

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 05 February 2025

Accepted: 10 March 2025

Key words:

Scenario Visualization,
Storyboard Development,
Artificial Intelligence,
Midjourney,
Spatial Detail,
Interior Architecture Education,
Design Process.

ABSTRACT

This study aims to address the contributions of project scenario visualization and storyboard development processes to the design process in interior architecture studio education processes and to examine the role of artificial intelligence (AI) tools in this context. In the studio study conducted, the contributions of visual AI tools such as Midjourney and DALL-E to the design and presentation processes of scenarios developed by students based on utopia and dystopia themes in the context of climate crisis were evaluated. In this process, the support of these AI tools in transforming abstract concepts into concrete visual representations was observed. The contribution of the process to students' more effective expression of design ideas and the potential of these AI tools to be considered as an innovative approach in studio education were examined. Scenario visualization is an important tool in the transition of design processes from conceptual thinking to concrete design expressions. In this study, students visualized the spatial reflections and social effects of environmental crises while developing utopia and dystopia scenarios. AI-based tools were included in the process to enable students to transform their complex ideas into understandable spatial representations; the potential of the visual support provided by these tools to make design processes more creative and detailed was evaluated. These tools allowed students to express their abstract concepts more clearly, adding a concrete dimension to their creative thoughts.

The storyboard development process aims to go beyond scenario visualization and enable students to detail their designs in time, space, and social context. It is expected that storyboards will help students structure their scenarios not only at a visual level but also in terms of physical environmental fiction. In this process, it is aimed for students to develop their designs with an interdisciplinary approach by deeply addressing themes such as environmental sustainability, technological innovations, and cultural transformations. In addition, it is envisaged that storyboards will serve as a bridge in design processes by enabling students to consider their scenarios in a more comprehensive framework.

The objectives of the study include revealing the potential of using visual AI tools and storyboard techniques as transformative tools for design processes in interior architecture education. These processes are intended to enable students to transform their thoughts into more concrete and understandable representations while developing their ability to relate their designs to conceptual contexts. AI-supported visualization processes are intended to support students in focusing not only on technical details but also on analytical and creative thinking skills.

As a result, this study assumes that visual AI tools and storyboard development processes can provide a powerful framework for addressing design processes in studio education with a more in-depth and interdisciplinary approach. It is planned to consider AI not only as a technical tool but also as a design tool that supports creative thinking.

1. Giriş

İç mimarlık eğitimi, estetik, işlevsellik ve mekânsal tasarım ilkelerinin bir araya geldiği yaratıcı bir disiplindir. Bu eğitim, öğrencilerin yaşam ve çalışma alanlarını güzelleştirme, optimize etme ve kullanıcı ihtiyaçlarına uygun hale getirme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Tasarım prensipleri, malzeme bilgisi, yapı teknolojileri ve sürdürülebilirlik gibi konuları içeren müfredat, öğrencilerin hem teknik hem de sanatsal yeteneklerini geliştirmelerine olanak tanır. Ayrıca, dijital tasarım araçları ve çizim tekniklerinin öğretilmesi, modern iç mekân çözümleri üretme konusunda öğrencilere avantaj sağlar. İç mimarlık eğitimi, yaratıcı düşünce ve problem çözme becerilerini birleştirerek, öğrencileri hem estetik açıdan etkileyici hem de fonksiyonel tasarımlar üretmeye hazırlar.

İç mimarlık eğitiminde yapay zekâ araçlarının kullanımı, tasarım süreçlerini dönüştürmekte ve öğrencilere çağın gerektirdiği becerileri kazandırmak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Yapay zekâ (YZ), özellikle konsept geliştirme ve tasarım analizlerinde iç mimarlara yardımcı olmaktadır. Bu araçlar, belirli ipuçlarına dayanarak mekânsal konsept resimleri oluşturma, verimli tasarım önerileri üretme ve tasarım sürecini hızlandırma gibi işlevler görür. Ancak bu süreçlerde, tasarımcıların yorumlama ve uyarlama becerilerinin de ön planda olması gerekmektedir. Yapay zekâ,

bu bağlamda bir "yardımcı araç" olarak işlev görmek ve yaratıcılığı desteklemektedir (Kahraman, vd., 2024).

Dijital üretim teknolojilerinin yanı sıra, yapay zekâ araçlarının iç mimarlık eğitimine entegrasyonu, öğrencilere tasarım modelleme, simülasyon ve analiz gibi alanlarda daha derinlemesine bilgi kazandırmaktadır. Bu tür teknolojiler, öğrencilerin yalnızca dijital tasarım becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda gelecekte hibrit metodolojileri kullanabilme yeteneklerini de artırır (Sariboğa Mecek, & Karataş, 2024).

Bu entegrasyonun başarılı olabilmesi için, eğitim kurumlarının YZ araçlarını müfredatlarına entegre etmesi ve öğretmenlerin bu teknolojilerle çalışma konusunda eğitim alması önemlidir. Böylece, öğrenciler hem teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilir hem de yaratıcılıklarını geliştirebilir. Bu süreç, dijital çağda mimarlık ve tasarım alanlarında temel bir gereklilik haline gelmiştir.

İç mimarlık eğitiminde yapay zekâ araçlarının kullanımı, tasarım süreçlerini daha verimli ve yaratıcı hale getirerek öğrencilere önemli avantajlar sunmaktadır. Özellikle tasarım sürecinin başında storyboard oluşturma aşaması, fikirlerin görselleştirilmesi ve anlatılması açısından kritik bir rol oynar. Yapay zekâ destekli araçlar, bu aşamada öğrencilere hız, çeşitlilik ve yaratıcılık anlamında büyük katkılar sağlayabilir. Yapay zekâ, öğrencilere tasarım fikirlerini hızlıca şekillendirme ve farklı senaryolar oluşturma imkanı

tanınmaktadır. Geleneksel yöntemlerle storyboard hazırlamak, eskizler, kolajlar veya dijital çizimler aracılığıyla zaman alıcı olabilirken, yapay zekâ tabanlı görselleştirme araçları sayesinde kısa sürede detaylı ve estetik storyboardlar üretmek mümkündür. Öğrenciler, bir mekânın atmosferini, renk paletini ve malzeme kombinasyonlarını deneyimleyerek en uygun tasarım kararlarını verebilmektedir.

Ayrıca yapay zekâ, tasarım sürecinde farklı konseptler üzerinde denemeler yapmayı kolaylaştırmaktadır. Öğrenciler, belirli bir tema veya stil çerçevesinde storyboard oluştururken, yapay zekâ tarafından önerilen alternatifler sayesinde yaratıcı bakış açıları kazanabilmektedir. Bu, özellikle iç mimarlık eğitiminde öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmelerine ve kendi tasarım dillerini oluşturmalarına yardımcı olmaktadır.

Son olarak, yapay zekâ araçları öğrencilere geribildirim sağlama konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Oluşturulan storyboardlar, yapay zekâ tarafından analiz edilerek görsel kompozisyon, denge ve bütünlük açısından değerlendirilebilir. Bu tür akıllı öneriler, öğrencilerin tasarım kararlarını bilinçli bir şekilde yönlendirmelerine ve daha güçlü anlatılar oluşturmalarına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, yapay zekâ'nın storyboard oluşturma sürecindeki kullanımı, iç mimarlık eğitiminde öğrencilere hız, çeşitlilik ve yaratıcı keşif imkânı sunarak tasarım süreçlerini dönüştürmektedir. Bu teknoloji, geleceğin iç mimarlarının çağın gereksinimlerine uygun beceriler geliştirmelerine ve daha yenilikçi tasarım yaklaşımları benimsemelerine yardımcı olmaktadır.

İç mimarlık proje tasarım sürecinde iklim krizinin ele alınması, çağdaş tasarım yaklaşımlarının sürdürülebilirlik ve çevresel farkındalıkla yeniden değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, ütopya ve distopya kurgularını temel alan tasarımlar, hem mevcut çevresel sorunlara dikkat çeker hem de gelecekteki olasılıkları araştırarak yeni mekânsal ve sosyal düzenlemeler için yaratıcı çözümler sunabilir.

Ütopya, çevresel dengenin ideal bir şekilde sağlandığı sürdürülebilir yaşam biçimlerini hayal ederken, distopya ise genellikle iklim krizinin olumsuz sonuçlarının somutlaştığı tasarımlarla karşımıza çıkar. Örneğin, distopik mimari yaklaşımlar, küresel ısınma ve kaynak tükenmesi gibi krizlerin mekânsal yansımalarını dramatize ederek farkındalığı artırabilir ve çözüm yollarını tartışmaya açabilir. Ütopya ise pozitif bir bakış açısıyla, ekolojik bütünleşme, enerji

verimliliği ve çevre dostu malzemelerin kullanımını teşvik eden tasarım örnekleri oluşturabilir (Çubuk, 2023).

İklim krizi temelli tasarım projeleri, aynı zamanda toplumsal farkındalık yaratmayı ve öğrencilere disiplinler arası bir bakış açısı kazandırmayı amaçlar. Tasarımlarda ütopya ve distopya öğelerinin bir arada kullanılması, eleştirel düşünceyi teşvik ederek gerçekçi ve uygulanabilir sürdürülebilirlik çözümlerine yönlendirebilir (Geçimli ve Kaptan, 2019).

Bu perspektifler ışığında, iç mimarlık eğitiminde iklim değişikliği temalı ütopya ve distopya senaryolarının projelere entegre edilmesi, öğrencilerin hem yaratıcı hem de sorumluluk sahibi birer tasarımcı olmalarını desteklemektedir.

Çalışmanın hedefleri arasında, görsel YZ araçlarının ve storyboard tekniklerinin iç mimarlık eğitiminde tasarım süreçlerini dönüştürücü bir araç olarak kullanıma potansiyelinin ortaya konması yer almaktadır. Bu süreçlerin, öğrencilerin düşüncelerini daha somut ve anlaşılır temsillere dönüştürmesine olanak tanırken, tasarımlarını kavramsal bağlamlarla ilişkilendirme becerilerini geliştirmesi amaçlanmaktadır. YZ destekli görselleştirme süreçlerinin, öğrencilerin yalnızca teknik detaylara değil, aynı zamanda analitik ve yaratıcı düşünme becerilerine odaklanmalarını desteklemesi hedeflenmektedir. Sonuç olarak, bu çalışmada, görsel YZ araçlarının ve storyboard geliştirme süreçlerinin stüdyo eğitiminde tasarım süreçlerini daha derinlikli ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele almak için güçlü bir çerçeve sunabileceği varsayılmaktadır. YZ'nin yalnızca teknik bir araç değil, aynı zamanda yaratıcı düşünceyi destekleyen bir tasarım aracı olarak ele alınması planlanmaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışma, iç mimarlık lisans eğitiminde yaratıcı senaryo yazımı süreçlerine yapay zekâ tabanlı araçların entegrasyonunu incelemek amacıyla, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 4. Sınıf öğrencileriyle, 2024-2024 Güz yarıyılı başlangıcında gerçekleştirilmiş üç haftalık bir uygulama modeli kapsamında yürütülmüştür. Araştırma, Şekil 1'de yer alan tabloda özet süreci verilmiş olan, "Ütopya Distopya Arakesitinde İklim Krizi: Hangi Gelecek? Hangi Yer?" başlıklı workshop sürecine dayanmaktadır ve iklim krizi bağlamında ütopya ve distopya temalarını merkeze alarak, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve analitik becerilerini geliştirmeye yönelik bir çerçevede tasarlanmıştır.

ÜTOPYA DİSTOPYA ARAKESİTİNDE İKLİM KRİZİ: HANGİ GELECEK? HANGİ YER?			
ÇALIŞMA GRUBU & DÖNEMİ:		İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Lisans 4. Sınıf 2024-2025 Güz Yarıyılı	
ÇALIŞMA ALANI:		SENARYOLAR BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLER TARAFINDAN SUNULMUŞTUR.	
KULLANILAN ARAÇLAR:		1. İklim Krizi, Distopya, Ütopya ve Gelecek kavramları bağlamında seçilen: - Bilim Kurgu Filmleri - Akademik Makale ve Kitaplar - Güncel Sergiler 2. Metin ve görsel tabanlı Yapay Zeka ara yüzleri	
TOPLAM KATILIMCI SAYISI: 70 (Toplam 7 çalışma grubu şeklinde)		TOPLAM UYGULAMA SÜRESİ: 3 HAFTA (Haftada 2 kez toplam 8 saatlik oturumlar)	UYGULAMA YÖNTEMİ: ATÖLYE ÇALIŞMASI
ÇALIŞMA MODELİ İÇERİĞİ			
1. KISIM		2. KISIM	3. KISIM
BAŞLIK	İKLİM KRİZİ BAĞLAMINDA GELECEK SENARYOLARI İÇİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE OLUŞTURMA: DISİPLİNLER ARASI ARAÇLARLA DESTEKLENEN BİR YAKLAŞIM	BAŞLIK	YARATICI SENARYO YAZIMINDA YAPAY ZEKÂNIN ROLÜ: İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE YENİLİKÇİ BİR YAKLAŞIM
İÇERİK	İklim Krizi, Distopya, Ütopya ve Gelecek kavramları bağlamında seçilen film, metin ve sergiler üzerinden proje senaryoları için temel kavramsal bağlamın oluşturulması	İÇERİK	İklim krizi, distopya ve ütopya temel bağlamında gelecek senaryolarının kurgulanması
ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA		ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA	ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA

Şekil 1. Workshop özet süreci (Yazar 2, 2024)

Bu çalışma kapsamında workshop sürecinin üçüncü haftasında gerçekleştirilen yapay zekâ destekli senaryo görselleştirme süreci ele alınmıştır (Şekil 1). Workshop sürecinin üçüncü haftasında gerçekleştirilen çalışmalar, senaryonun görselleştirilmesi ve storyboard oluşturulmasına odaklanmıştır. Bu süreçte öğrenciler, bilim kurgu filmleri, akademik makaleler ve güncel sergiler gibi farklı disiplinlerden beslenen kaynaklardan faydalanarak oluşturdukları kavram setleri doğrultusunda kendi gelecek senaryolarını geliştirmiştir. Senaryolar, zaman, mekân, toplumsal ve kültürel yapılar gibi unsurları kapsayan detaylı kurgular içermekte ve ütopya ile distopya kavramlarının analitik bir çerçevede ele alınmasını hedeflemektedir. Bu aşamada, ChatGPT gibi metin tabanlı yapay zekâ araçları, senaryo yazımı sürecinde öğrencilere rehberlik etmiştir. Yapay zekâ, öğrencilerin dilsel ve yapısal sorunları aşarak karmaşık toplumsal ve çevresel kavramları metinleştirmelerine olanak tanımıştır. Geliştirilen bu senaryolar bağlamında yapay zekâ dan bu yazılı metinleri görselleştirmesi istenmiştir. Belirlenen bütünsel yaklaşım doğrultusunda mekan kurgusu oluşturması ve bunu görsel olarak yansıtmayı beklenmiştir.

Çalışmada Midjourney ve benzeri görsel yapay zekâ araçları kullanılarak öğrencilerin oluşturdukları senaryolar, fiziksel çevre ve mekansal detaylarla görselleştirilmiştir. Bu süreçte storyboard geliştirme tekniği kullanılarak öğrencilerin mekansal kurgularını detaylandırmalarına olanak sağlanmış, YZ araçlarının görsel gücünden faydalanılarak senaryoların özgün çözüm önerileriyle desteklenmesi sağlanmıştır. Böylece, öğrenciler yalnızca metinsel değil, görsel anlatımla da senaryolarını ifade ederek fiziksel çevre kurgularına dair zengin içerikli temsiller oluşturmuşlardır.

Bu süreçte toplanan veriler bireysel analiz ve yorumlarla değerlendirilmiş, kritikler doğrultusunda revizyonlar yapılmıştır. Araştırma, yapay zekâ destekli senaryo görselleştirmenin öğrencilerin analitik becerilerini ve yaratıcı

düşünme süreçlerini nasıl dönüştürdüğünü anlamayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, çalışmanın sonuçları, iç mimarlık eğitiminde yaratıcı düşünceyi teşvik eden yapay zekâ uygulamalarının gelecekteki potansiyelini ortaya koymaktadır.

3. Bulgular ve Tartışma

Öğrencilerin geliştirdiği storyboard çalışmaları, YZ araçlarının sağladığı görsel destekle senaryoların daha somut ve detaylı bir şekilde ifade edilmesine imkân tanımıştır. Bu tür görsel temsiller, mekansal detayları yaratıcı bir biçimde ortaya koyarak, öğrencilerin özgün tasarımlarını daha anlaşılır hale getirmiştir. YZ araçlarının eğitim süreçlerinde yaratıcı birer araç olarak kullanılması, öğrencilerin profesyonel vizyonlarını genişletmekte ve iç mimarlık gibi tasarım disiplinlerinde yeni bakış açıları kazanmalarını sağlamaktadır. Literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında, bu bulgular YZ'nin eğitimdeki rolünün dönüştürücü etkisini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, stüdyo çalışması kapsamında Yazar 1 tarafından gerçekleştirilen ve sunulan senaryo oluşturma süreci sonrasında storyboard oluşturulması yani senaryonun görselleştirilmesi örnek bir çalışma olarak ele alınmaktadır. Çalışma sürecinin ilk aşamasında, kavram geliştirme odaklı olarak yürütülen analizlerden elde edilen ve gelecekteki senaryonun tematik çerçevesini şekillendiren kavram haritası oluşturulmuştur (Tablo 1). Sonrasında oluşturulan kavram setlerinden senaryo üretiminde faydalanılmış, bu kavramlarla beraber yapay zekâ da araç olarak kullanılarak detaylı senaryo yazılmıştır. Yazılan senaryo yine yapay zekâ destekli programlar aracılığı ile görselleştirilmiş sonucunda devamlı olan bir storyboard elde edilmiştir. Bu görselleştirme sürecinde senaryo film sahneleri gibi bölümlere ayrılmış ve aşamalı olarak 6 bölümde anlatılmıştır (Tablo 2-7).

Tablo 1. Oluşturulan kavram setlerinin açılımı (Yazar 1, 2024)

Çevresel Yıkım	Çöküşün Estetiği	Kendine Yeteabilen Yapılar
		
İnsan faaliyetlerinin ekosistemler üzerindeki olumsuz etkileri sonucu meydana gelen doğal kaynakların tükenmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması ve iklim krizinin yoğunlaşması süreçlerini ifade eder.	Toplumsal, ekonomik ve çevresel yapıların yıkımını sanatsal ve mimari bir perspektifle ele alarak, distopik ya da bozulmuş formlar içinde güzelliği ve anlamı sorgulayan bir kavramdır.	Enerji, su ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlarını dışa bağımlı olmadan karşılayabilen, sürdürülebilirlik ve adaptasyon odaklı tasarlanmış mimari sistemlerdir.

Tablo 2. Oluşturulan senaryonun görselleştirilmesi (Yazar 1, 2024)**Bölüm 1: Küresel Isınmanın Sonuçları ve İklim Dengesizliği**

Küresel ısınma, karbondioksit ve sera gazlarının artışıyla başlar. Bu, sıcaklık artışına, okyanus genişlemesine ve buzulların erimesine yol açarak deniz seviyelerinin yükselmesine neden olur. Ekosistemler sıcak hava dalgalarından etkilenirken, okyanus akıntılarının yavaşlaması ani ve aşırı soğuma olaylarını tetikleyebilir.	
Jet akımları zayıflar, bu da atmosferde kararsız bir yapıya neden olur. Sonuç olarak, bazı bölgelerde ani ve güçlü kar fırtınaları ve rüzgar kasırgaları ortaya çıkar. Bu aşırı soğuma, atmosferik dengeleri bozan bir zincirleme reaksiyon başlatır ve küresel hava olaylarını daha da karmaşık hale getirir.	

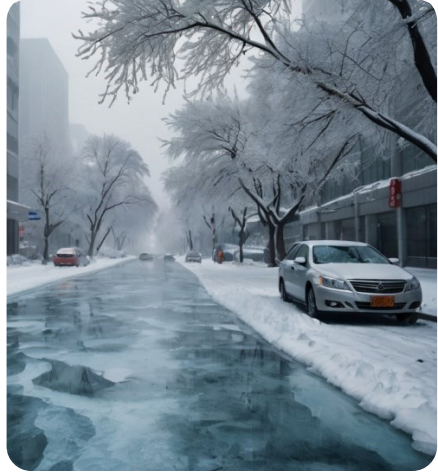
Tablo 3. Oluşturulan senaryonun görselleştirilmesi (Yazar 1, 2024)

Bölüm 2: Soğumanın Başlangıcı ve Kutupların Donması

Kutuplardan gelen soğuk hava, atmosferin alt katmanlarına yayılır ve Kuzey Kutbu ile Antarktika'da yeni buz kütleleri oluşur. Bu, "yeni buzul çağı" senaryosunu tetikler. Bilim insanları, iklim modelleriyle bu soğuma sürecini izler.

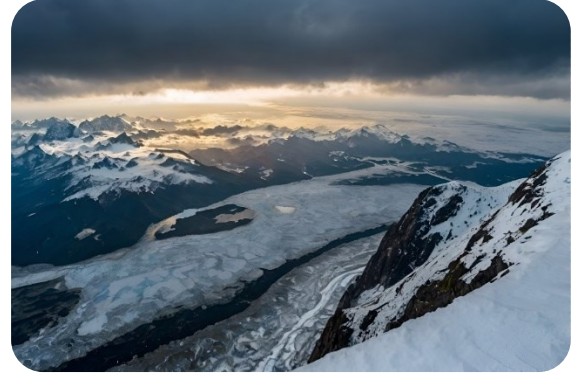

Kutuplardan başlayarak, Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya'nın büyük bir kısmı hızla donmaya başlar. İlk başta geçici gibi görünen bu olay, hızla kalıcı bir iklim değişikliğine dönüşür. Özellikle Asya'nın kuzey bölgeleri ve Çin, bu donma dalgasından ciddi şekilde etkilenir. Soğuma olayı artık kontrol edilemez hale gelir.

Tablo 4. Oluşturulan senaryonun görselleştirilmesi (Yazar 1, 2024)**Bölüm 3: Yer Kabuk Üzerindeki İlk Yapıların İnşası**

İnsanlık, yüzeydeki yaşamı sürdürebilmek için dayanıklı yapılar inşa etmeye başlar. Bu yapılar, çelik alaşımlar ve ön gerilmeli betonla donmuş zemine kazıklı temellerle yerleştirilir. Soğuğa karşı çok katmanlı termal yalıtım ve akıllı cam sistemleri kullanılsa da, hızla artan sıcaklık düşüşü nedeniyle bu yapılar zamanla işlevsiz hale gelir ve yüzeyde yaşam neredeyse imkansızlaşır.

Tablo 5. Oluşturulan senaryonun görselleştirilmesi (Yazar 1, 2024)**Bölüm 4: Yer Kabuk Altına İniş ve İlk Yerleşimler**

Yüzeyde yaşam imkansız hale gelince insanlık yer kabuğunun altına yerleşir. Jeoteknik mühendislikle kazılan geniş oyuklar, jeotermal enerjiyle ısıtılan yerleşim alanlarına dönüşür. Duvarlar sıcaklığı koruyacak kompozit malzemelerle kaplanmıştır. Küçük başlayan bu yapılar nüfus artışı ve yüzey koşullarının kötüleşmesiyle daha büyük, modüler yapılara evrilir.

Tablo 6. Oluşturulan senaryonun görselleştirilmesi (Yazar 1, 2024)
Bölüm 5: Karınca Yuvalarından İlham ve Dikey Tarım Sistemleri

Yer altındaki yaşam alanlarının sürdürülebilirliği için, insanlar biyomimikri yöntemlerini kullanarak, karınca yuvalarından ilham alan daha büyük ve kompleks yerleşim sistemleri inşa eder. Bu yeni yerleşimler, modüler olarak genişleyebilen hücresel yapılar şeklinde tasarlanmıştır. Her hücrede belirli işlevler vardır.	 A large, multi-level underground space with a central circular pool and a person walking on a platform. The space is characterized by curved concrete walls and floors, with green plants growing on the upper levels. The central pool is surrounded by a circular platform where a person is walking. The overall atmosphere is modern and sustainable.
Yaşam kümelerinin tepesine yerleştirilen prizmatik cam, güneş ışığını kırarak yer altına iletir ve yapay bir güneş etkisi yaratır. Foton dağılımı sayesinde doğal ışık işlevi görürken, UV ışınları filtrelenerek korunma sağlanır. Merkezdeki dikey tarım kuleleri, hidroponik ve aeroponik sistemlerle, jeotermal enerji ve LED ışık desteğiyle sürdürülebilir gıda üretimi yapar.	 A bedroom interior with a large bed, a waterfall, and a planter box. The room features a large, curved concrete bed frame with a white blanket and pillows. To the left, there is a large, cascading waterfall. In the foreground, a long, low planter box contains various green plants. The room is lit with warm, ambient lighting, creating a cozy and modern atmosphere.

Tablo 7. Oluşturulan senaryonun görselleştirilmesi (Yazar 1, 2024)**Bölüm 6: Yeni Toplum Düzeni, Klanlar ve Giriş Sistemleri**

Yeni yer altı toplumları, "klan" adı verilen küçük topluluklar etrafında organize edilmiştir. Her klan, modüler mimari ile genişleyebilecek bağımsız bir mikro topluluk oluşturur. Yaşam alanları eğimli arazilere göre tasarlanmış olup, giriş kapıları fırtına ve rüzgar basıncını saptıracak şekilde açılı konumlandırılmıştır.

Tablo 8. Oluşturulan senaryo bağlamında yaşam için önerilen ekipmanlar (Yazar 1, 2024)

Arctic Shield Suit		Malzeme: nanofiber, su ve kar itici. Tasarım: Fütüristik, esnek Şeritler: Parlak neon turuncu, görünürlüğü artıran açılı desenler. Isıtma: Entegre ısıtma telleri, kollar ve gövde için. Güneş Panelleri: Esnek, omuzlarda yer alan, güneş ve kar yansımalarını emen. Kask: Şeffaf, ısıtmalı, anti-buğulanma ve UV filtreli vizör. Eldiven: İnce, yüksek yalıtımlı, dokunmatik ekran uyumlu. Botlar: Buzlu zeminler için çivili, kaymaz taban.
Cryo-Glider		Hafif Gövde: Titanyum alaşımlı hafif gövde, dayanıklılığı artırırken ağırlığı azaltır. Isıtmalı Palet Sistemi: Kar ve buz üzerinde güvenli bir şekilde ilerlemeyi sağlar. Geri Çekilebilir Kanatlar: Karbon-fiber kanatlar, havada süzülme yeteneği sunar. Hovercraft Tabanı: Su ve buzlu yüzeylerde yüksek hızla hareket etme imkanı tanır. Nükleer Pil: Güçlendirilmiş enerji sistemi, ekstrem koşullarda uzun süreli dayanıklılık sağlar

Solis Orb		Dairesel Tasarım: Konsantrik halkalardan oluşarak buzlanmayı önler, fotovoltaik cam. Yüksek Verim: Gelişmiş yüzey kaplaması sayesinde doğrudan güneş ışığı ve kardan yansıyan ışığı yüksek verimle enerjiye dönüştürür. Dayanıklılık: Zorlu hava koşullarında optimum performans sağlamak için dayanıklı malzemeden üretilmiştir. Acil Durum Kullanımı: Özel yalıtım teknikleri ile, acil durumlarda asansör amaçlı olarak da kullanılabilir.
------------------	---	---

Ayrıca çalışma kapsamında senaryo bağlamında kurgulanan gelecekte ve yerde önerilen ekipmanlar yine görselleştirilmiştir (Tablo 8). Çalışmanın sonunda yapay zekâ yı bir araç olarak kullanan öğrencilerde bağlamın daha kolay kurulduğu, üç boyutlu düşünmeye olanak sağlandığı ve kurguda eksik parçaların daha kolay tamamlandığı görülmüştür.

4. Sonuç

Bu çalışma, YZ destekli senaryo yazımı ve konsept geliştirme süreçlerinin, iç mimarlık eğitiminde öğrencilerin yaratıcılık ve analitik becerilerini destekleyici bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları, öğrencilerin YZ araçları ile geliştirdikleri özgün tasarım çözümlerinin onların geleceğe yönelik sürdürülebilir ve kapsamlı vizyonlar oluşturmalarına katkı sağladığını göstermektedir. Bu bağlamda, YZ'nin eğitim süreçlerine daha fazla entegrasyonu, öğrencilerin yaratıcı potansiyellerini ortaya çıkarmak adına önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Yapay zekâ destekli senaryo görselleştirme, iç mimarlık eğitiminde yaratıcı düşünceyi ve analitik becerileri dönüştüren bir yenilik olarak öne çıkmaktadır. Bu teknolojiler, soyut fikirlerin görselleştirilmesini kolaylaştırarak öğrencilerin tasarım süreçlerini daha derinlemesine anlamalarını sağlar. Aynı zamanda, öğrencilerin disiplinler arası beceriler geliştirmesine ve çağdaş tasarım sorunlarına yaratıcı çözümler sunmasına olanak tanır.

Yapılan çalışmalar, yapay zekâ araçlarının kullanımıyla öğrencilerin hem görsel iletişim becerilerini geliştirdiğini hem de teknolojiyi stratejik bir şekilde entegre etme yetkinliklerini artırdığını göstermektedir. Bu da iç mimarlık eğitiminde inovasyon ve sürdürülebilirliğe dayalı bir yaklaşımın önünü açmaktadır. Sonuç olarak, yapay zekâ uygulamaları, iç mimarlık disiplininde yeni bir yaratıcı düşünce döneminin habercisi olarak kabul edilebilir. Bu potansiyelin etkili bir şekilde değerlendirilmesi, geleceğin tasarımcılarını hazırlamada önemli bir rol oynayacaktır.

İç mimarlık eğitiminde yapay zekânın storyboard oluşturma sürecine katkısını ele alan bu çalışmanın ardından, ilerleyen aşamalarda farklı araştırmalar gerçekleştirilerek konunun daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi sağlanabilir. Öncelikle, yapay zekâ destekli storyboard kullanımının öğrencilerin tasarım süreçlerine etkisini anlamak için deneysel çalışmalar yapılabilir. Geleneksel yöntemlerle oluşturulan storyboardlarla yapay zekâ destekli storyboardlar karşılaştırılarak, sürecin hız, yaratıcılık ve verimlilik açısından ne gibi farklılıklar sunduğu analiz edilebilir.

Bunun yanı sıra, yapay zekâ tabanlı tasarım araçlarının iç mimarlık müfredatına nasıl entegre edilebileceği üzerine çalışmalar gerçekleştirilebilir. Farklı eğitim seviyelerine uygun olarak yapay zekâ destekli ders içerikleri oluşturulabilir ve bu teknolojilerin öğrenme sürecine etkisi değerlendirilebilir. Aynı zamanda, öğrenciler ve akademisyenlerle yapılacak anket ve mülakat çalışmaları sayesinde, yapay zekâ destekli storyboard kullanımının avantajları ve karşılaşılan zorluklar detaylı bir şekilde incelenebilir. Böylece, bu sürecin daha etkin ve verimli hale getirilmesi için geliştirilebilecek yöntemler belirlenebilir.

Son olarak, yapay zekâ ile storyboard oluşturma süreçlerinde kullanılan mevcut modellerin ve araçların değerlendirilmesi önemli bir araştırma alanı olabilir. En verimli yapay zekâ yazılımlarının belirlenmesi ve yeni geliştirilecek araçların iç mimarlık tasarım süreçlerine nasıl entegre edilebileceği üzerine karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Tüm bu çalışmalar, yapay zekânın iç mimarlık eğitimindeki yerini daha sağlamlaştırarak, öğrencilere çağın gereksinimlerine uygun beceriler kazandırmaya yönelik yeni fırsatlar sunabilir.

Kaynaklar

- Kahraman, M. U., Şekerci, Y., Develier, M., Koyuncu, F. (2024). Integrating Artificial Intelligence in interior design education: Concept development. *JCoDe: Journal of Computational Design*, 5(1), 31-60. <https://doi.org/10.53710/jcode.1418783>
- Sarıboğa Mecek, Y., & Karataş, A. (2024). İç Mimarlık Eğitiminde Dijital Üretim. *Mekansal Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Çubuk, G. (2023). Distopya Mimarlığının Potansiyelleri: Mekân Ölçeğinde Umut ve Trajedi, *Kent Akademisi Dergisi*, 16(3):1707-1718. <https://doi.org/10.35674/kent.1242913>
- Geçimli M., & Kaptan, B. (2019). İçmimarlık ve Sürdürülebilirlik İlişkisi: Ekolojik, Ekonomik ve Sosyal/Kültürel Açıdan İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 191-201.

Yaratıcı Senaryo Yazımında Yapay Zekânın Rolü: İç Mimarlık Eğitiminde Yenilikçi Bir Yaklaşım

Azra İşbilir^{a1,*}, Merve Bölükbaşı^{a2}

^a Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye

^b Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (2025) 7 (1): 40-49

<https://doi.org/10.47769/izufbed.1633624>

¹0009-0006-4925-0774; ²0000-0002-8331-7139

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 5 Şubat 2025

Kabul tarihi: 20 Nisan 2025

Anahtar kelimeler:

Senaryo Yazımı,

Yapay Zekâ,

ChatGPT,

Ütopya,

Distopya,

İç Mimarlık Stüdyosu,

Yaratıcı Düşünme.

ÖZET

Bu çalışma, yaratıcı senaryo yazımı süreçlerinde yapay zekânın (YZ) iç mimarlık lisans eğitimine sağladığı katkıları ve stüdyo eğitimine entegrasyonunu incelemeyi amaçlamaktadır. İç mimarlık eğitiminde senaryo yazımı, öğrencilerin tasarım problemlerine yenilikçi çözümler üretmesine ve mekânsal düzenlemeleri sosyal, çevresel ve kültürel bağlamlarla ilişkilendirmesine olanak tanıyan, eleştirel düşünmeyi teşvik eden bir yöntemdir. Bu doğrultuda, YZ tabanlı yaratıcı yazım süreçleri, öğrencilerin analitik düşünme becerilerini geliştirmelerini ve tasarım kararlarını daha kapsamlı bir çerçevede temellendirmelerini sağlayan disiplinler arası bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında yürütülen atölye sürecinde, öğrenciler iklim krizi bağlamında ütopya ve distopya temalarını temel alarak geleceğe yönelik kurgusal senaryolar oluşturmuş ve bu süreçte ChatGPT gibi YZ tabanlı metin üretme araçlarından faydalanmıştır. YZ'nin sağladığı dilsel ve yapısal destek, öğrencilerin kavramsal çerçevelerini oluştururken yaratıcı düşünme ve eleştirel analiz süreçlerini güçlendirmelerine katkıda bulunmuştur. Bu araştırma, proje yürütücüsü olan birinci yazar tarafından yönetilmiş olup, değerlendirmeler, ikinci yazarın stüdyo sürecinde geliştirdiği örnek katılımcı projesi temelinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma, bu proje üzerinden yapılan analizlerle, yapay zekâ destekli senaryo yazımının tasarım sürecine olan etkilerini uygulamalı bir bağlamda incelemektedir. Çalışma yalnızca teorik bir tartışma sunmakla kalmayıp, aynı zamanda uygulamaya dayalı bir inceleme sağlayarak YZ destekli yaratıcı süreçlerin eğitim bağlamındaki etkisini doğrudan öğrenci deneyimi üzerinden değerlendirmektedir.

Araştırmanın yöntemsel çerçevesinde, YZ ile desteklenen senaryo yazımı süreçlerinin iç mimarlık eğitimindeki uygulanabilirliği, atölye projelerine entegrasyonu ve öğrencilerin yaratıcı tasarım yaklaşımları üzerindeki etkisi kapsamlı bir biçimde ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, öğrenci çalışmalarının belirlenen ölçütlere göre nasıl değerlendirildiği açıklanmakta ve YZ kullanımının bu süreçlere sağladığı katkılar pedagojik bir bağlamda irdelenmektedir. Bulgular, YZ destekli senaryo yazımının öğrencilere kavramsal derinlik kazandırdığı, eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği, disiplinler arası öğrenme süreçlerini teşvik ettiği ve tasarım sürecini daha sistematik bir yaklaşımla ele almalarına olanak sağladığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, YZ'nin sunduğu dilsel ve analitik destek, öğrencilerin sürdürülebilirlik ve eleştirel düşünme perspektifiyle geleceğe yönelik tasarım çözümleri üretmesine katkıda bulunmakta ve stüdyo eğitimine yenilikçi bir yaklaşım kazandırmaktadır. Çalışma, YZ destekli yaratıcı senaryo yazımının iç mimarlık eğitime entegrasyonuna yönelik bir model önererek, tasarım pedagojisinde yenilikçi uygulamaların geliştirilmesine teorik ve uygulamalı bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

The Role Of Artificial Intelligence In Creative Scenario Writing: An Innovative Approach In Interior Design Education

ARTICLE INFO

ABSTRACT

* Sorumlu yazar.

E-mail adresi: merve.bolukbasi@izu.edu.tr (Merve Bölükbaşı)

Article history:

Received: 05 February 2025

Accepted: 20 April 2025

Key words:

Scenario Writing,
Artificial Intelligence,
ChatGPT,
Utopia,
Dystopia,
Interior Architecture Studio,
Creative Thinking.

The text should be inserted here. The text should be inserted here. The text should be inserted here. The text should be inserted here. The text should be inserted here. The text should be inserted here.

This study aims to examine the contributions of artificial intelligence (AI) to creative scenario writing processes in undergraduate interior architecture education and its integration into studio-based learning. In interior architecture education, scenario writing serves as a method that enables students to develop innovative solutions to design problems and relate spatial arrangements to social, environmental, and cultural contexts while fostering critical thinking. In this regard, AI-assisted creative writing processes are considered an interdisciplinary tool that enhances students' analytical thinking skills and allows them to ground their design decisions within a more comprehensive framework.

As part of the workshop conducted in this study, students developed speculative scenarios for future design solutions by employing utopian and dystopian themes within the context of the climate crisis. During this process, they utilized AI-based text generation tools such as ChatGPT. The linguistic and structural support provided by AI contributed to the students' ability to establish a conceptual framework, strengthen their creative thinking, and enhance their critical analysis skills. This research was conducted under the supervision of the first author as the project coordinator, while the evaluations were based on the case study of a participant project developed by the second author during their studio process. Through analyses of this project, the study investigates the impact of AI-assisted scenario writing on the design process within an applied context. In addition to presenting a theoretical discussion, the study also offers a practice-based evaluation, providing insights into how AI-supported creative processes influence design education directly through student experience.

The methodological framework of this research comprehensively addresses the applicability of AI-assisted scenario writing in interior architecture education, its integration into studio projects, and its impact on students' creative design approaches. Accordingly, the evaluation criteria for student projects are outlined, and the pedagogical contributions of AI applications in these processes are examined. The findings reveal that AI-assisted scenario writing fosters students' conceptual depth, enhances their critical thinking abilities, encourages interdisciplinary learning processes, and facilitates a more systematic approach to design development.

In conclusion, the linguistic and analytical support provided by AI contributes to students' ability to generate sustainable and critical design solutions for future-oriented scenarios, introducing an innovative dimension to studio education. This study proposes a model for integrating AI-assisted creative scenario writing into interior architecture education, offering both theoretical and applied insights to advance innovative pedagogical practices in design education.

1. Giriş

Tasarım eğitimi, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve analitik problem çözme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan, aynı zamanda bu becerileri sosyal, çevresel ve kültürel bağlamlarla ilişkilendiren çok boyutlu bir süreçtir. İç mimarlık disiplininde ise tasarımın işlevsel ve estetik boyutlarının ötesine geçerek mekânsal düzenlemelerin bu bağlamlarda ele alınması giderek daha önemli hale gelmektedir. Günümüzde tasarım eğitiminin disiplinler arası yaklaşımları içermesi, öğrencilerin karmaşık problemleri çözme ve mekânsal hikâye anlatımı yoluyla tasarımlarını anlamlandırma becerilerini geliştirmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Tunar & Yalçınkaya, 2024). Bu bağlamda senaryo yazımı, tasarım eğitiminin kapsamını genişleten, farklı ve çeşitli tasarım süreçlerine yönelik yenilikçi çözümler geliştirilmesine olanak tanıyan bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Öğrenciler, senaryo yazımı yoluyla tasarım süreçlerini yalnızca teknik bir problem çözme alanı olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel dinamiklerle ilişkilendiren bir araç olarak deneyimlemektedir. Son yıllarda yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin hızla gelişmesi, tasarım eğitimine yönelik yenilikçi yaklaşımları mümkün kılmıştır.

YZ'nin eğitimde kullanımı, öğrencilerin tasarım düşünme süreçlerini desteklemenin yanı sıra, yaratıcı problem çözme ve kavramsal çerçeve oluşturma yetilerini güçlendirmesi açısından önemli bir dönüşüm sağlamaktadır (Buldaç, 2024).

Özellikle metin tabanlı YZ araçları, senaryo yazımı gibi yaratıcı süreçlere destek sunarak öğrencilerin hem analitik hem de yaratıcı kapasitelerini artırmaktadır (Ural & Diğerleri, 2024). Bu kapsamda Cross (2011), YZ'nin tasarımcıların yaratıcı düşünce süreçlerini desteklemedeki rolüne dikkat çekerken, Bonnardel ve Zenasni (2010), bu teknolojilerin bireylerin karmaşık problemler karşısındaki çözüm üretme kapasitelerini artırdığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Colton ve Wiggins (2012), YZ araçlarının yalnızca destekleyici bir araç olmadığını, aynı zamanda yaratıcı süreçlerde bir ortak olarak da değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Benzer şekilde, yapay zekâ tabanlı metin işleme araçlarının yaratıcı yazarlık süreçlerinde rehberlik sağladığı ve öğrencilerin dilsel yapılarını güçlendirdiği çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir (Gümüş & Kocabıyık, 2023).

ChatGPT gibi modeller, öğrencilerin senaryo oluştururken dilsel ve yapısal rehberlik almasına olanak tanımakta ve tasarım sürecine yönelik daha derinlemesine bir kavrayış ve çok boyutlu çözüm geliştirme imkânı sağlamaktadır.

YZ'nin yaratıcı senaryo yazımı süreçlerine katkısı, özellikle dramatik ve kurgusal yazımda kendini göstermektedir. Profesyonel senaristler, yapay zekâ ile yazmanın getirdiği avantajları ve dezavantajları tartışırken, bu teknolojilerin yaratıcı süreçlerde nasıl yönlendirici bir rol oynayabileceğine dair çeşitli deneyimler paylaşmaktadır. YZ'nin yalnızca bir destek aracı olmadığı, aynı zamanda yaratıcı süreçlerde aktif

bir ortak olarak değerlendirilebileceği görüşü giderek güçlenmektedir (Colton & Wiggins, 2012). Bu açıdan değerlendirildiğinde, yapay zekâ destekli yaratıcı senaryo yazımı, öğrencilerin tasarım süreçlerine disiplinler arası bir bakış açısı kazandırarak, mekânsal tasarım ve hikâye anlatımı arasındaki ilişkiyi güçlendirebilecek bir araç haline gelmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan ana tema olarak iklim krizi, çevresel etkilerinin yanı sıra toplumsal eşitsizlikler, ekonomik adalet ve teknolojik değişim gibi faktörlerle doğrudan ilişkili, günümüzün en karmaşık problemlerinden biridir. İç mimarlık proje süreçlerinde, çevresel ve sosyal krizlerin senaryolar yoluyla ele alınması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini güçlendirdiği gibi, sürdürülebilir mekânsal çözümler geliştirme kapasitelerini de artırmaktadır (Tunar & Yalçınkaya, 2024). Ütopya ve distopya temaları ise, tasarım eğitiminde öğrencilerin hem ideal gelecek vizyonları oluşturmalarına hem de kriz durumlarına yönelik eleştirel perspektifler geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Şimşek (2021), bu temaların tasarım projelerinde kullanılarak öğrencilere geniş bir kavramsal çerçeve sunduğunu ve bu sayede yenilikçi mekânsal çözümler geliştirildiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Litfin (2014), ütopya yaklaşımının sürdürülebilirlik perspektifinde etkili çözümler sunduğunu, Kohn (2013) ise distopya temalarının kriz senaryolarını anlamlandırma ve yaratıcı çözümler geliştirme süreçlerinde güçlü bir analitik araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, iç mimarlık eğitiminde ütopya ve distopya temaları, öğrencilerin tasarımlarını sosyal, çevresel ve ekonomik değişimlere eleştirel bir bakış açısıyla ele almalarını sağlarken, disiplinler arası bir yaklaşım sunarak geleceğe dair özgün çözümler üretmelerine katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, yaratıcı senaryo yazımı süreçlerine yapay zekâ tabanlı araçların entegrasyonunun iç mimarlık lisans eğitimine sağladığı katkıları ortaya koymaktır. Özellikle iklim krizi gibi küresel ve çok boyutlu sorunlar bağlamında, yapay zekâ destekli araçların yaratıcı düşünme ve analitik problem çözme becerilerini nasıl desteklediği değerlendirilmektedir. Çalışma, ChatGPT gibi metin tabanlı yapay zekâ araçlarının kullanımıyla öğrencilerin ütopya ve distopya temalarını merkeze alan özgün senaryolar geliştirme süreçlerine odaklanmaktadır. Bu süreçte yapay zekâ araçlarının, öğrencilerin yalnızca tasarım ve metin oluşturma becerilerini geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda disiplinler arası öğrenme deneyimlerini de desteklemesi hedeflenmektedir. Araştırma, yapay zekâ ile desteklenen bu yaratıcı süreçlerin, öğrencilerin tasarım anlayışını nasıl dönüştürdüğünü ve iç mimarlık eğitimine kazandırdığı yenilikçi boyutları incelemektedir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışma, iç mimarlık lisans eğitiminde yaratıcı senaryo yazımı süreçlerine yapay zekâ tabanlı araçların entegrasyonunu incelemek amacıyla, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 4. Sınıf öğrencileriyle, 2024-2025 Güz yarıyılı başlangıcında gerçekleştirilmiş üç haftalık bir uygulama modeli kapsamında yürütülmüştür. Araştırma, Şekil 1'de yer alan tabloda özet süreci verilmiş olan, "Ütopya Distopya Arakesitinde İklim Krizi: Hangi Gelecek? Hangi Yer?" başlıklı atölye sürecine dayanmaktadır ve iklim krizi bağlamında ütopya ve distopya temalarını merkeze alarak, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve

analitik becerilerini geliştirmeye yönelik bir çerçevede tasarlanmıştır.

Atölye çalışmasının kavramsal çerçevesini oluşturan öğelerin seçimindeki temel amaç, iklim krizinin tasarım eğitimi bağlamındaki kritik rolünü vurgulamak ve öğrencilerin geleceğe yönelik mekânsal senaryolar geliştirme becerilerini güçlendirmek adına bir perspektif sunmaktır. Ütopya ve distopya kavramları, yalnızca kurgusal bir çerçeve sunmakla kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin sürdürülebilirlik, ekolojik dönüşüm, toplumsal eşitsizlikler ve teknolojik değişim gibi küresel meseleleri eleştirel bir perspektifle irdelemelerine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda, atölye süreci, tasarım kararlarının uzun vadeli etkilerini düşünmeye teşvik eden disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek, öğrencilerin iklim krizinin gelecekteki olası senaryolarını tasarım yoluyla nasıl anlamlandırabileceklerini keşfetmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, üç aşamadan oluşan söz konusu atölye sürecinin ikinci adımında gerçekleştirilen yaratıcı senaryo yazım sürecini ele almaktadır. Atölye süreci, gelecek senaryoları için kavramsal bağlam geliştirme, gelecek senaryolarının yazılı metinler halinde oluşturulması ve bu senaryoların storyboard görselleştirmelerine dönüştürülmesi olmak üzere üç temel aşamadan oluşmaktadır. Her aşamanın değerlendirilmesi için, öğrenciler tarafından üretilen projeler arasından bir örnek çalışma seçilmiş ve sürecin pedagojik etkileri, her bir aşama için ilgili proje yürütücüleri ve öğrencilerin katkılarıyla derinlemesine analiz edilmiştir.

Atölye sürecinin ikinci kısmını oluşturan bu aşamada, yapay zekâ (YZ) araçlarının yaratıcı senaryo yazımı sürecine nasıl entegre edildiği ve öğrencilerin analitik düşünme becerileri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Söz konusu süreç iç mimarlık eğitimi bağlamında yaratıcı düşünmeyi teşvik eden disiplinler arası bir öğrenme modeli olarak tasarlanmıştır. Atölye çalışmasının ana teması olarak belirlenen ütopya ve distopya kavramları, iklim krizi ve sürdürülebilirlik konularıyla ilişkilendirilerek, öğrencilerin gelecek senaryoları geliştirmeleri teşvik edilmiştir. Bu kapsamda, öğrencilerin tasarım süreçlerinde bilim kurgu filmleri, akademik makaleler ve güncel sergiler gibi farklı disiplinlerden beslenen kaynaklarla çalışmaları sağlanmış ve eleştirel bir perspektif geliştirmelerine olanak tanınmıştır.

Bu süreçte, öğrenciler kendi gelecek senaryolarını oluşturmak için belirli kavram setleri geliştirmiş ve bunları toplumsal, kültürel, çevresel ve mekânsal bağlamda detaylandırmıştır. Senaryo yazımı sürecinde, ChatGPT gibi metin tabanlı yapay zekâ araçları, öğrencilere dilsel ve yapısal rehberlik sağlayarak yaratıcı fikirlerini metinleştirme sürecinde destekleyici bir araç olarak kullanılmıştır. Özellikle YZ'nin sunduğu analiz desteği, öğrencilerin tasarladığı gelecek senaryolarının kapsamını genişletmiş, olası kriz senaryolarını derinlemesine irdelemelerine yardımcı olmuştur.

Öğrenci çalışmaları belirli kriterler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu kriterler;

- Senaryonun tutarlılığı ve kavramsal derinliği,
- Mekânsal, toplumsal ve çevresel değişkenlerin senaryoya entegrasyonu,
- Yaratıcı ve analitik düşünme süreçlerinin kullanımı,
- YZ araçlarının etkin kullanımı gibi unsurları içermektedir.

Atölye sürecinin analizinde, öğrencilerin geliştirdiği yazılı senaryolar ve bireysel geri bildirimler temel alınmıştır.

Çalışma kapsamında toplanan veriler, içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiş ve YZ destekli senaryo yazımının öğrencilerin analitik becerileri ile yaratıcı süreçleri üzerindeki dönüştürücü etkisi incelenmiştir.

Araştırmanın sonuçları, YZ destekli yaratıcı senaryo yazım süreçlerinin, iç mimarlık öğrencilerinin disiplinler arası

düşünme becerilerini nasıl geliştirdiğini ve tasarım pedagojisi açısından nasıl bir katkı sunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, çalışmanın bulguları, iç mimarlık eğitiminde YZ'nin yaratıcı düşünceyi teşvik edici bir araç olarak kullanımının gelecekteki potansiyelini değerlendirmektedir.

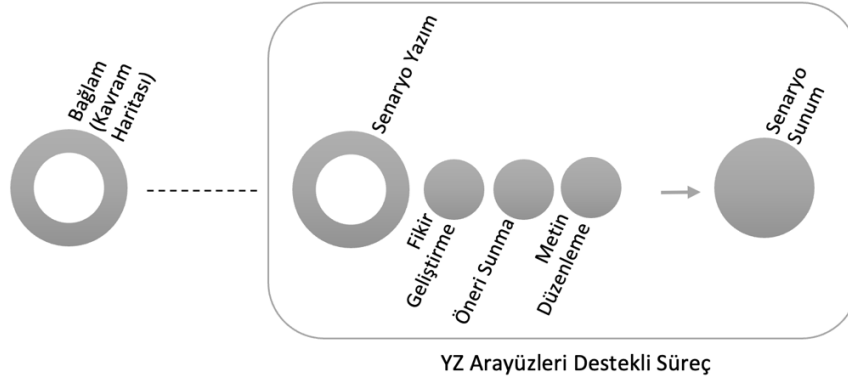
ÜTOPYA DİSTOPYA ARAKESİTİNDE İKLİM KRİZİ: HANGİ GELECEK? HANGİ YER?					
ÇALIŞMA GRUBU & DÖNEMİ:		İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Lisans 4. Sınıf 2024-2025 Güz Yarıyılı			
ÇALIŞMA ALANI:		SENARYOLAR BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLER TARAFINDAN SUNULMUŞTUR.			
KULLANILAN ARAÇLAR:		1. İklim Krizi, Distopya, Ütopya ve Gelecek kavramları bağlamında seçilen: - Bilim Kurgu Filmleri - Akademik Makale ve Kitaplar - Güncel Sergiler 2. Metin ve görsel tabanlı Yapay Zeka ara yüzleri			
TOPLAM KATILIMCI SAYISI: 70 (Toplam 7 çalışma grubu şeklinde)		TOPLAM UYGULAMA SÜRESİ: 3 HAFTA (Haftada 2 kez toplam 8 saatlik oturumlar)		UYGULAMA YÖNTEMİ: ATÖLYE ÇALIŞMASI	
ÇALIŞMA MODELİ İÇERİĞİ					
1. KISIM		2. KISIM		3. KISIM	
BAŞLIK	İKLİM KRİZİ BAĞLAMINDA GELECEK SENARYOLARI İÇİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE OLUŞTURMA: DİSİPLİNLER ARASI ARAÇLARLA DESTEKLENEBİR YAKLAŞIM	BAŞLIK	YARATICI SENARYO YAZIMINDA YAPAY ZEKÂNIN ROLÜ: İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE YENİLİKÇİ BİR YAKLAŞIM	BAŞLIK	YAPAY ZEKA DESTEKLİ SENARYO GÖRSELLEŞTİRME VE STORYBOARD GELİŞTİRME: İÇ MİMARLIK STÜDYOSU ÖRNEĞİ
İÇERİK	İklim Krizi, Distopya, Ütopya ve Gelecek kavramları bağlamında seçilen film, metin ve sergiler üzerinden proje senaryoları için temel kavramsal bağlamın oluşturulması	İÇERİK	İklim krizi, distopya ve ütopya temel bağlamında gelecek senaryolarının kurgulanması	İÇERİK	Kurgulanan gelecek senaryolarının görselleştirilmesi ve storyboard tasarımlarının sunulması
ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA		ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA		ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA	

Şekil 1. Atölye özet süreci

3. Bulgular ve Tartışma

Yaratıcı senaryo yazımına yönelik olarak gerçekleştirilen stüdyo çalışması bölümü, dört temel adımdan oluşan bir süreç üzerine kurgulanmıştır. Şekil 2'de gösterilen bu adımlar çerçevesinde, öğrencilerin atölye çalışmasının birinci aşamasında oluşturdukları kavram setlerini temel alarak gelecek senaryolarını geliştirmeleri hedeflenmiştir. Sürecin ilk adımı olan fikir geliştirme aşamasında, öğrenciler kavram haritalarından hareketle senaryolarının temel bağlamlarını belirlemiş ve gelecek kurgularını bu doğrultuda şekillendirmiştir.

İkinci adım olan öneri sunma aşamasında, senaryoların ana taslakları oluşturulmuş ve bu taslaklar üzerinden metinlerin iskeleti hazırlanmıştır. Üçüncü adımda ise, onaylanan taslaklar doğrultusunda metinlerin detaylandırıldığı ve düzenlendiği bir süreç yürütülmüştür. Son olarak, çalışmanın dördüncü adımı tamamlanan senaryo metinlerinin sunumları gerçekleştirilmiştir. Sürecin fikir geliştirme, öneri sunma ve metin düzenleme aşamalarında, ChatGPT metin tabanlı yapay zekâ aracı kullanılarak öğrencilerin dilsel ve yapısal açıdan yönlendirilmesi sağlanmıştır.

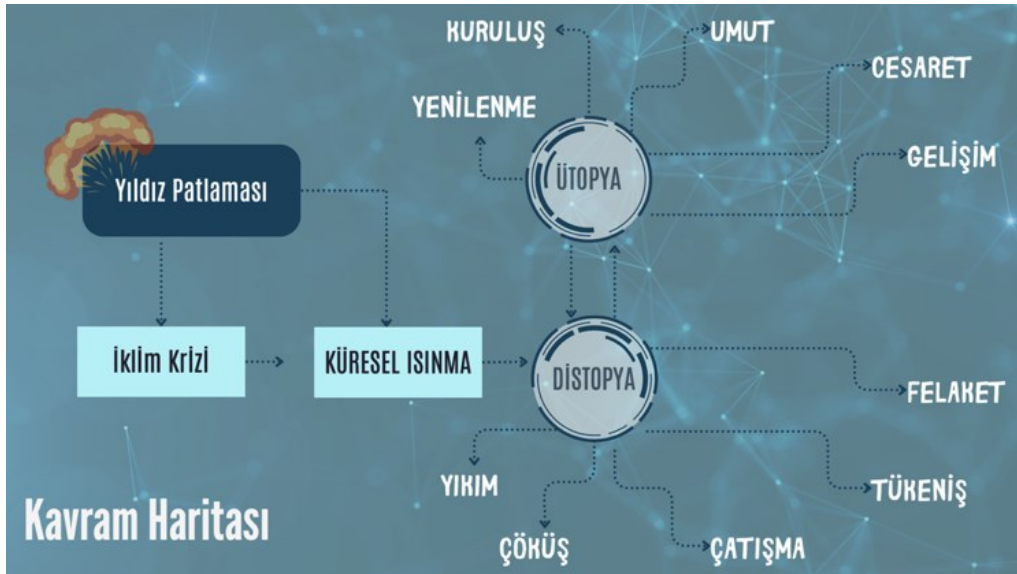

Şekil 2. Yaratıcı senaryo yazım süreci

Bu çerçevede, atölye sürecinin ikinci aşamasında ele alınan ve örnek senaryo çalışması olarak seçilen proje, bu çalışmanın yazarları olan ilgili proje yürütücüsü (Yazar 2) ve öğrenci (Yazar 1) tarafından yürütülen değerlendirmeler doğrultusunda incelenmiştir. Seçilen öğrenci projesi ile sürecin metodolojik ve eğitimsel çıktılarının kapsamlı bir şekilde analiz edilmesinin sağlanması amaçlamaktadır. Sunulan örnek çalışma, kavramsal çerçevesinin disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulması, anlatı bütünlüğünün güçlü olması, mekânsal ve toplumsal unsurları kapsamlı bir şekilde ele alması, yapay zekâ araçlarını etkin bir şekilde kullanması ve eğitsel bir model teşkil etmesi gibi ölçütler doğrultusunda seçilmiştir. Bu bağlamda, analiz edilen proje, yapay zekâ destekli senaryo yazım süreçlerinin yaratıcı düşünme ve analitik beceriler üzerindeki etkilerini pedagojik bir çerçevede anlamlandırmaya yönelik bir model olarak ele alınmaktadır.

Çalışma sürecinin ilk aşamasında, kavram geliştirme odaklı olarak yürütülen analizlerden elde edilen ve gelecekteki senaryonun tematik çerçevesini şekillendiren kavram haritası, Şekil 3'te sunulmaktadır.

Bu kavram haritası, "Yıldız Patlaması" olayından başlayarak iklim krizi, küresel ısınma ve bu bağlamda ütopya ile distopya temalarının karşılıklı ilişkilerini detaylı bir şekilde göstermektedir. Harita, umut, yenilenme ve cesaret gibi olumlu temalar ile çöküş, tükeniş ve felaket gibi olumsuz unsurları mekânsal, sosyal ve çevresel bağlamda bir araya getirmekte; böylece senaryonun kavramsal altyapısını oluşturmaktadır. Bu görsel yazarın yaratıcı senaryo yazım sürecine ilişkin fikir geliştirme aşamasında, senaryosunun kapsamını ve yönünü belirlemede temel bir rehber işlevi görmüştür.

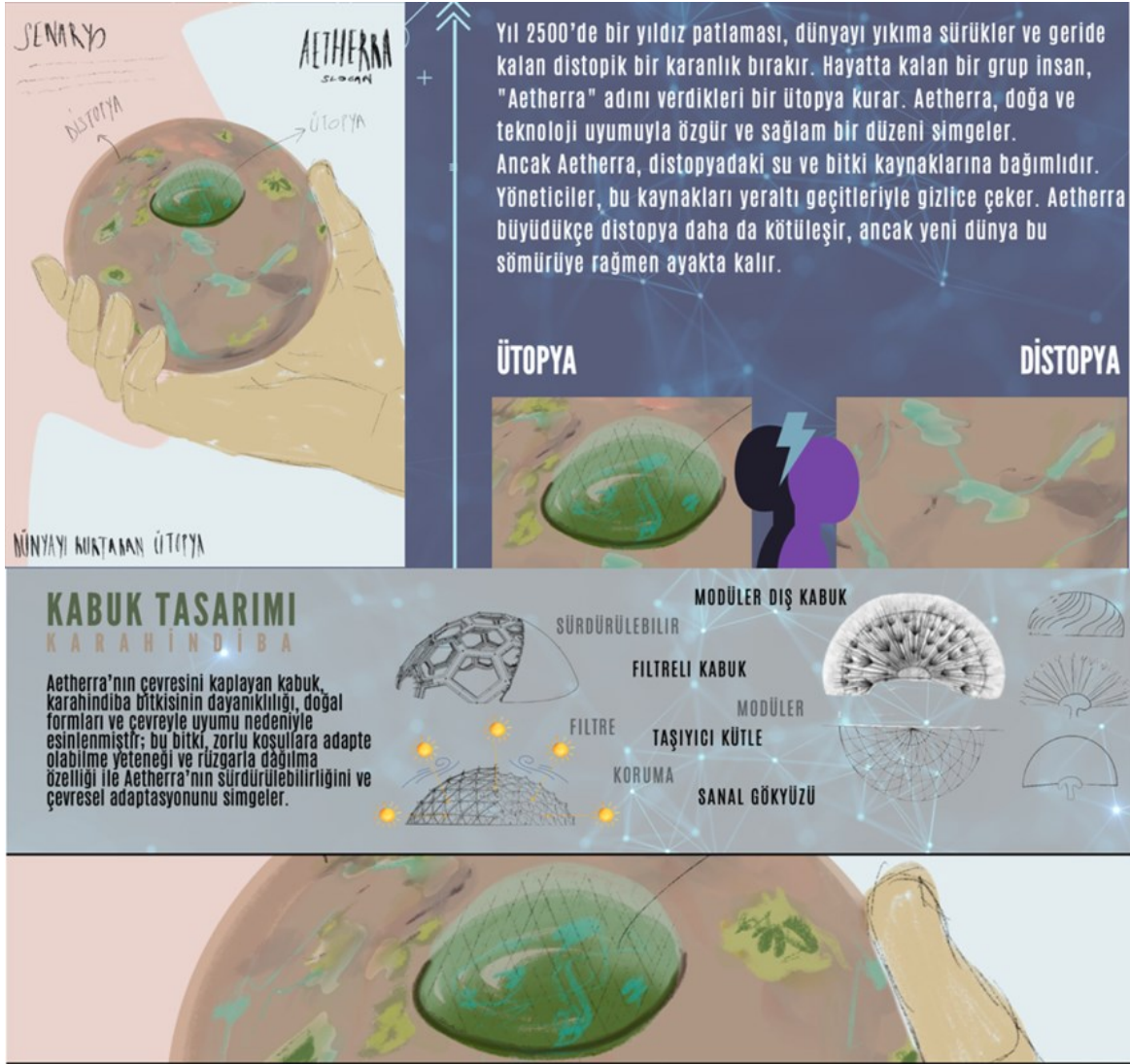
Şekil 3. Yaratıcı senaryo yazım sürecinde örnek kavram haritası (Yazar 1, 2024)

Kavram haritası temel alınarak kurgulanan ana taslak, fikir geliştirme sürecinde bir dizi iklimsel felaketin 2500'lü yıllarda dünya üzerinde neden olduğu yıkımların ardından, 3000'li yıllarda yeniden şekillenen yaşamı ve bu bağlamda geliştirilen yeni bir ütopya sistemini ele almaktadır. Şekil 4'te görülen eskiz ve taslak çalışmalar, bu sürecin temel verilerini oluşturarak senaryonun yaratıcı kurgusuna yön vermektedir.

Bu süreçte, yazar tarafından oluşturulan "Aetherra" adlı ütopya, doğa ve teknolojinin uyum içinde çalıştığı, sürdürülebilir bir yaşam modelini sunarken; senaryonun distopya ile olan ilişkisi, mevcut kaynakların tükenişi ve sosyal çöküş gibi kritik sorunları vurgulamaktadır. Eskizler, yaşam alanlarının tasarımından çevresel adaptasyon süreçlerine kadar geniş bir perspektif sunarak senaryonun hem

toplumsal hem de mekânsal dinamiklerini detaylandırmaktadır. Bu bağlamda, eskizlerde yer alan “Kabuk Tasarımı” gibi yenilikçi yaklaşımlar, doğadan ilham

alan çözümlerle sürdürülebilir bir geleceğe dair vizyonu güçlendirmektedir.

Şekil 4. Senaryo temeline dair fikir geliştirme ve eskiz süreçleri (Yazar 1, 2024)

Bu süreci takiben, senaryo taslağının geliştirilmesine yönelik önerilerin tartışıldığı ve alternatif kurguların değerlendirildiği çalışmalar yürütülmüştür. Bu aşamada, temel taslak üzerinden alternatiflerin analiz edildiği ve farklı senaryo varyasyonlarının değerlendirildiği egzersizler, ChatGPT metin tabanlı YZ aracının desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Şekil 5'te, yapay zekâ ile gerçekleştirilen diyaloglar ve alternatif kurguların değerlendirilmesine yönelik bir örnek sunulmaktadır.

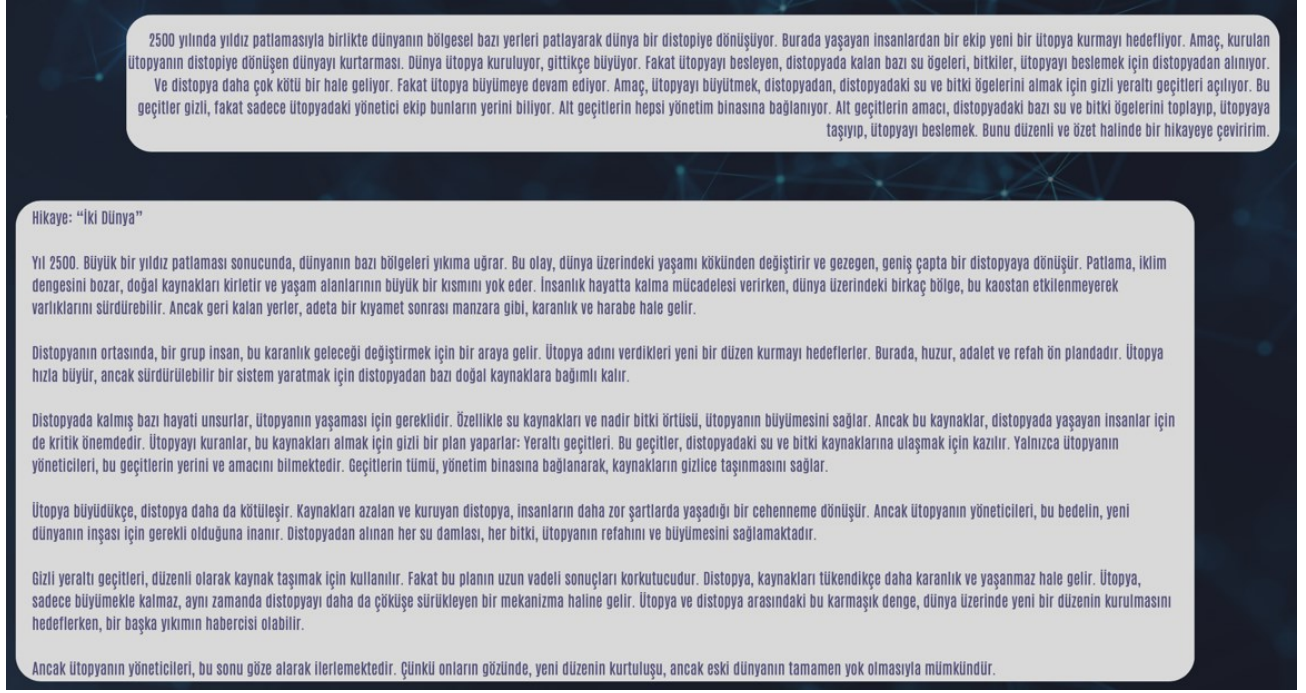
Görselde, yapay zekâ desteğiyle senaryo taslağını geliştirme sürecinde ortaya çıkan tartışma başlıkları ve önerilerin sistematik bir şekilde ele alınışı görülmektedir. Bu süreçte, öneriler arasında ütopyanın mekânsal tasarımı, kaynakların yönetimi, atmosfer ve nüfus dinamikleri gibi senaryonun temel unsurlarına yönelik alternatif bakış açıları yer almaktadır. Yapay zekâ, öğrencilerin bu unsurları hem daha yaratıcı hem de analitik bir çerçevede değerlendirmelerini mümkün kılarak senaryonun derinliğini ve bütünlüğünü artırmıştır.

Şekil 5. Öneri sunma ve geliştirme süreçleri örnek çalışmalar (Yazar 1, 2024)

Alternatif önerilerin değerlendirilmesi ve senaryo gelişim adımlarının tamamlanmasının ardından, seçilen taslak kurgu doğrultusunda senaryo metninin yazım sürecine geçilmiştir. Bu aşamada da yine, ChatGPT metin tabanlı YZ aracının (Şekil 6) aktif olarak kullanıldığı bir süreç yürütülmüştür. Yapay zekâ, dilsel yapıların güçlendirilmesi, metnin akıcılığının artırılması ve kavramsal derinliğin sağlanması konularında öğrencilere rehberlik sunarak metin oluşturma sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Bu sürecin sonunda,

proje sürecinin temelini oluşturacak olan senaryo metni başarıyla tamamlanmıştır. Senaryo, belirlenen kavramsal çerçeveye ve tematik unsurlara uygun bir şekilde yapılandırılarak, projenin yaratıcı ve analitik yönlerini bütünleştiren bir nitelik kazanmıştır. Böylece, son aşama olan senaryo sunum adımına geçilmiş ve metin, görsel ve kavramsal desteklerle birlikte sunulmaya hazır hale getirilmiştir.

Şekil 6. Senaryo metni düzenleme süreci örnek çalışmalar (Yazar 1, 2024)

Çalışma sürecinin final aşamasında, senaryo sunumunu desteklemek amacıyla görsel ve pafta çalışmalarına yönelik detaylı egzersizler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, senaryonun temel kavramları ve ana kurgusu doğrultusunda görsel hikâye anlatımını güçlendirecek içerikler üzerinde çalışılmıştır. Şekil 7’de yer alan görsel, ChatGPT YZ aracının rehberliğinde oluşturulan metin ve görsel çalışmalarının yanı sıra, nihai senaryo sunumuna yönelik hazırlanan paftayı içermektedir. Bu görsel, "Aetherra" adlı ütopyayı betimleyen detaylı bir görsel tasarım çalışmasını ve senaryonun kavramsal çerçevesini temsil etmektedir. Görselde, uzaydan distopik dünyanın çorak yüzeyi ile "Aetherra" ütopyasının yeşilliklerle

dolu ve teknolojiyle uyumlu yaşam alanları arasında güçlü bir karşıtlık oluşturulmuştur. Nihai sunumda, bu kontrast aracılığıyla ütopyanın sunduğu sürdürülebilir ve ideal yaşam modeline vurgu yapılmıştır. Ayrıca, görsellerde kullanılan temiz enerji kaynakları, doğal ekosistemler ve ileri teknolojik yapılar gibi unsurlar, senaryonun çevresel ve sosyal bağlamdaki çözümlerini detaylandırmaktadır. Bu nihai görsel ve pafta, senaryonun anlatısını güçlendirmek ve hem kavramsal hem de estetik açıdan senaryoyu derinleştirmek amacıyla geliştirilmiş, final sunumunun önemli bir parçası haline gelmiştir.

Şekil 7. Senaryo sunum sürecine dair çalışmalar (Yazar 1, 2024)

4. Sonuç

Bu çalışma, yaratıcı senaryo yazımı süreçlerinde yapay zekâ tabanlı araçların iç mimarlık eğitimine kazandırdığı yenilikçi perspektifleri ortaya koymuş ve bu teknolojilerin yaratıcı düşünme ile analitik problem çözme becerileri üzerindeki dönüştürücü etkisini incelemiştir. İklim krizi, toplumsal eşitsizlikler ve teknolojik değişimler gibi çok boyutlu küresel sorunların temel kavramsal bağlam olarak ele alındığı bu süreçte, öğrencilerin ütopya ve distopya temaları etrafında senaryo kurguları geliştirmeleri hedeflenmiştir. Çalışmada ChatGPT yapay zekâ aracı, öğrencilerin karmaşık kavramsal sorunları daha kolay anlamlandırmasına, metinsel ve görsel çalışmaları güçlendirmesine olanak sağlamış; disiplinler arası bir yaklaşım çerçevesinde yenilikçi tasarım yaklaşımlarının geliştirilmesini desteklemiştir.

Sonuçlar, yapay zekâ ile desteklenen yaratıcı senaryo yazım süreçlerinin öğrencilerin tasarım süreçlerine daha derinlemesine ve çok boyutlu bir bakış açısı kazandırdığını göstermiştir. Senaryo yazımı bağlamında değerlendirilen bu süreç, öğrencilerin yalnızca teknik bilgi ve becerilerini değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal bağlamlara yönelik eleştirel düşünme yetilerini de geliştirmiştir. Aetherra gibi yenilikçi ütopya modelleri, bu sürecin yaratıcı çıktılarından biri olarak, sürdürülebilir tasarım vizyonunun eğitimde nasıl

somutlaştırılabileceğini göstermiştir.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında edinilen veriler doğrultusunda aşağıdaki öneriler değerlendirilebilir:

Yapay Zekâ Araçlarının Eğitimde Daha Geniş Kullanımı: ChatGPT gibi yapay zekâ araçlarının, yalnızca senaryo yazımı değil, tasarım süreçlerinin farklı aşamalarında rehberlik aracı olarak kullanılmasının, öğrencilerin kavramsal ve analitik becerilerini daha ileriye taşıyabileceği düşünülmektedir. Gelecekte bu araçların iç mimarlık dışında farklı disiplinlerde de uygulanabilirliği artırılabilir.

Disiplinler Arası İşbirliklerinin Geliştirilmesi: Senaryo yazımı gibi süreçler, farklı disiplinlerden katkılarla daha zengin ve etkili hale getirilebilir. Bu bağlamda, eğitim süreçlerine sosyal bilimler, çevre bilimleri ve mühendislik gibi alanlardan uzmanların dahil edilmesi önerilmektedir.

Sürdürülebilirlik Odaklı Eğitim Modellerinin Güçlendirilmesi: Çalışmada ele alınan ütopya ve distopya temaları, öğrencilerin sürdürülebilirlik ve çevresel farkındalık konularına daha eleştirel bir şekilde yaklaşmasını sağlamıştır. Bu temaların gelecekte daha sık kullanılması, tasarım eğitiminde sürdürülebilirlik anlayışının pekişmesine katkı sağlayabilir.

Teknolojiyle Yaratıcılığı Birleştiren Uygulama Modellerinin Yaygınlaştırılması: Çalışmanın sonuçları, teknolojiyle yaratıcı süreçlerin entegrasyonunun öğrenci çıktılarının kalitesini

artırdığını göstermektedir. Bu tür uygulama modellerinin farklı üniversitelerde ve tasarım disiplinlerinde yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Tüm bu bağlamda, yapay zekâ tabanlı araçlarla desteklenen bu yaklaşım, iç mimarlık eğitiminde yenilikçi bir paradigma sunmakta ve öğrencilerin yalnızca bugünün tasarım problemlerini çözmekle kalmayıp geleceğin sorunlarına dair yaratıcı ve sürdürülebilir çözümler geliştirmesine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda, yapay zekâ teknolojilerinin eğitimdeki potansiyelinin daha kapsamlı bir şekilde araştırılması ve geliştirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

- Bonnardel, N., & Zenasni, F. (2010). The impact of technology on creativity in design: An enhancement? *Creativity and Innovation Management*, 19(2), 180-191.
- Buldaç, M. (2024). Deneysel tasarım sürecinde yapay zekâ araçlarının kullanımı: İç mimarlık eğitiminde bir ders modeli çıktıları. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, 14(2), 69-91.
- Colton, S., & Wiggins, G. A. (2012). Computational creativity: The final frontier? *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*, 242, 21-26.
- Cross, N. (2011). *Design Thinking: Understanding How Designers Think and Work*. Berg Publishers.
- Gümüş, Y. E., & Kocabıyık, Y. (2023). Yapay zekâ teknolojisi yaratıcı yazarlığa karşı: Dijital çağda yaratıcı yazarlığın dönüşümü. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 13(4), 1178-1191.
- Kohn, E. (2013). *How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human*. University of California Press.
- Litfin, K. (2014). *Ecovillages: Lessons for Sustainable Community*. Polity Press.
- Şimşek, A. (2021). Ütopya ve distopya temalarının tasarım projelerinde kullanımı. *Mimarlık ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 125-140.
- Tunar, E. & Yalçınkaya, Ş. (2024). İç mimarlık lisans eğitiminde yapay zekâ farkındalığı ve kullanımı. *Mimarlık, Afyonkarahisar: YAZ Yayınları*, 185-215.
- Ural, A. G., Kariptaş, F. S., Güney Yüksel, F. C., Yılmaz, S., Çağal Taşdelen, D., Bayır Aydın, S., & Uzun, M. (2024). İç mimarlık eğitiminde yapay zekânın proje derslerine entegrasyonu. *Journal of Interior Design and Academy*, 4(2), 192-211.

İklim Krizi Bağlamında Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma: Disiplinler Arası Araçlarla Desteklenen Bir Yaklaşım

Helin Anıl^{a1,*}, Buket Tansu Demirer Sevindi^{a2}

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, İstanbul, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, İstanbul, Türkiye

Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (2025) 7 (1): 50:61

<https://doi.org/10.47769/izufbed.1633625>

¹0009-0004-8163-6883; ²0000-0003-2754-1088;

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 5 Şubat 2025

Kabul tarihi: 20 Nisan 2025

Anahtar kelimeler:

İklim Krizi,

Ütopya,

Distopya,

Kavram Haritası,

Disiplinler Arası Yaklaşım,

Yaratıcı Tasarım.

ÖZET

Bu çalışma, iklim krizi bağlamında ütopya, distopya ve gelecek kavramlarını merkeze alarak, öğrencilerin disiplinler arası bir yaklaşımla alternatif gelecek senaryoları geliştirebilmelerini sağlayacak kavramsal bir çerçeve oluşturma yolunda izlenecek adımları kurgulamayı hedeflemektedir. İç Mimarlık lisans eğitimi kapsamında gerçekleştirilen bu süreç, öğrencilerin karmaşık toplumsal, ekolojik ve mekânsal sorunlara yönelik analitik becerilerini geliştirmeyi ve bu becerilerini, kavramsal bağlam ile konsept geliştirme süreçlerinde yaratıcı düşüncelerini ifade ederek kullanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın temel yöntemi, film, kitap, makale ve sergilerden oluşan disiplinler arası araçlarla öğrencilerin teorik bilgi birikimlerini derinleştirmek ve bu bilgileri uygulamaya dönüştürmek üzerine kurulmuştur. Çalışma için seçilen ana kavram olan iklim krizinin çok boyutlu yapısı, yalnızca çevresel bir mesele değil, aynı zamanda mekânsal planlama ve tasarım alanlarında yaratıcı çözüm yaklaşımları gerektiren bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda, ütopya ve distopya kavramları, öğrencilerin çevresel değişimlerin mekânsal ve toplumsal etkilerini analiz etmesine olanak tanıyan kritik bir çerçeve sunmuştur.

Çalışma üç ana aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, öğrenciler iklim krizi, ütopya, distopya ve gelecek kavramları bağlamında literatür araştırmaları yapmış, film analizleri gerçekleştirmiş ve sergi incelemeleri ile mekânsal temsiller üzerine düşünceler geliştirmiştir. Bu süreçte öğrenciler, disiplinler arası bir perspektifle seçilen materyaller üzerinden kavram haritaları oluşturmuş ve kavramsal setler geliştirmiştir. Kullanılan araçlar arasında ütopya ve distopya temalı filmler, ütopya literatüründen klasik metinler ve güncel akademik makaleler yer almıştır. Ayrıca, sergiler aracılığıyla mekânsal ve çevresel temsiller üzerine yaratıcı bir bağlam sağlanmıştır. İkinci aşamada, öğrencilerin film, sergi ve literatür incelemelerinden elde ettikleri bilgileri kavram haritalarına dönüştürmesi sağlanmıştır. Haritalar, sürdürülebilirlik, çevresel adalet, teknolojik yenilikler ve kültürel değişim gibi temaları sistematik bir şekilde ele alarak senaryo yazımı için temel bir yapı oluşturmuştur. Bu aşama, öğrencilerin disiplinler arası bir düşünce altyapısı kazanarak yaratıcı çözümler geliştirmelerine olanak tanımayı hedeflemiştir. Son aşamada ise öğrenciler, oluşturdukları kavram haritalarından yola çıkarak nihai kavramsal setlerini sunmuş ve bu setler üzerinden geleceğe yönelik öngörülerini ve temel yaklaşımlarını ifade etmişlerdir. Nihai ürünler, öğrencilerin analitik düşünce becerileri ile yaratıcı tasarım süreçlerini birleştirdiği ve iklim krizinin yarattığı toplumsal ve mekânsal dönüşümlere yönelik özgün vizyonlar oluşturacağı senaryo yazımı ve gelecek kurgusu oluşturma adımları için bir ana taslak oluşturmaktadır.

Çalışma ile, disiplinler arası araçların yaratıcı düşünme ve analitik becerilerin gelişimindeki etkinliği sorgulanmıştır. Film, kitap, makale ve sergilerden oluşan bu çok yönlü yaklaşım, öğrencilerin iklim krizi gibi belirli bir kavram ya da kavram seti bağlamında derinlemesine bir kavrayış geliştirmesini sağlamak ve geleceğe yönelik senaryolar üretmeleri için kapsamlı bir temel oluşturmaya hedeflemektedir.

Creating A Conceptual Framework For Future Scenarios In The Context Of Climate Crisis: An Approach Supported By Interdisciplinary

ARTICLE INFO

ABSTRACT

*Sorumlu yazar.

E-mail adresi: buket.sevindi@izu.edu.tr (Buket Tansu Demirer Sevindi)

Article history:

Received: 5 February 2025

Accepted: 20 April 2025

Key words:

Climate Crisis,

Utopia, Dystopia,

Concept Map,

Interdisciplinary Approach,

Creative Design.

This study aims to construct the steps to be followed in creating a conceptual framework that will enable students to develop alternative future scenarios with an interdisciplinary approach by focusing on the concepts of utopia, dystopia, and future in the context of the climate crisis. This process carried out within the scope of the undergraduate education in Interior Architecture, aims to develop students' analytical skills regarding complex social, ecological, and spatial problems and to enable them to use these skills by expressing their creative thoughts in conceptual context and concept development processes.

The basic method of the study is based on deepening the theoretical knowledge of students and transforming this knowledge into practice with interdisciplinary tools consisting of films, books, articles, and exhibitions. The multidimensional structure of the climate crisis, which is the main concept selected for the study, is considered not only as an environmental issue but also as a problem that requires creative solution approaches in the fields of spatial planning and design. In this context, the concepts of utopia and dystopia provided a critical framework that allowed students to analyze the spatial and social effects of environmental changes.

The study was carried out in three main stages. In the first stage, students conducted literature research on the concepts of climate crisis, utopia, dystopia, and the future, conducted film analyses, and developed ideas on spatial representations through exhibition reviews. In this process, students created concept maps and developed conceptual sets based on materials selected from an interdisciplinary perspective. The tools used included utopia and dystopia-themed films, classic texts from utopian literature, and current academic articles. In addition, a creative context was provided for spatial and environmental representations through exhibitions. In the second stage, students were enabled to transform the information they obtained from films, exhibitions, and literature reviews into concept maps. The maps systematically addressed themes such as sustainability, environmental justice, technological innovations, and cultural change, creating a basic structure for scenario writing. This stage aimed to enable students to develop creative solutions by gaining an interdisciplinary thought infrastructure. In the last stage, students presented their final conceptual sets based on the concept maps they created and expressed their predictions and basic approaches for the future through these sets. The final products constitute a main draft for the scenario writing and future fiction creation steps, where students combine analytical thinking skills with creative design processes and create original visions for the social and spatial transformations caused by the climate crisis.

The study questioned the effectiveness of interdisciplinary tools in the development of creative thinking and analytical skills. This multifaceted approach, consisting of films, books, articles, and exhibitions, aims to provide students with an in-depth understanding of a specific concept or set of concepts such as the climate crisis, and to create a comprehensive basis for them to produce scenarios for the future.

1. Giriş

İç mimarlık lisans eğitimi bağlamında, İç Mimarlık Projesi 4 kapsamında gerçekleştirilen bu süreç, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve analitik becerilerini destekleme ve sürdürülebilir tasarım vizyonları geliştirmelerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Yaratıcı düşüncenin eğitimdeki önemi, özellikle tasarım disiplinlerinde, öğrencilerin hem bireysel hem de kolektif olarak karmaşık problemlere çözüm üretmelerini sağlama potansiyeli ile ilişkilendirilmiştir (Lawson, 2006). Çalışmanın amacı, öğrencilerin toplumsal, ekolojik ve mekânsal sorunları analiz edebilecek bir düşünce altyapısı kazanarak, özgün gelecek senaryoları üretmelerine olanak tanıyan kapsamlı bir kavramsal çerçeve geliştirmektir. Günümüzde tasarım eğitiminin dönüşen doğası, onu yalnızca teknik becerilerin değil; aynı zamanda etik, sosyal ve çevresel farkındalığın da geliştirildiği çok katmanlı bir öğrenme alanı haline getirmiştir. Bu bağlamda, disiplinler arası yaklaşım, tasarım öğrencilerinin karmaşık sorunları bütüncül biçimde ele almasını sağlayan temel bir zemin sunmaktadır. Klein (1990), farklı bilgi alanları arasında bağ kurma yetisinin, tasarım problemlerini çözmede düşünsel esneklik kazandırdığını belirtmektedir. Özellikle iklim krizi gibi çok katmanlı sorunlar karşısında, disiplinler arası yöntemlerin hem analitik çözümlemeleri hem de yaratıcı öngörülleri

beslediği görülmektedir.

Tasarım pedagojisinde güncel eğilimler, öğrencilerin yalnızca mevcut durumu analiz etmesini değil, aynı zamanda alternatif gelecekleri kurgulamasını da gerekli kılmaktadır. Fındeli (2001), 21. yüzyılda tasarım eğitimine dair yaptığı yeniden düşünme çağrısında, pedagojik yaklaşımların yalnızca kuramsal değil aynı zamanda etik bir temele de oturması gerektiğini savunur. Bu bakış açısı, özellikle çevresel krizlerin mekânsal sonuçlarını ele alan eğitim modelleri için önemli bir yön çizer. Tasarım odaklı eğitimde disiplinler arası yaklaşım, karmaşık sistemlerin kavranması ve çok boyutlu çözüm üretimi için kritik bir zemin oluşturmaktadır. Günümüzde sürdürülebilirlik, iklim krizi ve mekânsal dönüşüm gibi kapsamlı sorun alanlarının yalnızca tek bir disiplin üzerinden tartışılmasının yetersiz kaldığı, çok sayıda çalışmada vurgulanmaktadır. Jones ve Card (2021), sürdürülebilirlik kavramının tasarım stüdyolarına entegrasyonu sürecinde disiplinler arası pedagojiye dayalı yapıların öğrencilerin problem çözme kapasitelerini artırdığını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Brown ve Jenks (2022), sürdürülebilirlik konularının farklı disiplinleri bir araya getiren bir öğretim yaklaşımıyla ele alındığında öğrencilerde daha güçlü bir farkındalık ve kavramsal bütünlük sağlandığını vurgular. Bu çalışma, söz konusu yaklaşımlardan hareketle, iklim krizinin yarattığı mekânsal ve toplumsal dönüşümleri

kavramsal düzlemde analiz eden ve bu bağlamda yaratıcı çözümler üretmeyi amaçlayan bir atölye modelini içermektedir. Film, sergi ve metin gibi araçların bir arada kullanılmasıyla oluşturulan bu çok katmanlı yapı, öğrencilerin yalnızca bilgi tüketen değil, bilgiyi yorumlayan ve yeniden inşa eden birer tasarımcı adayları olarak konumlanmalarını sağlamıştır. Böylece, disiplinler arası yöntemin yalnızca destekleyici bir unsur değil, sürecin kendisini biçimlendiren kurucu bir yapı olarak işlev gördüğü bir öğrenme deneyimi tasarlanmıştır.

Bu çalışmada ele alınan alt kavramlar olarak, ütopya, distopya ve gelecek kavramları, iklim krizinin çok boyutlu etkilerini analiz etmek ve alternatif senaryolar geliştirmek için kritik bir çerçeve sunmaları nedeniyle tercih edilmiştir. Ütopya, ideal bir dünyanın mekânsal ve toplumsal vizyonlarını ifade ederken, mevcut sistemlerin eleştirel bir şekilde yeniden düşünülmesine olanak tanımaktadır (Levitas, 2013). Distopya ise geleceğin karanlık olasılıklarını keşfetmek için güçlü bir araç olarak, krizlerin sonuçlarını dramatize ederek farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Özellikle çevresel ve toplumsal krizlerin mekânsal etkilerinin dramatik biçimde betimlenmesi, alternatif çözümler geliştirilmesinde etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Claeys, 2017). Gelecek kavramı, bu iki zıt kutbun arasında bir köprü işlevi görerek, hem olası hem de arzu edilen senaryoların bir arada değerlendirilebilmesine olanak tanımaktadır. İklim krizinin yarattığı belirsizlik ortamında, bu kavramlar aracılığıyla öğrencilerin çevresel, sosyal ve mekânsal bağlamları daha derinlemesine analiz etmesi ve yaratıcı çözümler geliştirmesi hedeflenmiştir.

Küresel ölçekte etkisini her geçen gün daha yoğun bir şekilde hissettiren iklim krizi, yalnızca çevresel bir sorun olmanın ötesinde, toplumsal, kültürel, ekonomik ve mekânsal dönüşümleri tetikleyen karmaşık bir problemler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun, hem insanlığın varoluşsal mücadelelerini hem de yaşamın fiziksel ve sosyal altyapısını yeniden tanımlama zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. İklim krizinin çok katmanlı yapısı, yalnızca çevresel bir mesele değil, aynı zamanda ekonomik eşitsizlikler, sosyal adalet ve mekânsal planlama gibi alanları da doğrudan etkileyen bir boyuta sahiptir. Bu kapsamda, tasarım, planlama ve mimarlık disiplinleri, sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler üretmek için kritik bir rol üstlenmektedir. Bu disiplinlerin yaratıcı çözümler geliştirme kapasitesi, kriz dönemlerinde yaşam kalitesini korumak ve geleceğe yönelik dirençli altyapılar inşa etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Sweeney Tookes ve Legee (2024), iklim değişikliği gibi küresel krizleri anlamaya yönelik öğretim yaklaşımlarında disiplinler arası araçların, öğrencilerin eleştirel düşünme ve çözüm üretme becerilerini geliştirmede önemli katkılar sunduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin yalnızca kuramsal bilgiyle değil; aynı zamanda görsel, metinsel ve deneyimsel kaynaklarla zenginleştirilmiş bir süreçten geçmeleri hedeflenmiştir.

Bu bağlamda, bu çalışma, öğrencilerin karmaşık toplumsal, çevresel ve mekânsal sorunlara yönelik analitik ve yaratıcı bir düşünce altyapısı geliştirmelerine olanak tanıyan disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemiştir. Ütopya, distopya ve gelecek kavramları üzerinden ilerleyen bu süreç, öğrencilerin iklim krizinin çok boyutlu etkilerini anlamalarını, eleştirel bir perspektif kazanmalarını ve alternatif senaryolar üretmelerini hedeflemiştir.

Bu bağlamda, disiplinler arası bir yöntem benimsenerek teorik

bilgi birikiminin uygulamaya dönüştürülmesi sağlanmıştır. Çalışmanın materyal ve yöntem aşamaları, öğrencilerin bu çerçevede nasıl bir yol izlediğini ve hangi araçları kullanarak yaratıcı çözümler geliştirdiğini detaylandırmaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 4. sınıf öğrencileriyle, 2024-2025 Güz yarıyılında gerçekleştirilen üç haftalık bir uygulama modeli kapsamında yürütülmüştür. Araştırma, Şekil 1’de yer alan “Ütopya Distopya Arakesitinde İklim Krizi: Hangi Gelecek? Hangi Yer?” başlıklı workshop sürecine dayanmaktadır. Sürecin ilk haftasını oluşturan birinci kısımda, öğrencilerin dönem projelerinin temelini oluşturacak senaryo geliştirme süreçleri için bir altyapı niteliğinde olan kavramsal bağlama yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. İklim krizi bağlamında ele alınan ütopya ve distopya kavramları çerçevesinde geliştirilecek geleceğe yönelik senaryolar için söz konusu kavramların disiplinler arası bir yaklaşımla analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bu süreçte, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve analitik becerilerini destekleyecek bir çerçeve oluşturulmuş, film, sergi, akademik metinler ve diğer disiplinler arası araçlar kullanılarak iklim krizinin toplumsal, çevresel ve mekânsal etkileri ele alınmıştır. Bu ilk aşama, öğrencilerin proje senaryolarını şekillendirmek için gerekli kavramsal bağlamı geliştirmelerine zemin hazırlamıştır. Çalışma, Şekil 2’de gösterilen üç aşamalı bir uygulama modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Süreç, öğrencilerin teorik bilgilerini uygulamaya dönüştürmelerini sağlamak amacıyla yapılandırılmıştır. Bu çalışmada kullanılan yöntemsel model, güncel tasarım eğitimi yaklaşımlarında öne çıkan senaryo tabanlı düşünme, disiplinler arası araç kullanımı ve kavramsal üretim odaklı yapılar temel alınarak oluşturulmuştur. Özellikle iklim krizi gibi çok boyutlu problemleri ele alan tasarım pedagojisi, öğrencilerin farklı kaynak türleri aracılığıyla sistem düzeyinde düşünme becerisi geliştirmesini teşvik eden yöntemleri öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda metin, film ve sergi analizleri, öğrencilerin yalnızca teorik bilgilerini değil; aynı zamanda deneyimsel ve görsel-işitsel algılarını da harekete geçirecek biçimde kurgulanmıştır. Bu araçların seçimi, yaratıcı düşünmeyi destekleyen alternatif bir pedagojik yapı olarak değerlendirilmiş, kavramsal analizlerin derinleşmesine katkı sunacak nitelikte belirlenmiştir.

İlk aşamada, literatür araştırması ve kavramların analizi gerçekleştirilmiş; iklim krizi, ütopya, distopya ve gelecek kavramları bağlamında seçilen film, metin ve sergiler üzerinden kapsamlı bir analiz yapılmıştır. Öğrenciler seçtikleri metinleri analiz etmiş, kavramsal arka plan oluşturmuş bu analizlerden elde ettikleri temaları kavramsal düzlemde ifade etmişlerdir. Ardından, izledikleri distopya ve ütopya temalı filmler üzerinden çevresel ve mekânsal senaryo analizleri yapmış, mekânsal çözümlemeler yaparak hem atmosfer hem de olay örgüsüne dair temel kavramlar üretmişlerdir. Son olarak, çağdaş sanat pratiklerini içeren sergi ziyaretleriyle çevresel ve toplumsal bağlamları mekânsal düzlemde deneyimlemesi sağlanmış, deneyimlediklerinden yola çıkarak, mekâna duyuşsal tepkiyi ve estetik bağlamı önceleyen kavramsal çıkarımlar geliştirmişlerdir.

ÜTOPYA DİSTOPYA ARAKESİTİNDE İKLİM KRİZİ: HANGİ GELECEK? HANGİ YER?					
ÇALIŞMA GRUBU & DÖNEMİ:		İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Lisans 4. Sınıf 2024-2025 Güz Yarıyılı			
ÇALIŞMA ALANI:		SENARYOLAR BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLER TARAFINDAN SUNULMUŞTUR.			
KULLANILAN ARAÇLAR:		1. İklim Krizi, Distopya, Ütopya ve Gelecek kavramları bağlamında seçilen: - Bilim Kurgu Filmleri - Akademik Makale ve Kitaplar - Güncel Sergiler 2. Metin ve görsel tabanlı Yapay Zeka ara yüzleri			
TOPLAM KATILIMCI SAYISI: 70 (Toplam 7 çalışma grubu şeklinde)		TOPLAM UYGULAMA SÜRESİ: 3 HAFTA (Haftada 2 kez toplam 8 saatlik oturumlar)		UYGULAMA YÖNTEMİ: ATÖLYE ÇALIŞMASI	
ÇALIŞMA MODELİ İÇERİĞİ					
1. KISIM		2. KISIM		3. KISIM	
BAŞLIK	İKLİM KRİZİ BAĞLAMINDA GELECEK SENARYOLARI İÇİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE OLUŞTURMA: DİSİPLİNLER ARASI ARAÇLARLA DESTEKLENEN BİR YAKLAŞIM	BAŞLIK	YARATICI SENARYO YAZIMINDA YAPAY ZEKÂNIN ROLÜ: İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE YENİLİKÇİ BİR YAKLAŞIM	BAŞLIK	YAPAY ZEKA DESTEKLİ SENARYO GÖRSELLEŞTİRME VE STORYBOARD GELİŞTİRME: İÇ MİMARLIK STÜDYOSU ÖRNEĞİ
İÇERİK	İklim Krizi, Distopya, Ütopya ve Gelecek kavramları bağlamında seçilen film, metin ve sergiler üzerinden proje senaryoları için temel kavramsal bağlamların oluşturulması	İÇERİK	İklim krizi, distopya ve ütopya temel bağlamında gelecek senaryolarının kurgulanması	İÇERİK	Kurgulanan gelecek senaryolarının görselleştirilmesi ve storyboard tasarımlarının sunulması
ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA		ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA		ÇALIŞMA SÜRESİ: 1 HAFTA	

Şekil 1. Workshop özet süreci

İkinci aşama olan kavram haritaları ve kavramsal setlerin oluşturulması; literatür taramasından elde edilen veriler doğrultusunda kavram haritalarının geliştirilmesi ve bunların sistematik şekilde kavramsal setlere dönüştürülmesini kapsamıştır. Farklı araç türleriyle çalışan öğrenciler, haftalık çıktılar üretmiş ve bu çıktılar, nihai kavramsal setlerin oluşturulmasına temel teşkil eden kavram haritalarına dönüştürülmüştür. Bu kavramlar atölye sürecinde hem tartışma zemini hem de senaryo kurgusunun ilk yapı taşları olarak değerlendirilmiştir.

Bu yapı, görsel düşünme, eleştirel yorumlama ve kavramsal sentez gibi tasarıma özgü becerilerin eş zamanlı gelişimini desteklemiştir.

Son aşama olan nihai kavramsal setin sunulması ve tartışılması sürecinde ise öğrenciler, önceki adımlardan elde ettikleri çıktıları tartışarak nihai kavramsal çerçeveyi oluşturmuşlardır. Bu üç aşama, öğrencilerin analitik ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek üzere bir bütünlük içinde ele alınmıştır. Sürecin detayları, 2.1 başlığından itibaren açıklanmaktadır.

Şekil 2. Workshop 1. Kısım Uygulama Modeli

2.1. Literatür Araştırması ve Kavramların Analizi

Çalışmanın ilk aşamasında, literatür araştırması ve kavramların analizi gerçekleştirilmiştir. Atölye başlamadan önce öğrencilere çalışmanın temelini oluşturan iklim krizi, ütopya, distopya ve gelecek kavramları bağlamında seçilen araç ve kaynak listesi sunulmuştur. Workshop kapsamında belirlenen kaynaklar ve araçlar kullanılarak, bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu teorik arka plan, öğrencilerin geleceğe yönelik yaratıcı düşünceler geliştirmesi için gerekli olan kavramsal temelin oluşturulmasını amaçlamıştır.

Bu çalışmada kullanılan yöntemsel yaklaşım, kavramsal bağlamın oluşturulmasını destekleyen üç temel araç grubu üzerine inşa edilmiştir: makaleler, filmler ve sergiler. Bu materyaller, öğrencilerin kavramsal bağlam geliştirme sürecinde çok boyutlu bir yaklaşım benimsemelerini sağlamak ve yaratıcı düşünme becerilerini desteklemek amacıyla seçilmiştir. Her araç grubu, çalışmanın temel temalarını farklı açılardan ele alarak, disiplinler arası bir çerçeve sunmuştur. Çalışma kapsamında öğrenciler ile on iki film, on iki makale ve üç sergiden oluşan materyal setleri paylaşılmış, paylaşılan bu materyal setlerinden her bir çalışmada en az iki film, iki makale ve iki serginin kullanılması zorunlu tutulmuş, öğrenciler kendi tercihleri doğrultusunda bu sayıları artırarak materyal çeşitliliğini genişletmiştir.

Bu yöntemler, öğrencilerin karmaşık kavramsal bağlantıları daha geniş ve disiplinler arası bir bağlamda anlamalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Süreç, öncelikle verilen metinlerin okunmasıyla başlamış, ardından film gösterimleriyle devam etmiştir. Bu aşamaların amacı, öğrencilere önce yazılı kaynaklarla kavramsal bir temel sağlamak ve ardından görsel-işitsel araçlarla mekânsal ve üç

boyutlu çözümleri algılayabilecekleri bir zemin sunmaktır. Son olarak sergi ziyaretleriyle öğrenciler, mekânsal çözümleri birebir deneyimleme fırsatı bulmuşlardır. Bu sıralı yapı, öğrencilerin analiz ve yorumlama süreçlerini derinleştirerek kavramsal çerçevelerini mekânsal bir perspektifle ilişkilendirmelerini sağlamayı hedeflemiştir. Seçilen metin okumaları, ütopya ve distopya kavramlarının tarihsel gelişimini ele alarak bu kavramların mimarlık ve mekânsal bağlamdaki anlamlarını derinleştirmek, tasarım süreçlerindeki yerini ve işlevini anlamalarına yardımcı olması için seçilmiştir.

Aşağıda, çalışma kapsamında kullanılan makalelerin isimleri ve detaylarına ilişkin bir tablo sunulmaktadır (Tablo 1).

İkinci aşamada yapılacak film izlenceleri, özellikle seçilen distopik filmler, çevresel ve toplumsal dönüşümlerin farklı senaryolarını görselleştirme konusunda önemli bir ilham kaynağı olmuştur. Bu filmler, krizlerin mekânsal ve sosyal etkilerini dramatize ederek öğrencilerin bu bağlamlara ilişkin algılarını derinleştirmiştir. Söz konusu filmlerin aynı zamanda iklim krizi bağlamında ele alınabilecek alt metinlere yer vermesi göz önünde bulundurulmuştur.

Film izlenceleri ile öğrencilerin yalnızca hikâye takibi değil, görsel anlatım üzerinden mekânsal ve tematik çözümleme yapıp yapmadıkları değerlendirilmiştir. Bu yöntem, film analizlerini sezgisel izlenimin ötesine taşıyarak kavramsal bir yapıya dönüştürmüş ve senaryo kurgusunun temeline yerleştirmiştir.

Aşağıda, çalışma kapsamında kullanılan filmlerin isimleri ve detaylarına ilişkin bir tablo sunulmaktadır (Tablo 2).

Tablo 1. Workshop 1. Kısım Kapsamında İncelenen Makaleler

MAKALE LİSTESİ					
	Makale Başlığı	Yazar	Yayın Yılı	Yayın Yeri	Seçin Kriterleri
1	Ütopya Distopya Arakesitinde, İnsan, Mekân Ve Teknoloji İlişkisinin İncelenmesi	Özlem Demirkan	2019	27. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu	Ütopya ve distopyanın toplumsal ve teknolojik bağlamlarını mimarlık perspektifiyle irdeleyen bir çalışma.
2	Mekan Ve Zamanın Ötesinde Ütopya Ve Distopya	Michael D. Gordin, Helen Tilley, Gyan Prakash.	2018	Ütopya ve Distopya, Koç Yayınları	Kavramların zamansal ve mekânsal bağlamlardaki etkilerini analiz eden bir çalışma.
3	Ütopyacılık, Ütopya Ve Distopya Üzerine Genel Ve Eleştirel Bir Bakış	Emrah Atasoy	2017	Doğu Batı Dergisi, Sayı:80	Kavramların tarihsel ve eleştirel yönlerini kapsamlı bir şekilde ele alan bir çalışma.
4	Speculative Design - Utilisation Of Approach In Design To Understand Dystopian And Utopian Future	Ellora Ghosh	2019	Rethinking The Future Platformu	Tasarım süreçlerinde spekülative yaklaşımların ütopya ve distopya ile bağlantısını açıklayan bir çalışma.
5	The Future Of Architecture: Utopias, Dystopias, Heterotopias	Elif Demirci	2022	Rethinking The Future Platformu	Mimarlık disiplininde ütopya ve distopyanın gelecekteki rolünü inceleyen bir çalışma.
6	Worldbuilding In Science Fiction, Foresight And Design	Leah Zaidi	2019	Journal of Futures Studies Dergisi, Sayı:4	Bilimkurgu ve tasarım süreçlerinin mekânsal kurgularla ilişkisini ele alan bir çalışma.
7	Kentsel Formların Ütopya Ve Distopya Kavramları Bağlamında İrdelenmesi	Aybala Sekman	2017	Toplum ve Demokrasi Dergisi, Sayı:11	Kentsel mekân tasarımına kavramsal bir perspektif sunmayı amaçlayan bir çalışma.
8	Ütopya: Melan Ve Kentin İdeal Formu	Köksal Alver	2009	Sosyoloji Dergisi, Sayı:18	Mekânsal düzenlemeler ve ütopya bağlamında ideal kurgular geliştiren bir çalışma.
9	Bilimkurgu Sinemasında Ekolojik Adalet Ve Ekoeleştri	Aygün Şen	2018	İlef Dergisi, Sayı:5	Bilimkurgu filmlerinde ekolojik adalet temalarının işlenişini analiz eden bir çalışma.
10	The Image Of Future City In Science Fiction Films	İslam M. Abohela, Khaled Dewidar, Amr El Gohary	2006	Ayn Şems Üniversitesi Uluslararası Konferansı ARUP 2006	Bilimkurgu sinemasındaki geleceğin kent imajlarını inceleyen bir çalışma.
11	Isolated Refuges For Surviving Global Catastrophes	Seth D. Baum, David C. Denkenberger, Jacob Haqq-Misra	2015	Futures Dergisi, Sayı:7	Küresel felaket senaryolarında izole barınma stratejilerini inceleyen bir çalışma.
12	Assessing Climate Change's Contribution To Global Catastrophic Risk	S.J. Beard, Lauren Holt, Asaf Tzachor, Luke Kempa, Shahar Avin, Phil Torres, Haydn Belfield	2021	Futures Dergisi, Sayı:127	İklim değişikliğinin küresel felaket riskine etkilerini analiz eden bir çalışma.

Tablo 2. Workshop 1. Kısım Kapsamında İncelenen Filmler

FİLM LİSTESİ				
	Film Adı	Yönetmen	Yapım Yılı	Seçim Kriterleri
1	12 Monkeys	Terry Gilliam	1995	Distopya-Zaman Yolculuğu-Çevresel Çöküş-Teknoloji
2	Waterworld	Kevin Reynolds	1995	Post-Apokaliptik Dünya-Kısıtlı Kaynaklar-Çevresel Felaket
3	The Day After Tomorrow	Roland Emmerich	2004	İklim Krizi-Doğal Afet-Çevresel Çöküş-Bilim ve İnsanlık
4	Children Of Men	Alfonso Cuaron	2006	Distopya-Toplumsal Çöküş-Kısıtlı kaynaklar-Göç-Umut ve İnsanlık
5	Wall-E	Andrew Stanton	2008	Çevresel Felaket-Tüketim Kültürü-Yeniden Doğuş
6	The Road	John Hillcoat	2009	İnsanlık sonrası bir distopyayı işleyen etkileyici bir film.
7	Elysium	Neill Blomkamp	2013	Sosyal Eşitsizlik-Uzay-Sınıfsal Çatışma- Sağlık ve Ayrıcalık
8	Snowpiercer	Bong Joon Ho	2013	Distopya-Kısıtlı Kaynaklar-Sınıf Mücadelesi-Toplumsal Hiyerarşi
9	Oblivion	Joseph Kosinski	2013	Post-Apokaliptik Dünya-Bellek ve Kimlik-Teknolojik Çöküş-Dünya Dışı Yaşam
10	Interstellar	Christopher Nolan	2014	Çevresel Çöküş-Uzay Keşfi-Zaman-İnsanlık ve Bilim
11	Mad Max:Fury Road	George Miller	2015	Post-Apokaliptik Dünya-Kısıtlı Kaynaklar-Çevresel Çöküş-İşyan ve Özgürlük-Kadın Direnişi
12	Finch	Miguel Sapochnik	2021	Post-Apokaliptik Dünya-Kısıtlı Kaynaklar-Çevresel Felaket-Dostluk-Hayatta Kalma

Sergi analizleri ise mekânsal temsiller ve tasarım kurgusu açısından öğrencilerin yaratıcı düşünce süreçlerini desteklemiştir. Sergilerde sunulan mekânsal çözümler ve çevresel temsiller, öğrencilerin geleceğin mekânsal kurgularına dair daha kapsamlı ve eleştirel bir bakış açısı geliştirmesine, mekânsal ve çevresel temsiller üzerinden yaratıcı bağlamlar oluşturmaya katkı sağlamıştır.

Sergi analizleri ile öğrencilerin yalnızca gözlem değil, mekânsal deneyim üzerinden kavramsal derinleşme yaşayıp yaşamadıklarını ortaya koymuştur. Bu yöntem, deneyimsel öğrenmenin sadece sezgisel değil, analiz edilebilir bir çıktıya dönüştürülmesini sağlamıştır. Aşağıda, çalışma kapsamında gezilen sergilerin isimleri ve detaylarına ilişkin bir tablo sunulmaktadır (Tablo 3).

SERGİ LİSTESİ				
	Sergi Adı	Sanatçı Adı	Yeri	Seçim Kriterleri
1	Senin Beklenmedik Karşılaşman	Olafur Eliasson	İstanbul Modern	Doğal ve mekânsal deneyimlerin ekolojik farkındalıkla birleştiği bir sergi.
2	Dünyalar Arasında	Chiharu Shiota	İstanbul Modern	Mekân ve insan ilişkisini soyut bir estetikle ele alan bir sergi.
3	Yeryüzü Halleri	Kolektif	Yapı Kredi Galerisi	Çevresel ve mekânsal krizlerin sanatsal temsillerini içeren bir sergi.

Tablo 3. Workshop 1. Kısım Kapsamında İncelenen Sergiler

Bunun yanı sıra, öğrencilerin, kendileriyle paylaşılan ana kavramlar bağlamında bireysel literatür araştırmaları yapmaları teşvik edilmiştir. Bu yaklaşım, öğrencilerin daha derinlemesine bir anlayış geliştirmelerini ve bağımsız eleştirel düşünme becerilerini güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Her bir materyal, öğrencilerin kavramsal bağlantıları derinlemesine anlamalarını ve analitik düşünme süreçlerini geliştirmelerini desteklemek için özel olarak belirlenmiştir. Bu araçların bütünsel kullanımı, öğrencilerin kavramsal bağlamları eleştirel bir perspektiften değerlendirmelerine ve yaratıcı süreçlerini zenginleştirmelerine olanak tanımıştır. Böylece, öğrenciler yalnızca teorik bilgi birikimlerini derinleştirmekle kalmamış, aynı zamanda bu bilgiyi tasarım

süreçlerinde analitik bir temel olarak kullanma becerisi kazanmıştır.

2.2. Kavram Haritaları ve Kavramsal Setlerin Oluşturulması

Çalışmanın ikinci aşamasında, öğrencilerle paylaşılan metin, film ve sergi gibi materyaller doğrultusunda, çoklu kaynaklardan elde ettikleri bilgiler ışığında kavramsal çıkarımlar yapmaları istenmiştir. Öğrenciler her araç için (okuma, izleme, deneyimleme) ayrı ayrı analizler sunmuş; bu analizlerden tematik kavramlar üretmiştir. Her içerik türü - görsel, yazınsal ya da deneyimsel - farklı bir okuma düzeyi sunduğu için, çıkarılan kavramlar da çok katmanlı bir yapıda

oluşmaktadır, bu durum yaratıcı düşüncenin yapılandırılması ve bilgi üretiminin kişisel deneyimle harmanlanması açısından önemli bir alan açmıştır.

Kavram çıkarımları, içerik çözümleme yöntemiyle, öğrencilerin metin ya da görsel materyalden edindikleri izlenim ve yorumları kavramsallaştırmaları yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu çıkarımlar, grup içinde yürütülen tartışmalarda paylaşılmış, kavramlar benzerlik, tekrar oranı, bağlamsal geçerlilik ve senaryo potansiyeli gibi kriterler temelinde sınıflandırılarak gruplandırılmıştır.

Elde edilen kavramlar; sürdürülebilirlik, teknolojik yenilik, çevresel adalet, kültürel değişim ve toplumsal direnç gibi temalar etrafında organize edilmiş, bu yapı üzerinden kavram haritaları oluşturulmuştur. Kavram haritaları, senaryo yazımı sürecinde tematik bir kılavuz olarak kullanılmış; öğrencilerin senaryo kurgularını belirli bir düşünsel çerçevede yapılandırılmasına olanak tanımıştır. Sürecin sonunda geliştirilen nihai kavram haritaları, öğrencilerin bireysel yaratıcılıklarını sistematik bir zemine oturtmalarına katkı sağlamış, senaryo yazımı ve gelecek tahayyülü süreçlerinde yönlendirici bir işlev üstlenmiştir.

Bu yaklaşım, tasarım eğitiminde yaratıcı düşünce üretiminin kavramsal düzeyde yapılandırılması yönünde önerilen güncel yöntemlerle örtüşmektedir. Özellikle kavram haritası yöntemi, öğrencilerin disiplinler arası etkileşimler yoluyla karmaşık verileri anlamlandırmalarına ve geleceğe dair çok boyutlu öngörüler geliştirmelerine imkân tanımıştır. Bu süreç, aynı zamanda öğrencilerin toplumsal ve çevresel sorunlara yönelik yenilikçi ve uygulanabilir çözüm önerileri geliştirmelerini desteklemiştir.

2.3. Nihai Kavramsal Setin Sunulması ve Tartışılması

Çalışmanın son aşamasında, öğrenciler geliştirdikleri kavram haritalarını temel alarak senaryolarına özgü nihai kavramsal setlerini sunmuş ve bu setler, geleceğe yönelik tasarımlarında yol gösterici bir yapı taşı işlevi görmüştür. Bu setler, öğrencilerin önceki analiz ve çıkarımlarına dayalı olarak geliştirdikleri, senaryo yazımı için yönlendirici işlev gören kavramsal çerçeveleri temsil etmiştir. Sunumlar sırasında öğrenciler, yalnızca kavramsal çerçevelerini değil, tasarım süreçlerini şekillendiren ana temaları ve bu temaların senaryo yazımı üzerindeki etkilerini de detaylandırmıştır. Nihai kavramsal setlerin tartışılması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek tasarımlarına disiplinler arası bir perspektifle yaklaşmalarını sağlamış, yaratıcı süreçlerini daha analitik bir temele oturtmalarına olanak tanımıştır. Ayrıca, bu tartışmalar sayesinde öğrenciler, karmaşık toplumsal ve çevresel sorunlara yönelik yenilikçi çözüm önerileri geliştirme becerilerini güçlendirmiş ve teorik bilgilerini pratiğe dönüştürerek yaratıcı düşüncelerini analitik bir çerçevede ifade etme fırsatı bulmuştur.

Ölçme ve değerlendirme bu çalışmada ürün odaklı değil, süreç odaklı olarak yapılandırılmıştır. Öğrencilerin gelişimi yalnızca son sunumlara dayanarak değil; süreç boyunca yaptıkları analizler, oluşturdukları kavram listeleri ve her aşamada gerçekleştirdikleri bireysel üretimler dikkate alınarak izlenmiştir. Her içerik türü (metin, film, sergi) için öğrenciler, seçtikleri içeriği analiz etmiş, bu analizler sonucunda kavramsal çıkarımlarda bulunmuş ve elde ettikleri kavramları yazılı olarak raporlamışlardır. Bu raporlar, öğrencinin içeriği nasıl okuduğunu, ne tür temalar ortaya koyduğunu ve bu temaları nasıl yapılandığını göstermiştir. Her analiz çıktısı, öğrencinin bireysel kavramsal çözümlemelerini içeren bir ara ürün olarak değerlendirilmiştir. Süreç üç aşamalı olarak yapılandırılmıştır: metinsel okuma, görsel analiz ve mekânsal deneyim. Her aşamada elde edilen bireysel kavram setleri, süreç sonunda birleştirilerek nihai kavramsal setlere dönüştürülmüş; öğrenciler bu setler doğrultusunda senaryolarını oluşturmuştur. Senaryo yazımı öncesi elde edilen bu kavramsal çerçeveler, öğrencinin düşünsel altyapısını yansıtan temel veri olarak değerlendirilmiştir.

Gelişim, bu süreç boyunca toplanan nitel veriler üzerinden izlenmiş; öğrencilerin kavramsal tutarlılığı, içerik derinliği ve senaryo ile kurduğu bağ üzerinden değerlendirilmiştir. Geri bildirimler her aşamada sözlü ya da yazılı olarak sağlanmış, bu sayede öğrenciler nihai üretimlerine geçmeden önce kavramsal yapılarını gözden geçirme fırsatı bulmuşlardır. Her öğrenci, gelişimini farklı hız ve doğrultuda gerçekleştirmiş; bu durum, süreci bireyselleştiren nitel bir değerlendirme yaklaşımı ile ele alınmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu stüdyo çalışması, iklim krizi bağlamında ütopya ve distopya kavramlarını temel alarak, öğrencilerin yaratıcı gelecek senaryoları geliştirme süreçlerini desteklemek amacıyla kurgulanmıştır. Çalışmanın temel hedefi, öğrencilerin toplumsal, ekolojik ve mekânsal sorunları disiplinler arası bir yaklaşımla ele alarak analitik becerilerini geliştirmeleri ve yaratıcı düşüncelerini ifade etmeleridir. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar, literatür incelemeleri, kavram haritalarının oluşturulması ve nihai kavram setlerinin geliştirilmesi olmak üzere üç ana aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, stüdyo çalışması kapsamında çalışmanın yazarlarından Helin Anıl tarafından gerçekleştirilen ve sunulan iklim krizi bağlamında gelecek senaryoları için kavramsal çerçeve oluşturma süreci örnek çalışma olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada, iklim krizinin mekânsal, toplumsal ve ekolojik etkilerini analiz etmek için disiplinler arası bir yol izleyerek, çalışma kapsamında verilen Tablo 5’de detayları belirtilen araçlardan yararlanılmıştır.

ÇALIŞMA KAPSAMINDA İNCELENEN KAYNAKLAR		
FİLM	MAKALE	SERGI
SNOWPIERCER	ÜTOPYA: MEKAN VE KENTİN İDEAL FORMU	DÜNYALAR ARASINDA
THE DAY AFTER TOMORROW	MEKAN VE ZAMAN ÖTESİNDE ÜTOPYA VE DİSTOPYA	SENİN BEKLENMEDİK KARŞILAŞMAN

Tablo 5. Workshop 1. Kısım Kapsamında Örnek Öğrenci Çalışmasının Yararlandığı Araçlar

Çalışma kapsamında yazar tarafından film, makale ve sergi gibi disiplinler arası araçlardan elde edilen verilerle kapsamlı bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve bu çerçeveyi nihai

kavramsal sete dönüştürmüştür. Snowpiercer ve The Day After Tomorrow filmleri üzerinden kriz senaryolarının mekânsal ve toplumsal etkilerini analiz etmiştir. Snowpiercer,

mekânsal temsillerde kapalı alanlar ve sınıf ayrımları gibi unsurları ele alırken, The Day After Tomorrow iklim krizinin doğrudan etkisiyle değişen insan-mekân ilişkilerini vurgulamıştır. Bu iki film, Şekil 3’te belirtildiği gibi, “adalet,” “doğa,” “iklim,” “ideal mekân,” “süreç,” “adaptasyon” ve “değişim” kavramlarının geliştirmesine katkıda bulunmuştur.

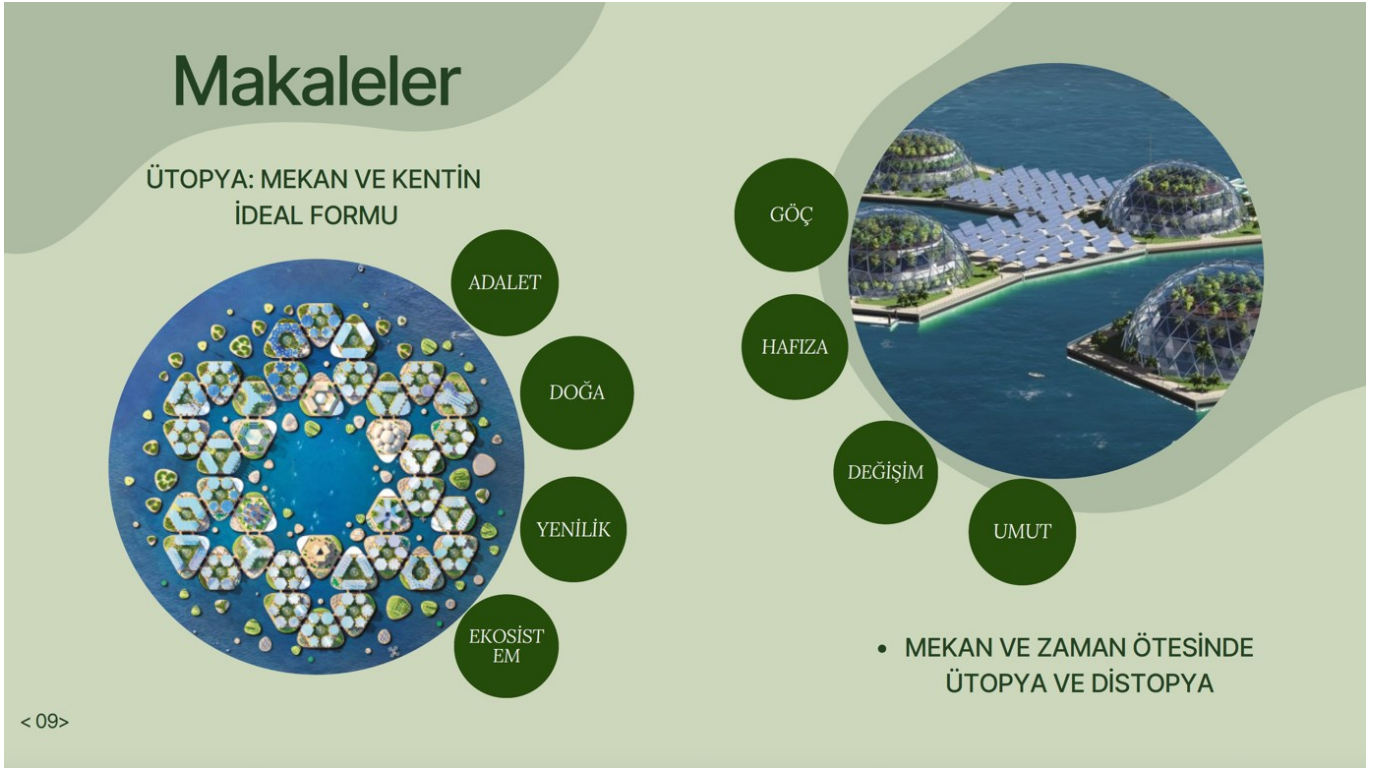
Bu analizler, krizlerin mekânsal yansımalarına yönelik farkındalık geliştirilmesini sağlamış ve bu kavramların tasarım süreçlerine entegre edilmesine olanak tanımıştır.

Şekil 3. Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma Örneği (Anıl, 2024)

Çalışma kapsamında materyal olarak verilen ve ütopya ve distopya kavramlarını ele alan, iki makale üzerinden kavramsal bağlantılar kurulmuştur: Ütopya: Mekân ve Kentin İdeal Formu ve Mekân ve Zaman Ötesinde Ütopya ve Distopya. Bu çalışmalar, “adalet,” “doğa,” “hafıza,” “değişim,” “göç,” “yenilik,” “umut” ve “ekosistem” gibi

temaları öne çıkarmış ve toplumsal ve çevresel dönüşümler bağlamında geleceğe yönelik mekânsal vizyonlar geliştirilmesine yardımcı olmuştur (Şekil 4). Makaleler, yaratılan kavramsal çerçeveyi tarihsel ve eleştirel bağlamlarla desteklemiştir.

Şekil 4. Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma Örneği (Anıl, 2024)

Son olarak çalışma kapsamındaki sergiler ele alınmış ve İstanbul Modern’de gerçekleştirilen Dünyalar Arasında ve Senin Beklenmedik Karşılaşman sergileri, çevresel ve toplumsal bağlamlara ilişkin mekânsal algıyı geliştirmiştir. Dünyalar Arasında sergisi, “adalet,” “yenilik,” “doğa” ve

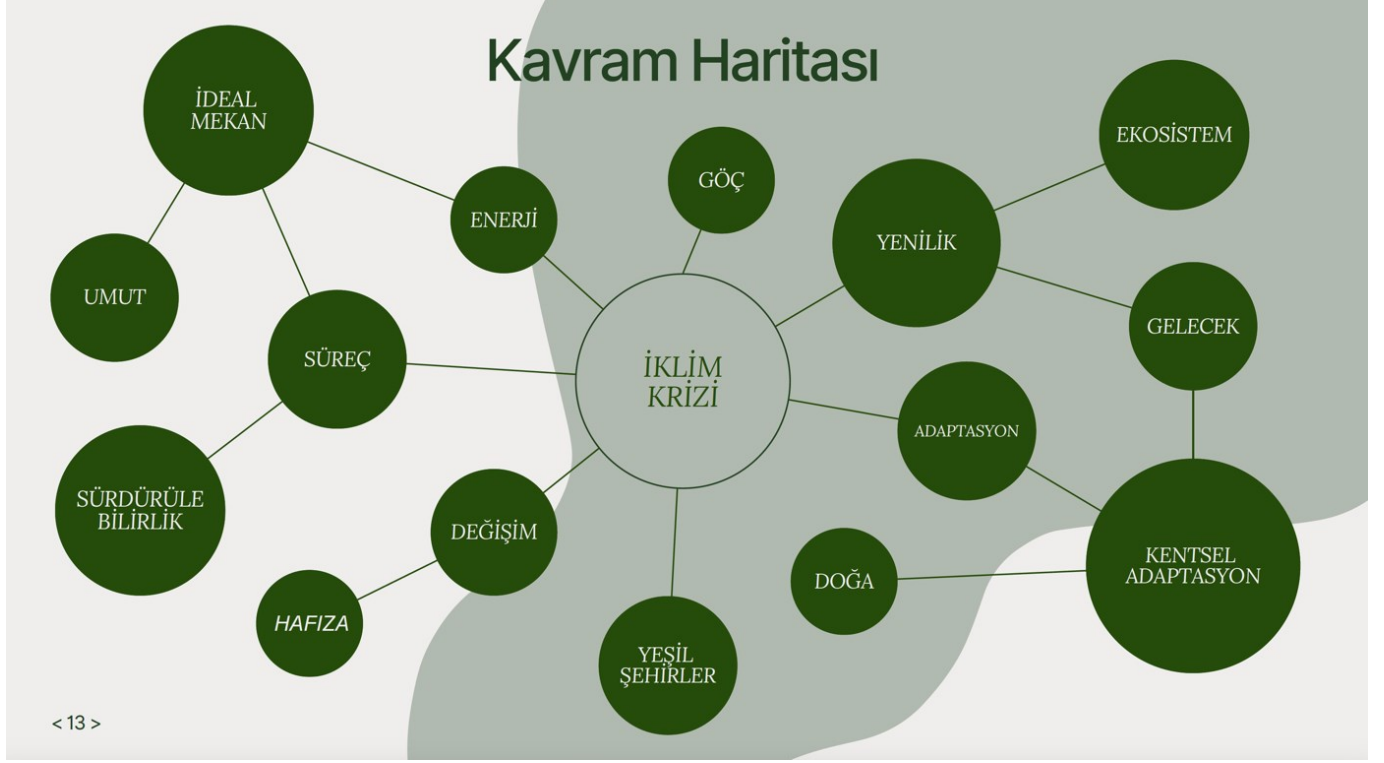
“ekosistem” gibi kavramlara odaklanırken, Senin Beklenmedik Karşılaşman sergisi “beraberlik,” “göç,” “değişim” ve “süreç” temalarını vurgulamıştır (Şekil 5). Bu temalar, ekolojik ve toplumsal dönüşüm süreçlerini daha yaratıcı bir perspektiften ele alınmasına katkıda bulunmuştur.

Şekil 5. Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma Örneği (Anıl, 2024)

Workshop çalışmasının ilk aşaması sonucunda, film, makale ve sergi analizlerinden elde edilen veriler doğrultusunda bir kavram haritası oluşturulmuştur. Bu haritada Şekil 6'da gösterildiği gibi “iklim krizi” kavramı merkezde yer alırken, “adalet,” “sürdürülebilirlik,” “yeşil şehirler,” “kentsel adaptasyon,” “hafıza,” “ekosistem,” “gelecek,” “ideal mekân” ve “yenilik” gibi anahtar kavramlar etrafında bir ağ yapısı

oluşturulmuştur. Harita, disiplinler arası analizlerin tematik bağlantılarını görselleştirmekle kalmamış; aynı zamanda, öğrencinin tasarım sürecindeki kavramsal düşüncesini sistematik bir şekilde organize etmesine olanak tanımıştır. Bu yaklaşım, mekânsal ve toplumsal sorunlara yönelik yaratıcı çözümler üretme kapasitesini güçlendiren bir araç işlevi görmüştür.

Şekil 6. Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma Sürecinde Örnek Kavram Haritası (Anıl, 2024)

Nihai kavram seti, önceki aşamalarda oluşturulan kavram haritasından yola çıkarak, proje kapsamında geliştirilecek gelecek senaryolarının temelini oluşturan bir çerçeve haline gelmiştir. Bu set, “iklim krizi,” “hafıza,” “ekosistem,” “ideal

mekân,” “adaptasyon,” “yenilik,” “sınıfsal ayırım” ve “değişim” gibi anahtar kavramlardan oluşmuştur (Şekil 7). Her bir kavram, geleceğin mekânsal, çevresel ve toplumsal dinamiklerini ele alan bir rehber niteliği taşımaktadır.

Şekil 7. Gelecek Senaryoları İçin Kavramsal Çerçeve Oluşturma Sürecinde Örnek Kavram Seti (Anıl, 2024)

Yazar, oluşturduğu kavramsal seti senaryo yazımı sürecinde etkin bir şekilde kullanarak, iklim krizinin olası çok boyutlu etkilerini tasarım sürecine entegre etmiş ve geleceğe yönelik sürdürülebilir çözümler geliştirme kapasitesini artırmıştır. Nihai kavramsal set, yalnızca teorik bir altyapı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda tasarım süreçlerini yönlendiren ve geleceğin mekânsal kurgularını destekleyen bir metodolojik araç işlevi görmüştür.

4. Sonuç

Bu çalışma, iklim krizi bağlamında ütopya, distopya ve geleceğe dair kavramların disiplinler arası araçlarla incelenmesinin, öğrencilerin yaratıcı ve analitik becerilerini geliştirme üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Film, makale ve sergi gibi araçlar, öğrencilerin geleceğe yönelik senaryolar oluşturmalarına rehberlik etmiş ve teorik bilgilerin tasarım süreçlerine entegre edilmesini sağlamıştır. Çalışma, kavramsal haritalar ve nihai kavram setleri aracılığıyla disiplinler arası düşünme becerisinin tasarım odaklı süreçlerdeki rolünü görünür kılmıştır.

İklim krizinin çok boyutlu yapısı, yalnızca çevresel etkileriyle değil, toplumsal ve mekânsal dönüşümleri de içeren bir bağlamda ele alınmıştır. Öğrenciler, krizlerin bu farklı boyutlarını analiz ederek sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve yenilikçilik gibi kavramları tasarımlarına entegre etmişlerdir. Senaryo yazımı sürecinde kullanılan bu kavramlar, geleceğin mekânsal kurgularına yönelik özgün çözümler geliştirilmesini desteklemiştir.

Çalışmanın bulguları, disiplinler arası araçların yaratıcı düşünceyi destekleyen önemli bir altyapı sunduğunu göstermektedir. Özellikle öğrencilerin analiz ve sentez becerilerini güçlendiren bu araçlar, karmaşık problemleri ele alma süreçlerinde yeni bakış açıları kazandırmıştır. Film, makale ve sergi analizlerinden elde edilen bilgiler, öğrencilerin tasarımlarına yenilikçi ve uygulanabilir çözümler entegre etmelerini sağlarken, teorik bilginin pratikle harmanlanmasının önemini ortaya koymuştur.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında edinilen veriler doğrultusunda aşağıdaki öneriler değerlendirilebilir:

Araç çeşitliliğinin artırılması: Film, makale ve sergi gibi araçların süreçteki kullanımının çeşitlendirilmesi ve bu araçların daha geniş bir kapsamda ele alınması önerilmektedir. Örneğin, sergilerde farklı tematik yaklaşımların sunulması, film seçkilerinin belirli bir bağlamı derinlemesine ele alan yapımlardan oluşturulması ve makalelerin disiplinler arası bir perspektifi destekleyecek şekilde seçilmesi, öğrencilerin kavramsal analiz becerilerini zenginleştirebilir.

Sürdürülebilirlik Temelli Yaklaşımlar: Gelecek senaryolarının sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda kurgulanması ve bu bağlamda ekolojik, sosyal ve ekonomik bileşenlerin tasarım süreçlerine entegre edilmesi önem arz etmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin çevresel problemlere duyarlılık geliştirerek daha bilinçli ve yenilikçi tasarım çözümleri üretmelerine olanak tanıyabilir.

Disiplinler Arası Perspektiflerin Sürece Dahil Edilmesi: Çalışmalara farklı disiplinlerden uzmanların katkı sağlaması, öğrencilerin farklı bakış açıları kazanmasını ve disiplinler arası bir anlayış geliştirmesini desteklemektedir. Çevre bilimleri, sosyoloji ve teknoloji gibi alanlardan gelen uzmanların projelere katılımı, ele alınan temaların daha kapsamlı ve çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmesine

imkan sunabilir.

Etkileşim Temelli Grup Çalışmaları: Öğrencilerin grup çalışmaları yoluyla kavramlarını tartıştığı ve geliştirdiği etkileşimli süreçler, bireysel yaratıcılığın ötesinde kolektif üretimi teşvik edebilir. Bu yöntem, farklı fikirlerin sentezlenerek daha yenilikçi ve uygulanabilir sonuçlara ulaşılmasını sağlamakta etkili bir araç olarak değerlendirilebilir.

Yerel Bağlamların Önceliklendirilmesi: İklim krizine yönelik geliştirilen senaryoların yerel dinamiklerle ilişkilendirilmesi ve bu çerçevede uygulanabilir çözümler sunması gereklidir. Bu bağlam, öğrencilerin hem küresel hem de yerel ölçeklerde bütüncül bir anlayış geliştirmelerine ve tasarım süreçlerinde daha etkin sonuçlar üretmelerine katkı sağlayabilir.

Tüm bu bağlamda, bu çalışma, tasarım eğitiminde disiplinler arası araçların ve yenilikçi yöntemlerin ne kadar etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Film, makale ve sergi gibi araçlarla desteklenen süreçler, öğrencilerin çevresel, toplumsal ve mekânsal sorunlara yönelik yaratıcı ve uygulanabilir çözümler geliştirmelerine olanak tanımıştır. Çalışma, iklim krizinin yalnızca bir tehdit değil, aynı zamanda tasarım süreçlerinde yenilikçi ve sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirmek için bir fırsat sunduğunu göstermektedir. Disiplinler arası yöntemlerin eğitimde daha yaygın bir şekilde uygulanması, gelecekteki tasarımcıların toplumsal ve çevresel sorunlara yönelik daha güçlü çözümler üretmesini sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Brown, R., & Jenks, M. (2022). Teaching sustainability in planning and design education: A systematic review. *Sustainability*, 14(15), 9485. <https://doi.org/10.3390/su14159485>
- Bulkeley, H., & Betsill, M. M. (2013). *Cities and climate change: Urban sustainability and global environmental governance*. Routledge.
- Claeys, G. (2017). *Dystopia: A natural history*. Oxford University Press.
- Findeli, A. (2001). Rethinking design education for the 21st century: Theoretical, methodological, and ethical discussion. *Design Issues*, 17(1), 5–17.
- Jones, M., & Card, K. (2021). Embedding sustainability in interdisciplinary pedagogy for planning and design studios. *Journal of Planning Education and Research*. <https://doi.org/10.1177/0739456X211003639>
- Klein, J. T. (1990). *Interdisciplinarity: History, theory, and practice*. Wayne State University Press.
- Lawson, B. (2006). *How designers think: The design process demystified*. Routledge.
- Levitas, R. (2013). *Utopia as method: The imaginary reconstitution of society*. Palgrave Macmillan.
- Steffen, W., Broadgate, W., Deutsch, L., Gaffney, O., & Ludwig, C. (2015). The trajectory of the Anthropocene: The great acceleration. *The Anthropocene Review*, 2(1), 81–98.
- Sweeney Tookes, J., & Legee, L. M. (2024). Interdisciplinary approaches to teaching climate change. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 17(1), Article 11. <https://doi.org/10.20429/ijstol.2023.170111>
- Vale, L. J., & Campanella, T. J. (2005). *The resilient city: How modern cities recover from disaster*. Oxford University Press.